

ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ
กองกำกับการสืบสวนตำรวจภูธร จังหวัดมหาสารคาม

ยุทธนา ศรีดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2559

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาการค้นคว้าอิสระของ ดาบตำรวจยุทธนา ศรีดี แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ
(รองศาสตราจารย์ ว่าที่ พ.ต. ดร.กิตติกรณ์ บำรุงบุญ) (ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูษิต บุญทองเถิง) (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรปวีณ์ ศรีประเสริฐ) (อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยอนุมัติให้การค้นคว้าอิสระฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาศ)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนิท ติเมืองซ้าย)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยที่มีคุณค่าทางวิชาการมิได้เกิดขึ้นมาอย่างง่ายดาย หากเกิดจากความมุ่งมั่น
ทั้งพลังกายพลังใจของผู้ศึกษา และคณาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้เสียสละเวลา

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์ อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.พรปวีณ์ ศรีประเสริฐ และรองศาสตราจารย์
ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ที่แนะนำสั่งสอนตรวจทานงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบพระคุณคณาจารย์
หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้

ขอบพระคุณบุคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของ
เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ที่ให้ความร่วมมือการทำวิจัย ครั้งนี้

พระมหาเฉลิม สดฺดฺยโม (แก้วอินทร์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อจังหวัดหนองคาย

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

2. แบบสอบถามฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลตามทัศนะของท่าน ผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

3. กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ผู้วิจัยจะถือเป็นความลับ และนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อสถานภาพของท่าน ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบ

พระมหาเฉลิม สลัญญโม (แก้วอินทร์)

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อจังหวัดหนองคาย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย / ลงใน () ตามที่เป็นจริง

1. จำนวนพรรษา

- () พรรษาน้อย หรือนวกะ (0 – 4 พรรษา)
- () พรรษาปานกลาง หรือมัชฌิมะ (5 – 9 พรรษา)
- () พรรษามาก หรือเถระ (10 พรรษาขึ้นไป)

2. ขนาดของวัด

- () ขนาดเล็ก หรือปัญจวรรค (มีพระสงฆ์ 1- 9 รูป)
- () ขนาดกลาง หรือทศวรรค (มีพระสงฆ์ 10 - 19 รูป)
- () ขนาดใหญ่ หรือวิสติวรรค (มีพระสงฆ์ 20 รูปขึ้นไป)

ตอนที่ 2 การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านอาวาสสัปปายะ ด้านอาหารสัปปายะ ด้านบุคคลสัปปายะ และด้านธรรมะสัปปายะ

คำชี้แจง : ข้อความต่อไปนี้เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหลักปฏิรูปเทศ 4 ด้าน ในการบริหารวัดของเจ้าอาวาส โปรดพิจารณาว่าท่านได้ปฏิบัติตามข้อความแต่ละข้อ อยู่ในระดับใด แล้วกาเครื่องหมาย/ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการปฏิบัติของท่านเพียงช่องเดียวเท่านั้น

5 หมายถึง มีการบริหารในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีการบริหารในระดับมาก

3 หมายถึง มีการบริหารในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีการบริหารในระดับน้อย

1 หมายถึง มีการบริหารในระดับน้อยที่สุด

การบริหารวัด	ระดับการบริหาร				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
อาวาสสัปปายะ					
1. วัดมีการกำหนดเขตสังฆาวาสและเขตอื่น ๆ ให้มีความสงบ พ้นจากความพลุกพล่านและเสียงรบกวน					
2. การวางผังของวัดคำนึงถึงความร่มรื่นในบริเวณวัด					
3. วัดมีการวางผังก่อสร้างอาคารต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเป็นระเบียบ					
4. การก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ในวัดได้โดยคำนึงถึงลักษณะการใช้งานและถูกสุขลักษณะ					
5. การสร้างอาคารต่าง ๆ ในวัดได้ใช้วัสดุที่ไม่ทำลายและเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ					
6. การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้าง โดยคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก					

การบริหารวัด	ระดับการบริหาร				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	5	4	3	2	1
7. การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่าง ๆ โดยได้คำนึงถึงมาตรฐาน					
8. การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ได้คำนึงถึงการใช้งานที่มั่นคงและถาวร					
9. มีการทำความสะอาดวัดเป็นประจำ					
10. วัดได้มีการมอบหมายให้บุคลากรในวัดช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในวัด					
11. วัดได้มีการจัดหาและดูแลรักษาต้นไม้ในวัด เพื่อให้เกิดความร่มรื่น					
12. วัดได้มีการดูแลซ่อมแซมเมื่อพบว่าสิ่งปลูกสร้างในวัดชำรุด					
อาหารสัปปายะ					
13. วัดได้มีการจัดอบรมให้องค์ความรู้ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยี ที่เหมาะสมแก่บุคลากรภายในวัด / ชุมชน					
14. วัดได้มีการจัดทำงบประมาณให้เหมาะสมกับกิจกรรม / โครงการการพัฒนาวัด / ชุมชน					
15. วัดได้มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมเพียงพอต่อ การพัฒนาวัด / ชุมชน					
16. วัดได้มีการจัดการ โครงสร้างภายในวัดให้เหมาะสม โดยมีการมอบหมายงานและผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน					
17. วัดได้มีการสร้างความร่วมมือกับชาวบ้านในการบริหารวัด					
18. วัดได้มีการหาทุนพัฒนาวัดที่เกิดจากความศรัทธาของประชาชน					

การบริหารวัด	ระดับการบริหาร				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	5	4	3	2	1
20. วัดได้แนะนำให้บุคคลที่มีหน้าที่หาทุนเข้าวัด ดำเนินการด้วยความมีศีลและมารยาทงาม					
21. วัดได้วางระเบียบให้พระสงฆ์สามเณรในวัด บิณฑบาต พร้อมกัน					
22. วัดได้มีการวางระเบียบให้พระสงฆ์สามเณรใน วัดฉันภัตตาหารพร้อมกัน					
23. วัดได้จัดสรรปัจจัยไทยธรรมให้แก่พระภิกษุ สามเณรในวัดอย่างยุติธรรม					
24. วัดได้มีการดูแลพระภิกษุสามเณรในวัดไปรับ กิจนิมนต์อย่างทั่วถึง					
บุคคลสัปปายะ					
25. วัดได้มีการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่จะเข้ามา อยู่ในวัด					
26. วัดได้มีการแบ่งภารกิจหน้าที่ให้บุคคลในวัดได้ ร่วมรับผิดชอบงานอย่างชัดเจน					
27. วัดได้มีการดูแลเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของทุก คนในวัด					
28. วัดได้มีการสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในวัด ให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย					
29. วัดได้มีการสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในวัด ให้ได้รับการศึกษาวิชาการทั่วไป					
30. วัดได้มีการฝึกพระภิกษุสามเณรให้ทำงานต่างๆ ในวัด					
31. วัดได้มีการจัดฝึกอบรมให้คนในวัดมีศีลธรรม และมารยาทให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในสังคม					

การบริหารวัด	ระดับการบริหาร				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
32. วัดได้มีการจัดหาคนเข้ามาดูแลและช่วยงานวัด ให้ได้รับประทานอาหาร และพักผ่อนอย่างเหมาะสม					
ธรรมะสัปปายะ					
33. วัดได้หาวิธีให้พระสงฆ์ในวัดเผยแผ่พระธรรม คำสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า					
34. วัดได้มีวิธีการสั่งสอนหรือจัดให้มีการอบรม พระภิกษุสามเณรในวัดได้เข้าใจธรรมะภาคปฏิบัติ มากยิ่งขึ้น					
35. พระภิกษุสามเณรในวัดได้เผยแผ่ศาสนาให้แก่ ชุมชนราวาสให้เข้าใจธรรมะมากยิ่งขึ้น					
36. วัดได้มีการจัดให้มีการเผยแผ่ธรรมะตามหลัก พุทธวิธีแก่ บุคคลในวัด					
37. วัดได้มีการจัดให้มีการแสดงธรรมเป็นประจำ ในวันธรรมสวนะ					
38. วัดได้มีการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรม คุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้มาบำเพ็ญบุญในวัน ธรรมสวนะ					
39. วัดมีการใช้สื่อหรือแบบเรียนที่ดีในการอบรม สั่งสอนและฝึกเผยแผ่แก่บุคคลในวัด					
40. วัดได้ใช้หลักธรรมในการปกครองดูแล พระสงฆ์และบุคคลในวัด					

ตอนที่ 3 แบบสอบถามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส
ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 4 ด้าน

ด้านที่ 1 อาวาสสัปปายะ

.....
.....
.....
.....

ด้านที่ 2 อาหารสัปปายะ

.....
.....
.....
.....

ด้านที่ 3 บุคคลสัปปายะ

.....
.....
.....
.....

ด้านที่ 4 ธรรมะสัปปายะ

.....
.....
.....
.....

“ขอขอบพระคุณทุกท่าน ในความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม”

ภาคผนวก ข

ผลการวิเคราะห์ค่า IOC ของเครื่องมือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางภาคผนวกที่ 1 การหาผลรวมและค่า IOC ของความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารวัดตาม
หลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

เนื้อหา	ข้อที่	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ (คนที่)			รวม	ค่า IOC	สรุปผล
		1	2	3			
อาวาสสี่ป่ายะ	1	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	2	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	3	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	4	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	5	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	6	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	7	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	8	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	9	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	10	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	11	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	12	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
อาหารสี่ป่ายะ	1	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	2	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	3	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	4	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	5	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	6	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	7	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	8	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	9	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	10	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	11	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	12	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้

เนื้อหา	ข้อที่	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC	สรุปผล
		(คนที)					
		1	2	3			
บุคคลสัปปายะ	1	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	2	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	3	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	4	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	5	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	6	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	7	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	8	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
ธรรมะสัปปายะ	1	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	2	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	3	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	4	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	5	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	6	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	7	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้
	8	1	1	1	3	1.00	ใช้ได้

ภาคผนวก ค

ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ค่าอำนาจจำแนกรายข้อและความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item - Total Statistics				
ข้อที่	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item - Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a1	108.0000	165.862	.479	.887
a2	107.9333	169.720	.363	.889
a3	107.9333	168.892	.468	.889
a4	107.9333	168.892	.468	.889
a5	108.0000	170.621	.295	.890
a6	109.5667	165.495	.457	.887
a7	107.9667	173.895	.245	.893
a8	109.6333	167.620	.466	.888
a9	107.9667	172.792	.225	.892
a10	109.5667	165.495	.457	.887
a11	108.5333	163.223	.465	.887
a12	108.5000	164.259	.472	.887
b1	108.3333	157.747	.597	.884
b2	108.2667	160.202	.649	.884
b3	108.3333	158.989	.597	.884
b4	109.5667	165.495	.457	.887
b5	107.0333	167.206	.294	.889
b6	109.6333	167.620	.466	.888
b7	106.6000	172.800	.226	.892
b8	106.2000	166.993	.431	.888

Item - Total Statistics				
ข้อที่	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item - Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
b9	108.4333	157.771	.629	.884
b10	108.4000	156.731	.709	.882
b11	108.2667	159.168	.624	.884
b12	108.2333	155.357	.742	.881
c1	107.1333	157.706	.446	.888
c2	107.5333	155.361	.513	.886
c3	107.4000	152.317	.580	.885
c4	107.3667	160.171	.356	.890
c5	107.1667	164.075	.238	.893
c6	107.1000	164.369	.223	.893
c7	107.5333	164.395	.354	.889
c8	107.1333	173.844	.292	.895
d1	107.5333	163.775	.510	.886
d2	107.4333	164.599	.441	.887
d3	107.3667	166.447	.282	.890
d4	109.5667	165.495	.457	.887
d5	107.0333	167.206	.294	.889
d6	109.6333	167.620	.466	.888
d7	107.1667	169.454	.248	.892
d8	109.5667	165.495	.457	.887

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.981	40

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ที่ รศ.รปศ ว ๐๑๙๔/๒๕๕๙

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน นางสาวรัตน์ รัตนแสงศรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาเถรชัย สมนูญโม รหัสประจำตัว ๕๖๘๒๖๐๐๑๓๐๖ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษา
 ตรวจสอบด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาพศ)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทร. ๐๔๓-๗๒๓๕๕๕
โทรสาร ๐๔๓-๗๒๓๕๕๕

ที่ รศ.รปศ ว ๐๑๙๔/๒๕๕๙

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน นายสมชัย น้อยบรรเทา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาเจดีย์ว สมณญโม รหัสประจำตัว ๕๖๘๒๖๐๑๐๓๐๖ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษา
 ตรวจสอบด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาศ)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทร. ๐๔๓-๗๒๓๕๕๕
โทรสาร ๐๔๓-๗๒๓๕๕๕

ที่ รศ.รปศ ว ๐๑๙๔/๒๕๕๙

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๕๐๐๐

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระมหาดศสรัลล์ สิริคุตโต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาเฉลียว สบุญโม รหัสประจำตัว ๕๖๘๒๖๐๐๑๐๓๐๖ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษา
 ตรวจสอบด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยูภาค)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
โทร. ๐๔๓-๗๒๓๕๕๕
โทรสาร ๐๔๓-๗๒๓๕๕๕

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- การศาสนา, กรม. (2542). คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2546). วัดพัฒนา 46. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2549). แนวทางการพัฒนาพระสังฆาธิการ. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2550). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. 2553. สถิติสำหรับงานวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2544). การวิจัยเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพฯ ฯ : ทิปพับลิเคชั่น.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2550). องค์การและการบริหาร. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- น้อย ปลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร. (2549). “การบริหารและการจัดการวัดให้ป็นศูนย์กลางชุมชน.” ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการสงฆ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ ฯ : ชมรมเด็ก.
- บุญช่วย จันทร์เห่า. (2544). พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประเวศ วะสี. (2545). ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเอาชนะความยากจน. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.
- _____. (2549). พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันในสังคม. ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการสงฆ์.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2549). จารีกวัไ้ในพระพุทธศาสนาในการศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ : ต้นอ้อ.
- พระครูปฐมเขตวิกรม (สมพงษ์ ธีวณฺโณ). (2553). ประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระครูปลัดวันชาติ วิชาโต (ยอดคำเนิน). (2553). **ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหัตถ์ 4**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพิศาลดิฐธรรม (สมพร ปญญาชิโร). (2553). **ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิธานกิจโกศล (โสภณ สารโท). (2554). **บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญ โญ. (2551). **บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุนันทกิจโกศล (สุวัฒน์ สุวฑฒ โน). (2554). **บทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในอำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรี**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระณัฐพล จิตฺธิรมุ โม (ปราบพินาศ). (2553). **การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระณปวร โฉมสิทธมฺโอม (โหวาท). (2553). **ทัศนะของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหัตถ์ 4 ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชนดล นาคสุวรรณ โฉม (นาคพิพัฒน์). (2551). **การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์. พระสงฆ์กับกรมการศาสนา. (2541). ในกรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา.

กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2541). กรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา.

กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน). (2548). การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นිරุตฺตเมธี). (2546). การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน.

ใน**ธรรมปริทัศน์ 46**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมเทศนาพระภิกษุญาณ (เผด็จ ทัดตชีโว). (2544). **ปฏิรูปเทศ 4 สูตรสำเร็จใจ**

การบริหารวัด. ปทุมธานี : บริษัท เพาเวอร์ พรินท์ จำกัด.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ ตนฺตโร (สินทวิวรกุล). (2548). **บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร**

กิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน). (2548). **ธรรมญาณนิพนธ์ : 100 ปี พระพุทธรญาณ**.

(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธิ์. (2550). **บทบาทของวัดกับชุมชนในเขตบางรัก**. กรุงเทพฯ ฯ :

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาปริวัฒน์ จิตฺวิโร (กุลนิวัต). (2552). **ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหาร**

จัดการวัดตามหลักธรรมมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัด

นนทบุรี. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง). (2552). **บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ**

คณะสงฆ์จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสิทธิการ. (2553). **หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี รวมทุกวิชา**. กรุงเทพฯ ฯ :

เลียงเชียง.

พระมหาอนันท์ อนันฺโท (นรมาตร์). (2552). **การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพร**

กับการประยุกต์ใช้หลักกฏอุปทานิยธรรม 7. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาเสริมชัย ชยมงคล. (2541). **การบริหารวัด**. กรุงเทพฯ ฯ : วีชนอาร์ต คอร์ปอเรชั่น.
- พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2551). **การบริหารวัด**. วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี.
- พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กลุยาโณ). (2547). **พระสังฆาธิการกับวัด. ในที่ระลึกงานสมโภชฉลองพระบัญชาแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). (2543). **การเมืองมิใช่เรื่องของสงฆ์**. กรุงเทพฯ ฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ กงคปญฺโญ). (2540). **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี). (2543). **วัดพัฒนา 2543**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺฐโร สังกวาลย์สวโย). (2553). **บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระใบฎีกาวิญญ์ ปสนุ โน (มีมาก). (2554). **ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษานักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
- พระเสถียร ฐิตสมฺปนฺโน (ประทุมวงศ์). (2553). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับการบริหารวัดตามหลักธรรมมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พลสัมพันธ์ โพธิ์ศรีทอง. (2548). **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาวิวัฒน์**. กรุงเทพฯ ฯ : กรมการศาสนา.
- พิภพ กาญจนะ. (2542). **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- ไพบูลย์ เสียงก้อง. (2544). **หลักการบริหารงานในวัด**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พิน ดอกบัว. (2550). **พระพุทธศาสนากับคนไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2533). **พัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ ฯ : อรุณการพิมพ์.

- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. (2546). กรุงเทพฯ ฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2550). การบริหาร. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สมยศ นาวิการ. (2538). การบริหาร. กรุงเทพฯ ฯ : ดอกหญ้า.
- สุวัฒน์ มนต์ไพบูลย์ และคณะ. (2539). สถานการณ์บ้านเมืองและการรู้เท่าทันสังคม. ใน
 เอกสารวิชาการหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ ฯ :
 เอ.พี.กราฟิเคิลไซน์ และการพิมพ์.
- สุนทร สุภูตะโยธิน. (2550). คู่มือสมณศักดิ์สำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพฯ ฯ : ริงค์ปริ๊นท์ อินเตอร์
 เนชั่นแนล จำกัด.
- สุปรีชา กมลาศน์. และคณะ. (2545). กลยุทธ์การบริหาร. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุเมธ การศรีทอง. (2555). ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดไผ่
 ล้อมอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). วัดพัฒนา 50. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์สำนักงาน
 พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2552). คู่มือพระสังฆาธิการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ ฯ :
 สำนักงานพระพุทธศาสนา.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	พระมหาเฉลิม สัตยญโม (แก้วอินทร์)
วัน เดือน ปี เกิด	4 พฤศจิกายน 2526
ภูมิลำเนา	บ้านเลขที่ 31 หมู่ 8 บ้านดงบัง ตำบลหนองปลาปาก อำเภอสรี เชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย 43130
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	วัดศรีชมภูองค์ตื้อ บ้านน้ำโมง ตำบลน้ำโมง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย 43110
ประวัติการศึกษา	
พ. ศ. 2538	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านดงบัง ตำบลหนองปลาปาก อำเภอสรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย
พ. ศ. 2546	นักธรรมชั้นเอก วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
พ. ศ. 2549	เปรียญธรรม 5 ประโยค วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
พ. ศ. 2556	พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ. ศ. 2559	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วัดเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง ในอดีตที่ผ่านมา เมื่อมีพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลกแล้ว การดำรงอยู่เพื่อการปฏิบัติศาสนกิจ การเผยแผ่พระศาสนาของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวกทั้งหลาย ได้ใช้ป่าเป็นที่พักอาศัย และเผยแผ่หลักธรรม แก่บรรดาเหล่าพุทธศาสนิกชน และเมื่อมีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ของศาสนา การขยายความเป็นอยู่จากป่าที่มีความสงบ ร่มรื่น ร่มเย็น ได้เข้าไปสู่บ้านสู่เมือง พร้อมกับมีผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างวัดให้พระภิกษุ สามเณร ได้พักอาศัย และเจริญจิตภาวนา และทำการเผยแผ่พระศาสนาได้เป็นอย่างดี เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่มาสู่ประเทศไทย โดยการนำของพระโสณะเถระและพระอุตตร ซึ่งเป็นชาวชมพูทวีปมีชีวิตอยู่ในช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 3 รัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนก่อนบวช แต่หลังจาก บวชแล้วแตกฉานในพระไตรปิฎก จึงได้ร่วมทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 และได้รับ แต่งตั้งให้เป็นพระธรรมทูตไปประกาศพระศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิ ศาสนิกชนคนไทย ก็ได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในระเบียบวินัย ของพระพุทธศาสนา ผู้ที่ศรัทธามากก็ยอมรับนับถือและสละชีวิตฆราวาสหันเข้าวัดบวช เป็นพระภิกษุ และสามเณร ทำให้พุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองขึ้น ในประเทศไทยในอดีตคนไทย อาศัยวัดเป็นที่ฝึกอบรมศีลธรรม และศึกษาเล่าเรียน ทั้งทางโลกและทางธรรม คือ เรียนพระ ธรรมวินัยด้วย และมีการเรียนการสอนให้รู้ ภาษาไทย แก่บุตรหลาน เมื่อเจ็บป่วยก็มาอาศัยวัด เป็นที่รักษาพยาบาล ใช้วัดเป็นที่พักอาศัยของคนเดินทาง ชาวบ้านใช้วัดเป็นที่พบปะสังสรรค์จัด งานเทศกาล และมหรสพ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533 : 217)

วัดเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นแหล่งการศึกษาของประชาชนและ ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการฝึกอบรมพระสงฆ์ที่จะสืบต่อพระพุทธศาสนาและพลเมือง ที่จะรับผิดชอบสังคม ในอดีตพระภิกษุสงฆ์มีฐานะเป็นทั้งครูและผู้ฝึกอบรมให้แก่ประชาชน ในชุมชนเกือบทุกเรื่อง ทั้งด้านจิตใจและด้านความเป็นอยู่หรืออาชีพของประชาชนนอกจากนั้น วัดยังมีฐานะเป็นโรงเรียน แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญ

เหล่านั้ก็ยังคงอยู่เฉพาะวัดในเขตภูมิภาค บทบาทของวัดยังคงมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพหรือหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่ม การเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจยังคงอยู่มีเสถียรภาพแต่อย่างใด (กรมการศาสนา. 2540 : 1) ความสำเร็จของวัดในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารหมู่คณะหรือการปกครองดูแล ตลอดทั้งการแนะนำ การสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่มาพำนักในวัดให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในพระธรรมวินัย ปฏิบัติตนตามกฎหมายบ้านเมือง ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและประกาศของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยและปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารหมู่คณะเป็นหัวหน้าสงฆ์ในวัดก็คือ “เจ้าอาวาส” นั่นเอง เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทในการเป็นผู้นำระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมาก ชาวบ้านจะให้ความเคารพยกย่องว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำทางวิญญาณของชาวบ้านทุกหมู่เหล่า เพราะผู้ที่เจ้าอาวาสได้นั้นต้องมีพรรษา 5 ขึ้นไป เป็นผู้มีความรู้ความสามารถสมควรแก่ตำแหน่ง มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัยมีศีลจารวัตรที่น่าเคารพเลื่อมใสเป็นผู้ทรงเกียรติ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในท้องถิ่นนั้น (พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล. 2541 : 104) เจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่บริหารและปกครองวัด ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชน เจ้าอาวาสย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เจ้าอาวาสจะต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธาของประชาชน (พระธรรมวโรดม. 2539 : 118) เจ้าอาวาสนั้นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการให้วัดบรรลุเป้าหมายตามภารกิจของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ให้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 6 ด้านได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ (พระธรรมวรนายก. 2546 : 165 - 166)

จากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนในสังคมเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่ เป็นสังคมบริโภคนิยมความเสื่อมถอยทางศีลธรรมจริยธรรมมีมากขึ้น และขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้น ทุกที เป็นปัญหาสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ที่สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทยหลายประการ เช่น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนวัยรุ่นหนุ่ม

สาวไม่นิยมเข้าวัด อันเนื่องมาจากสาเหตุคือ มีการสร้างโบสถ์วิหารเกินความจำเป็น พระภิกษุบางส่วนกระทำผิดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน (ประเวศ วะสี. 2545 : 75) และในปัจจุบันมีปัญหาในสังคมไทยในการเหยียดหยามซ้ำเติมกัน การจ้องจับผิดกันเองและที่หนักกว่านั้น พระสงฆ์ก็ถูกมองในด้านลบ โดยที่สังคมก็ไม่แยกแยะ เป็นเหตุให้ชาวบ้านขาดการนับถือพระภิกษุสงฆ์ ทำให้พระพุทธศาสนาเสียหาย สิ่งที่น่าคิดก็คือ ควรจะต้องรีบเร่งแก้ปัญหานี้ โดยเป็นหน้าที่ของพระภิกษุทั้งหลายที่ต้องแก้ไขปัญหานี้เอง เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้พระสงฆ์ทั้งหลายเป็นผู้ประกาศคำ สอนและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเอาไว้ เมื่อหันกลับมาดูหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พระพุทธองค์ทรงให้ไว้เป็นหลัก 2 ประการ นั่นก็คือ การตั้งใจฝึกฝนอบรมตนเองอย่างเคร่งครัดและการตั้งใจแนะนำ สั่งสอนให้ประชาชนรู้ว่าอะไร ผิด - ถูก ดี - ชั่ว บุญ - บาป ควรทำ - ไม่ควรทำ แต่พระสงฆ์ยังทำหน้าที่ได้ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์พอ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงชี้ให้เห็นหลักการแก้ปัญหที่เกิดขึ้นจากคำสอนที่ว่า คนจะดีได้นั้น ต้องคบคนดีเป็นกัลยาณมิตร และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการทำความดี ด้วยหลักการเพียงสองข้อนี้ พระสงฆ์ต้องถามตัวเองว่า พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่อบรมบ่มนิสัย ให้ประชาชนเป็นคนดีและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการทำความดีมากน้อยแค่ไหน ซึ่งถ้าพระสงฆ์ทำหน้าที่ไม่ครบย่อมเกิดปัญหาขึ้นมาอย่างแน่นอน แต่อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหานี้จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของชาวพุทธจึงจะสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว หากทำโดยลำพังคนใดคนหนึ่ง วัดใดวัดหนึ่งก็ยากจะเห็นผลแห่งความสำเร็จในเวลาอันสั้น เพราะฉะนั้นปัญหานี้ชาวพุทธจะต้องช่วยกันทำตามพุทธวิธี ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ไว้ในมงคลชีวิตข้อที่ 4 คือ ปฏิรูปเทศวาสะ การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม (พระธรรมเทศนาพระภิกษุวิริยคุณ (เผด็จ ทัตตชีโว. 2544 : 4) แม้ในปัจจุบันการบริหารวัดจะยึดภารกิจของวัดตามที่กำหนดเอาไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 แต่การบริหารวัดโดยส่วนใหญ่แล้วยังไม่ประสบความสำเร็จ มีส่วนที่ต้องปรับปรุงอีกมากมาย เช่น การขาดการคัดสรรบุคคลที่จะเข้ามาบวช จัดการเผยแผ่ธรรมะยังขาดความต่อเนื่อง การบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมยังทำได้ไม่คึก ทำให้อาคารสถานที่ขาดความน่าสนใจ การดำเนินงานต่าง ๆ ของวัดยังขาดการวางแผนในระยะยาว (สุพัฒน์ มนต์ไพบูลย์ และคณะ. 2539 : 6 - 9) จากสาเหตุดังกล่าว ทำให้วัดเสื่อมลงจากบทบาทเดิมที่เคยเป็นมาแต่อดีตมากยิ่งขึ้น คนไม่ค่อยเข้าวัด ผู้ยึดหลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิตลดน้อยลง แต่หากมองปัญหาเหล่านี้ในมุมกลับแล้วจะพบว่าแท้จริงคนทุกคนอยากเข้าวัด เพียงแต่วัดยังไม่น่าเข้าดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้อง

เป็นผู้นำ ในการพัฒนาวัดให้น่าเข้า โดยการปรับปรุงวัดให้มีความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ พื้นที่วัดต้องแบ่งเป็นเขตพุทธาวาส ที่ตั้งของโบสถ์ประดิษฐานพระพุทธรูป เขตธรรมาวาส ที่แสดงธรรมอบรมประชาชน และเขตสังฆาวาสที่พักของพระสงฆ์ อย่างเป็นสัดส่วนและดำเนินการพัฒนาวัด โดยยึดตามหลักปฏิรูปเทศ 4 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งของการบริหารวัด แปลว่า อยู่ในถิ่นที่สมควร เป็นลักษณะของการทำงาน โดยดำเนินการพัฒนาวัดให้เหมาะสมแก่การสร้างคนดีมีอยู่ 4 ประการ ประกอบไปด้วย

1. อาวาสสี่ปายะ คือ การปรับปรุงสภาพทางภูมิศาสตร์ของวัดให้ดี ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น ดูแลวัดให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย

2. อาหารสี่ปายะ คือ การดูแลอาหารการกินของญาติโยมที่มาวัดให้ดีให้ความเคารพของทานในญาติโยม และรวมถึงการจัดระบบการบริหารการเงินให้รัดกุมด้วย

3. บุคคลสี่ปายะ คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ศิษย์วัด จะต้องอบรมให้มีกิริยามารยาทเรียบร้อยสมกับที่เป็นคนวัด มีอหยาศย์ไมตรี ต้อนรับญาติโยมที่มาวัดอย่างดี รักษาดีอย่างเคร่งครัด และหมั่นศึกษาธรรมปฏิบัติธรรม ให้คนวัดเป็นแบบอย่างทางความประพฤติแก่ญาติโยมที่มาวัด

4. ธรรมะสี่ปายะ คือ เมื่อประชาชนมาวัดแล้วอย่าให้กลับบ้านมือเปล่า ต้องได้เรียนรู้ธรรมะ ได้ข้อคิดกลับไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตได้ โดยวัดจะต้องมีการอบรมสอนประชาชน ทั้งการปฏิบัติ เจริญสมาธิภาวนา และการเทศน์สอนหลักธรรมต่าง ๆ เมื่อพัฒนาวัดได้เช่นนี้แล้วช่วยทำให้ประชาชนเข้าวัดมากขึ้น และวัดได้ทำหน้าที่หลักในการอบรมศีลธรรมสร้างคนดีให้เกิดขึ้นแก่ สังคมอย่างจริงจังได้ (พระธรรมเทศนาพระภิกษุญาณวชิโรดม (เผด็จ ทัตตชีโว. 2544 : 8 - 9)

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาการบริหารวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย โดยการนำเอาหลักปฏิรูปเทศ 4 ไปใช้เป็นหลักในการบริหารวัด เพราะเป็นหลักการบริหาร โดยใช้หัวข้อธรรมะในทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารวัดให้มีความสอดคล้อง และครอบคลุมภารกิจของวัดที่กำหนดเอาไว้ 6 ด้าน อีกทั้งผู้วิจัยต้องการเปรียบเทียบพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ 4 ของเจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย โดยจำแนกตามตัวแปร ที่เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของเจ้าอาวาส ได้แก่ 1. พรรษาของเจ้าอาวาส 2. ขนาดของวัด ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้มีบทบาทและหน้าที่สำคัญที่สุดในการบริหารวัด ถ้าวัดใดเจ้าอาวาสบริหารงานได้ดีวัดนั้น ก็จะมีความสำเร็จส่วนวัดใดที่เจ้าอาวาสขาดความสามารถในการบริหารที่ดี วัดนั้นก็ย่อมเสื่อมการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งประโยชน์เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ได้นำไปวางแผนเพื่อพัฒนาและฝึกอบรมให้เจ้าอาวาสใช้หลักปฏิรูปเทศ 4 ในการบริหารวัดให้มากขึ้น เพื่อความเจริญของวัดและพระพุทธศาสนา และเพื่อให้เจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย ได้ปรับปรุงการบริหารวัดโดยใช้หลักปฏิรูปเทศ 4 อันเป็นแนวทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงให้ไว้ในการจัดทำที่อยู่อาศัยหรือวัดให้เป็นถิ่นที่เหมาะสมเหมาะแก่การเป็นที่อยู่อาศัยของบรรพชิต เป็นที่บำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของประชาชนในท้องถิ่นและเป็นสถานที่สำหรับประพฤติกฎปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา และขนาดของวัด
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

สมมุติฐานของการวิจัย

1. การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง
2. พระลูกวัดที่มี จำนวนพรรษา และขนาดของวัด ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากการวิจัยเรื่อง การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด หลักการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ 4 ตามแนวคิดของ พระภิกษุญาณวชิโรดม (พระธรรมเทศนาพระภิกษุญาณวชิโรดม (เผด็จ ทัตตชีโว).

2544 : 8 - 9) อันเป็นหลักธรรมที่สำคัญในการบริหารวัดให้เหมาะสมแก่การสร้างและอบรม พุทธบริษัท ให้เป็นคนดีของสังคม ประกอบไปด้วย โดยการนำเอาหลักปฏิรูปเทศ 4 ประการ ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ และธรรมะสัปปายะ มาเป็น กรอบแนวคิดในการวิจัย ครั้งนี้

2. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ พระลูกวัดในเขตการปกครอง คณะสงฆ์อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา และขนาดของวัด

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) โดยการนำเอาหลักปฏิรูปเทศ 4 ประการ ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ และธรรมะสัปปายะ

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระลูกวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอ ท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 352 รูป

3.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ พระลูกวัดในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 185 รูป กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ (Krejcie and Morgan)

4. ขอบเขตด้านพื้นที่

พระลูกวัดในเขตการปกครอง คณะสงฆ์อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย สังกัดมหานิกาย

5. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ตั้งแต่เดือน 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 จนถึง 15 มีนาคม พ.ศ. 2559 ระยะเวลา 4 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมตามหน้าที่ของเจ้าอาวาส โดยนำหลักปฏิรูปเทศ 4 มาบริหารวัด ซึ่งประกอบด้วย

1. อาวาสสัปปายะ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมให้วัดมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัยและเป็นระเบียบ วางผังก่อสร้างอาวาสโดยแบ่งออกเป็นเขตต่าง ๆ ชัดเจน ดำเนินการก่อสร้างอาวาส โดยคำนึงถึงลักษณะการใช้งาน การใช้วัสดุก่อสร้าง และเทคนิคที่ใช้ในการก่อสร้าง มีการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ของวัดให้มีความร่มรื่นและความสะอาด ฝึกคนในวัดให้มีจิตสำนึก รับผิดชอบดูแลรักษาอาคารสถานที่ในวัด

2. อาหารสัปปายะ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมให้วัดมีโรงครัวที่สะอาดอาหารมีคุณค่าทางโภชนาการ ปริมาณเพียงพอและทำทันเวลา มีทุนในการพัฒนาวัดที่มาจากที่ตั้งอยู่ในความดีตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ในวัด และการอบรมสั่งสอนประชาชนอบรมคนในวัดให้มีศีลและมารยาทงามในการหาทุนเข้าวัด พระสงฆ์ในวัดมีการบิณฑบาตฉันภัตตาหารพร้อมกัน และแบ่งปันลาภที่ได้มาอย่างเป็นธรรม

3. บุคคลสัปปายะ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมให้วัดมีการคัดเลือกบุคลากรเข้ามาสู่วัดในทุกระดับ มีการแบ่งหน้าที่ให้บุคลากรในวัดทุกคนได้ร่วมรับผิดชอบตลอดถึงเอาใจใส่ดูแลความเป็นอยู่ของทุกคนในวัด ดำเนินการพัฒนาบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในวัดให้ได้รับการศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติอย่างเต็มที่ มีการอบรมมารยาทให้สมกับเป็นคนวัดและให้คนที่ช่วยงานวัดได้รับประทานอาหารและพักผ่อนอย่างเพียงพอ

4. ธรรมะสัปปายะ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมให้วัดมีการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดำเนินการให้บุคคลในวัดมีความเข้าใจธรรมะทั้งในภาคปริยัติและปฏิบัติ เผยแผ่ธรรมะตามหลักพุทธวิธี หาแบบเรียนที่ดีมาใช้ในการเรียนการสอน และนำธรรมะไปใช้ปกครองหมู่คณะภายในวัด

เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองวัดและผู้บริหารจัดการวัด ซึ่งเป็นวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย พ.ศ. 2557 สังกัดมหานิกาย

พรรษา หมายถึง ระยะเวลาที่อุปสมบท โดยนับ 1 ฤดูฝน 3 เดือนเป็น 1 พรรษา (ต้องปวารณาเข้าและออกพรรษาคด้วยจึงจะได้พรรษา) นับตั้งแต่อุปสมบทจนถึงปัจจุบันของเจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย พ.ศ. 2557 สังกัดมหานิกาย แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1. น้อย หมายถึง ระยะเวลา นับตั้งแต่อุปสมบทจนถึงปัจจุบันของเจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย จำนวน 0 – 4 พรรษา
2. ปานกลาง หมายถึง ระยะเวลา นับตั้งแต่อุปสมบทจนถึงปัจจุบันของเจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย จำนวน 5 – 9 พรรษา
3. มาก หมายถึง ระยะเวลา นับตั้งแต่อุปสมบทจนถึงปัจจุบันของเจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย จำนวน 10 พรรษาขึ้นไป

ขนาดของวัด หมายถึง การแบ่งขนาดของวัด โดยใช้บุคลากรที่มีอยู่ในวัดซึ่งประกอบไปด้วยพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัดและผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในวัดเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งขนาดของวัดเป็น 3 ขนาด ดังนี้

1. ขนาดเล็ก หมายถึง วัดที่มีบุคลากรในวัดหรือปฎิญจวารค มีพระสงฆ์ 1- 9 รูป

2. ขนาดกลาง หมายถึง วัดที่มีบุคลากรหรือทศวรรค มีพระสงฆ์ 10 - 19 รูป

3. ขนาดใหญ่ หมายถึง วัดที่มีบุคลากรหรือวิสตวรรค มีพระสงฆ์ 20 รูปขึ้นไป

มหานิกาย หมายถึง คณะของพระสงฆ์ไทยสายเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในประเทศไทย เป็นฝ่ายคันถธุระ มหานิกายหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า คามวาสี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสใน จังหวัดหนองคาย ทั้งโดยภาพรวมและเปรียบเทียบความแตกต่างตามตัวแปรที่เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของเจ้าอาวาส และตัวแปรที่เป็นปัจจัยทางกายภาพของวัด

2. เป็นแนวทางหนึ่งที่จะให้เจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคายนำไปใช้ในการบริหารวัด ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ตลอดจนเผยแผ่ศาสนาธรรม ผู้จิตใจ ของพุทธศาสนิกชนได้อย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงยิ่ง

3. เป็นข้อมูลแก่คณะสงฆ์ในจังหวัดหนองคาย และเพื่อพัฒนาคุณภาพของการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย เป็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักปฏิรูปเทศมาใช้ในการศึกษาการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ การบริหารวัดให้อาวาสเป็นที่สบาย การบริหารวัดให้อาหารเป็นที่สบาย การบริหารวัดให้บุคคลเป็นที่สบาย และการบริหารวัดให้ธรรมะเป็นที่สบาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นสำคัญและรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัด
2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด
3. เจ้าอาวาสและอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส
4. การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับวัด

1. ประวัติการสร้างวัดในประเทศไทย

วัดที่สร้างขึ้นในประเทศไทยในขั้นแรกสมัยทวารวดีนั้น มีเพียงสถูปเจดีย์ มีพระปรารักษ์ และมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ ดังปรากฏที่ พิมาย ลพบุรี และไชยา เป็นต้น ต่อมาในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีมีการสร้างโบสถ์ใหญ่ขึ้น และถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในวัด ซึ่งในยุคนี้เกิดมคตินิยมฝ่ายคฤหัสถ์ว่าที่บรรจุนิเวศน์ของวงศ์สกุลนั้นควรสร้างเป็นเจดีย์อุทิศต่อพระศาสนา เมื่อผู้เป็นต้นตระกูลมรณภาพจึงมักสร้างเป็นพระสถูปเจดีย์บรรจุพระธาตุหรือพระพุทธรูปไว้เบื้องบนใต้นั้นบรรจุนิเวศน์ ข้างหน้าสร้างวิหารไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญ เป็นวัดประเภทอนุสาวรีย์เกิดขึ้นมาและวัดประเภทนี้ไม่มีพระอุโบสถและกุฏิสงฆ์สำหรับเป็นที่อยู่ดังเช่น วัดในเมืองสวรรค์โลก และสุโขทัย เป็นต้น พระประยูรค์ ปยุตโต

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา การสร้างวัดต่างไปจากสมัยสุโขทัยเพราะมีการสร้างอุโบสถอันเนื่องมาจากในสมัยนั้น ถือว่าผู้ชายทุกคนควรบวชแม่พระมหากษัตริย์เจ้าพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงผนวชที่วัดจุฬามณี ถึง 7 เดือน ใน พ.ศ.1998 จนเป็นประเพณีว่าผู้ที่จะเป็นขุนนางมียศศักดิ์ต้องเป็นผู้ได้บวชเรียนมาแล้ว ประกอบกับในสมัยนั้นวัดกลายเป็นสถานศึกษาที่สำคัญด้วยเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้พระสงฆ์เพิ่มขึ้นมากมาย ความจำเป็นในการสร้างกุฏิเป็นที่พักสงฆ์และการสร้างอุโบสถสำหรับทำสังฆกรรม จึงมีเพิ่มมากขึ้นด้วย ในสมัยธนบุรีเป็นระยะที่เริ่มก่อสร้างตัวใหม่ หลังจากการทำลายของพม่า พระเจ้าธนบุรีทรงสร้างวัดใหม่เพียงวัดเดียว คือ วัดบางยี่เรือ (วัดราชคฤห์) จึงทำให้สังฆการณ์เปลี่ยนแปลงได้ยาก ส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ยังมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา คือวัดอุเจตีย์อย่างหนึ่งและวัดอนุสาวรีย์อย่างหนึ่งนอกจากนี้การสร้างก็เปลี่ยนแปลงไป โดยปกติย่อมมีพระสงฆ์อยู่ทุกวัดเว้นแต่ในพระบรมหาราชวัง วัดที่ราษฎรร่วมกันสร้างก็มีกอาราธนาพระภิกษุมาเป็นผู้อำนวยการสร้าง จึงมักสร้างกุฏิที่พักสงฆ์ขึ้นก่อนแล้วจึงสร้างสิ่งอื่น ๆ ต่อมา ส่วนพระสถูปเจดีย์และวิหาร ซึ่งตามแบบโบราณถือว่าเป็นหลักของการสร้างวัดนั้น ครั้นหลังมาถือว่าไม่จำเป็นจะต้องสร้าง น่าจะเป็นเพราะคิดเห็นว่าพระสถูปเจดีย์สร้างไว้แต่โบราณก็มีอยู่มากมายหลายแห่งก็แทบเหลือกำลังที่จะรักษาอยู่แล้ว ส่วนวิหารแบบเดิมเป็นที่สำหรับประชุมทำบุญก็มาใช้ศาลาเบรียญแทน จึงไม่จำเป็นต้องสร้างวิหารอีก แต่กิจที่จะสร้างพระสถูปเจดีย์สำหรับบรรจุอัฐิบุคคลที่ตายยังมีอยู่ จึงมักสร้างแต่พระเจดีย์ถึงกระนั้นก็สร้างน้อยลงด้วยมักรักษาอัฐิไว้ที่บ้านเรือน (กรมการศาสนา. 2525 : 48)

2. ความหมายของวัด

ความหมายของวัดตามความเข้าใจและความเชื่อของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปมีความเชื่อว่า วัดหมายถึง สถานที่อันเป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร ตลอดทั้งเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในสังคมพุทธศาสนาของไทย ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และวัดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันศาสนา นอกจากนี้จะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณรแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจ ศูนย์กลางของชุมชน วัดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันศาสนา ซึ่งนอกจากจะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์แล้ว ยังเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและศูนย์กลางของชุมชน วัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทยทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาความหมายของวัด อาจจะช่วยทำความเข้าใจสาระสำคัญและทำให้มองเห็นชัดยิ่งขึ้น จากการสำรวจการให้ความหมายของ “วัด” ของนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของวัดไว้ ดังต่อไปนี้

กรมการศาสนา (2549 : 223) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัด ไว้ว่า หมายถึง สถานที่ทางศาสนามีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอยู่อาศัยปฏิบัติพระธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 1059) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัด ไว้ว่า หมายถึง สถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช

พระมหาทะนงชัย นูรณพิสุทธิ์ (2550 : 18) ได้กล่าวความหมายของวัดไว้ว่า หมายถึง ที่อยู่ของพระภิกษุสงฆ์ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อเข้าถึงทวิญญูธรรมสุขวิหารธรรม จึงเรียกว่า “วิหาร” เป็นสถานที่ที่มีความสงบ ร่มรื่น ร่มเย็นทั้งกายและใจเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรมให้ก้าวหน้าจึงเรียกว่า “อาราม” ส่วนคนไทยเรียกสถานที่ของนักบวช หรือผู้บำเพ็ญพรหมจรรย์เช่นนั้นว่า “วัด” เพราะสถานที่ดังกล่าวใช้เป็นวัดภูมิธรรมของปัญญาของศาสนิกชน ผู้มาวัด ว่าสามารถประพฤติปฏิบัติตามธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าได้มากน้อยแค่ไหน โดยนัยนี้วัดจึงหมายถึง สถานที่สำหรับพักให้เย็น หรือทำให้ห่างไกลออกไป กล่าวคือ พัดให้ความร่ำร้อนที่เกิดจากกิเลส คือ ราคะ คิ โทสะ คิ และโมหะ คิ อันได้แก่ ไฟ คือ ราคะ ไฟ คือ โมหะ ไฟ คือ โลภะ ให้หมดไป หรือห่างไกลออกไปจากจิตใจก่อให้เกิดความร่มรื่นทั้งกาย วาจา และใจ เพราะเป็นที่พำนักของผู้มีบาปกรรมอันสงบระงับแล้ว เรียกว่า “สมณะ” เป็นที่อยู่ของผู้เห็นภัยในวัฏฏะและปัญหาที่เป็นภัยต่อสังคมที่เรียกว่า “ภิกษุ” เป็นผู้ละเว้นห่างไกลจากความชั่วทุกรูปแบบที่เรียกว่า “บรรพชิต” ดังนั้น วัด จึงเป็นคำที่มีความหมายและความสำคัญที่ผูกพันอย่างลึกซึ้งอยู่ในวิถีชีวิต และจิตวิญญาณของชนชาติไทย ดังจะเห็นได้จาก เมื่อมีชุมชน หมู่บ้านเกิดขึ้น ชาวไทยมักจะสร้างวัดขึ้นด้วยเสมอ โดยนัยนี้อาจกล่าวได้ว่าวัดเป็นสถาบันอุดมการณ์อันชอบธรรม และทรงพลังของชุมชนในอันที่จะเชื่อมโยงผู้คนให้มีความรัก ความผูกพัน ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความเมตตาต่อกัน รวมทั้งประสานศรัทธา หรือความเชื่อตลอดอุดมคติในโลกนี้ และโลกหน้า ของผู้คนในสังคม ชุมชน ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ได้อย่างเป็นเอกภาพ อันเป็นการควบคุมและจัดระเบียบสังคมให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยอีกประการหนึ่ง

พลสัมพันธ์ โพธิ์ศรีทอง (2548 : 197) กล่าวว่า วัด หมายถึง ศาสนสถานประกอบกิจกรรมของชาวพุทธ เป็นที่อยู่ของบรรพชิต (พระสงฆ์และสามเณร) และฆราวาสที่เกี่ยวข้องเป็นที่ศึกษาและปฏิบัติธรรม ตลอดจนการเผยแผ่ศาสนาธรรมของชาวพุทธ

สุนทร สุภูตะโยธิน (2550 : 42) กล่าวว่า วัด หมายถึง ที่พำนักสงฆ์ เป็นที่ประกอบศาสนกิจและบำเพ็ญกุศล เป็นสถานบันการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาส

ทางการศึกษาเป็นศูนย์กลางของการสมาคมพบปะสังสรรค์ ปรีกษาหารือและบริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน

ชมรมสนทนาภาษาธรรม (2551) ได้กล่าวถึง วัดมีความหมายว่า สถานที่ทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งปกติมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อาศัยที่ มาของคำว่า “วัด” บางคนอธิบายว่า มาจากคำว่า “วตวา” ในภาษาบาลี แปลว่า เป็นที่สนทนา ธรรม บ้างก็ว่ามาจาก “วัตร” อันหมายถึงกิจปฏิบัติหรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างว่าการจำศีล ภาวนา หรือสถานที่ ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจที่พึงกระทำ นั้นเองในสมัยพุทธกาลนั้น มีการใช้คำว่า “อาราม” เป็นคำเรียกชื่อ ศาสนสถานในทางพุทธ ศาสนาที่ใช้เรียกเสนาสนะที่มีศรัทธาถวายพระพุทธองค์ เช่น “เชตวันาราม” หรือชื่อเต็มว่า “เชตวัน อนาถบิณฑิกสุต อาราม” ซึ่งปรากฏอยู่ในหลายพระสูตร ซึ่งมีความหมายว่า “สวนของอนาถบิณฑิกที่ป่าเชต” หรือ “เวฬุวันาราม” หรือ “บุปผาราม” เป็นต้น “อาราม” หรือ “อาราม” ในคานของไทยแปลว่าสวน นอกจากนี้ ในเวลาต่อมามีคำที่ใช้เรียกอีกอย่าง ว่า “วิหาระ” หรือ “วิหาร”

จากความหมายดังกล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ดังนี้ว่า วัดหมายถึงสถานที่ทาง พระพุทธศาสนา เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร ในการศึกษาพระปริยัติธรรม ปฏิบัติตาม พระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญกุศล ของพุทธบริษัททั้งหลาย เป็นสถานที่พักผ่อนทางด้านจิตใจ และเป็นสถานที่ในการให้การศึกษ าอบรมขัดเกลาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

3. ประเภทของวัด

เมื่อทำความเข้าใจกับความหมายของวัดแล้ว ก็ต้องมีรู้จักกับประเภทของวัด เพราะวัดเป็นสถานที่ทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณรในการปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญ กุศลของพุทธบริษัททั้งหลาย และเป็นสถานที่ในการให้การศึกษอบรมขัดเกลาบุคคลให้เป็น สมาชิกที่ดีของสังคม ประเภทของวัดนั้นขึ้นอยู่กับการแบ่ง ผู้วิจัยขอนำเสนอ 5 ประเภท ดังต่อไปนี้

3.1 แบ่งประเภทวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม (2552 : 8) ได้กล่าวว่า พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 ได้แบ่ง วัดออกเป็น 2 อย่าง คือ

3.1.1 วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ “อาราม” ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.121 และวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์ โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเพื่อเป็นประโยชน์ แก่สังฆกรรมตามพระธรรมวินัย สำหรับพระสงฆ์ นับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ทั้งทางกฎหมายและทางพระวินัยทุกประการ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

3.1.2 สำนักสงฆ์ ได้แก่วัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัดแล้ว แต่ยังมีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างขึ้น ตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และวัดที่สร้างขึ้นก่อน ร.ศ. 121 ซึ่งยังมีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาด้วย

3.2 แบ่งประเภทวัดตามกรมการศาสนา

กรมการศาสนา (2550 : 226) ได้แบ่งประเภทของวัดตามสถานภาพออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.2.1 พระอารามหลวง ได้แก่ วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ก็ดี พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ดำรงศักดิ์ลงมา หรือแก่วัดเองก็ดี มีอยู่จำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารผู้ใหญ่ทรงสร้างหรือสร้างขึ้นหรือทรงปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้นแล้วน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วยใน พ.ศ. 2447 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงวางระเบียบให้วัดหลวงทั้งปวงมีเกียรติใช้คำว่า “พระ” นำหน้าวัดและปูชนียสถานต่าง ๆ จึงเป็นว่าพระอาราม พระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ พระปราสาท และพระมณฑป เป็นต้น อีกทั้งทรงแบ่งชั้นพระอารามหลวงตามลำดับความสำคัญออกเป็น 3 ชั้น ดังนี้

1) พระอารามหลวงชั้นเอก ได้แก่ พระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระราชินีหรือสมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ ทั้งเป็นพระอารามใหญ่โต และมีสิ่งก่อสร้างใหญ่โต วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ วัดที่บรรจุบรมอัฐิ หรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง เช่น มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชกณะชั้นผู้ใหญ่ขึ้นไป ส่วนต่างจังหวัดผ่อนปรนลงมาเป็นวัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญหรือวัดมีเกียรติ เจ้าอาวาสเป็นพระราชกณะชั้นสามัญขึ้นไป พระอารามหลวง ชั้นเอก ยังแบ่งซอยต่อไปอีก 3 ระดับจากสูงไปต่ำ คือ (1) ราชวรมหาวิหาร (2) ราชวรวิหาร (3) วรมหาวิหาร

2) พระอารามหลวงชั้นโท ได้แก่พระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระราชินีหรือสมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ แต่ไม่เป็น พระอารามใหญ่โตและไม่มีสิ่งก่อสร้างใหญ่โต มีเจดีย์สถานสำคัญหรือที่มีเกียรติเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นไป ส่วนต่างจังหวัดผ่อนปรนลงมาเป็นวัดที่มีเกียรติเจ้าอาวาสเป็น พระครูชั้นสูงขึ้นไป ก็พระอารามหลวงชั้นโท ยังแบ่งย่อยต่อไปอีก 4 ระดับ จากสูงไปต่ำ คือ (1) ราชวรมหาวิหาร (2) ราชวรวิหาร (3) วรมหาวิหาร (4) วรวิหาร

3) พระอารามหลวงชั้นตรี ได้แก่พระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระราชินีหรือสมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ พระราชทาน เพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ดำรงศักดิ์ลงมาหรือแก่วัดเองก็ดี มีอยู่จำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ทรงสร้างหรือสร้างขึ้นหรือทรงปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้น แล้วน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็น พระอารามหลวงมีเกียรติ วัดประจำหัวเมือง หรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป ส่วนต่างจังหวัดผ่อนปรนลงมาเป็นวัดที่มีเกียรติ วัดประจำหัวเมือง หรือวัดสามัญ เจ้าอาวาส เป็นพระครูชั้นต่ำขึ้นไป พระอารามหลวงชั้นตรี ยังแบ่งย่อยต่อไปอีก 3 ระดับจากสูงไปต่ำคือ (1) ราชวรวิหาร (2) วรวิหาร (3) สามัญไม่มีสร้อยต่อคำท้ายคงใช้เฉพาะชื่อวัดเท่านั้น

1. วัดราษฎร์ ได้แก่ วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้างหรือปฏิสังขรณ์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและประกาศตั้งวัด โดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้ว และช่วยกันทำนุบำรุงวัดสืบต่อกันมาตามลำดับวัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ทั้งชนิดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์ที่มีได้นับเข้าเป็นพระอารามหลวง

2. วัดร้าง ได้แก่ วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักอาศัยประจำ ซึ่งทางราชการจะขึ้นทะเบียนเป็นวัดร้าง วัดร้างโดยสภาพยังเป็นนิติบุคคลอยู่โดยสมบูรณ์และมีโอกาสที่จะเป็นวัดมีพระสงฆ์ได้อีก โดยดำเนินการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ พ. ศ. 2514

3.3 แบ่งประเภทตามจุดมุ่งเน้นของวัด

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2549 : 78) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “จารึกไว้ในพระพุทธศาสนา จารึกในการศึกษา” ว่า วัดสามารถจำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

3.3.1 วัดที่มุ่งพัฒนาถาวรวัตถุให้มีความโอ่อ่า มีเสนาสนะใหญ่โต วัดประเภทนี้ใช้ทุนรอนมาก มีผู้อุปถัมภ์เป็นพิเศษหรือเจ้าอาวาสมีคุณลักษณะพิเศษหารายได้เข้าวัดได้มาก เงินที่ได้มีส่วนใหญ่จากคนทั่วไปไม่ใช่คนในท้องถิ่น

3.3.2. วัดที่มุ่งเน้นปริยัติ มุ่งให้ประชาชน พระเถระ ได้ศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ วัดประเภทนี้ ใช้ทุนรอนไม่มากนัก แต่มีกิจกรรมเพื่อการศึกษาในวัดสม่ำเสมอ

3.3.3. วัดที่มุ่งการปฏิบัติ เช่น วิปัสสนาธุระ เน้นการสร้างความสงบในจิตใจวัดประเภทนี้ มักทำให้วัดคล้ายธรรมชาติ มักลงทุนในสิ่งก่อสร้างน้อย

3.4 แบ่งตามนิกายของพระสงฆ์

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม (2552 : 70) กล่าวไว้ว่า ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 พ. ศ. 2541 ข้อ 4 กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ดังนั้น จึงแบ่งประเภทวัดตามสังกัดนิกายได้ 2 ประเภท

3.4.1. วัดมหานิกาย เป็นวัดที่สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ขึ้นสังกัดการปกครองกับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่ของมหานิกาย

3.4.2. วัดธรรมยุต เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต ขึ้นสังกัดการปกครองกับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่ของคณะธรรมยุต

3.5 แบ่งตามจำนวนบุคลากรในวัด

พระมหาสิทธิการ (2553 : 130) ได้ให้ทัศนะว่า วัดที่มีขนาดใหญ่ มีพระภิกษุสามเณรเกิน 20 รูปขึ้นไป ส่วนจำนวนของพระภิกษุเกี่ยวข้องกับการทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ตามพระวินัย ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า สังฆจตุรกร (4 รูป) สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นปวารณาให้ผ้ากฐินอุปสมบท และอัปทานสงฆ์ปัญจวรรค (5 รูป) สามารถทำสังฆกรรมได้ คือปวารณา ให้ผ้ากฐินอุปสมบทใน ปัจจันตชนบท สังฆทศวรรค (10 รูป) สามารถทำสังฆกรรมได้คืออุปสมบทในมัธยมประเทศ และสังฆกรรมอื่น ๆ ยกเว้นอัปทานสงฆ์วิสดิวรรค (20 รูป) สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง จากหลักเกณฑ์นี้สามารถแบ่งขนาดของวัดโดยใช้บุคลากรภายในวัดโดยอนุโลม และให้มีความสัมพันธ์กับการกิจของวัดทั้ง 6 ด้านได้ ดังนี้

3.5.1 วัดขนาดเล็ก ได้แก่วัดที่มีบุคลากรในวัดน้อยกว่า 10 รูป / คน

3.5.2 วัดขนาดกลาง ได้แก่วัดที่มีบุคลากรในวัด 10 - 19 รูป / คน

3.5.3 วัดขนาดใหญ่ ได้แก่วัดที่มีบุคลากรในวัด 20 รูป / คน ขึ้นไป

จากประเภทของวัดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ว่า วัดตามพระราชบัญญัติ ณะสงฆ์ มีอยู่ 2 อย่าง คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและวัดที่เป็นสำนักสงฆ์ แต่สามารถแบ่งวัดตามสภาพของวัดได้ 3 ประเภท คือ

1. พระอารามหลวง ได้แก่ วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ก็ดี พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ดำศักดิ์ ลงมาหรือแก่วัดเองก็ดี มีอยู่จำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ทรงสร้าง หรือสร้างขึ้นหรือทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้น แล้วน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็น พระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้าง หรือปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วย

2. วัดราษฎร์ ได้แก่ วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้างหรือปฏิสังขรณ์ ซึ่งได้อนุญาตให้ สร้างวัดและประกาศตั้งวัด โดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้ว และช่วยกันทะนุบำรุง วัดสืบต่อกันมาตามลำดับ วัดราษฎร์หมายถึงวัดทั้งหมดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและ สำนักสงฆ์ ซึ่งมีได้นับเข้าเป็นพระอารามหลวง

3. วัดร้าง ได้แก่ วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักอาศัยประจำ ซึ่งทางราชการจะขึ้น ทะเบียนเป็นวัดร้างได้ วัดร้างโดยสภาพยังเป็นนิติบุคคลอยู่โดยสมบูรณ์และมีโอกาสที่จะเป็น วัดมีพระสงฆ์ได้อีก โดยดำเนินการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการยกวัดร้างเป็น วัดมีพระสงฆ์ พ. ศ. 2514 ส่วนวัดร้าง แม้มีสภาพเป็นวัด แต่ไม่มีการดำเนินการตามภารกิจ ของวัด แบ่งตามจุดมุ่งเน้นของวัดจัดได้เป็น 3 ประเภท คือ เน้นการก่อสร้าง เน้นการศึกษา และเน้นการปฏิบัติ ถ้าแบ่งตามสังกัดนิยายแบ่งได้ 2 ประเภท คือ วัดสังกัดมหานิกายและวัด สังกัดธรรมยุต ซึ่งวัดสังกัดมหานิกายกับวัดธรรมยุตนั้น มีสภาพเหมือนกัน โดยกฎหมายและ บริหารวัดในรูปแบบเดียวกัน แต่วัดธรรมยุตมีจำนวนน้อยกว่าและเขตการปกครองไม่ตรงตาม เขตการปกครองของทางอาณาจักร ถ้าแบ่งตามบุคลากรในวัดอาจแบ่งได้หลายขนาดตามความ เหมาะสม

4. บทบาทของวัด

จากการที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยมากกว่าร้อยละ 95 เคารพนับถือ และเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยกับพุทธศาสนา ผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแน่นแฟ้น พุทธศาสนาจึงเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย (กรมการศาสนา, 2543 : ก) วัดนับว่า เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชนของประเทศไทย ในอดีตจนถึงปัจจุบัน วัดจึงเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นแหล่งการศึกษา ของประชาชนและทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการฝึกอบรมพระสงฆ์ที่จะสืบต่อพระศาสนา

และพลเมืองที่จะรับผิดชอบสังคม และวัดยังมีฐานะเป็น โรงเรียนอีกด้วยแม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ โดยเฉพาะวัด ในเขตเมืองกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล บทบาทของวัดยังคงมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องของการพัฒนา ชุมชนการพัฒนาอาชีพ หรือหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่ม การเป็นหน่วยสังคม สงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจยังคงอยู่มีเสื่อมคลายแต่อย่างใด วัดจึงมีบทบาท อย่างยิ่งในสังคมไทย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงบทบาทของวัดจากนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา หลายท่าน อันประกอบไปด้วย

กรมการศาสนา (2543 : 7) ได้สรุปบทบาทของวัดเอาไว้ ดังต่อไปนี้

1. วัดเป็นสถานที่ ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทาง ศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนอยู่ในสมัยนั้น
2. วัดเป็นสถานที่ ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วย การสดับพระธรรมเทศนา
3. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิความรู้ของคนสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บทั่วไป
4. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
5. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ซึ่งวัดบางวัดได้สร้างศาลาเอาไว้ กว้างขวางใหญ่โต เพื่อรองรับกิจการนี้โดยเฉพาะ
6. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้าน ได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจวัดได้จัด สถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น
7. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ บุญมหาชาติ เป็นต้นและยังเป็นสถานที่พบปะของ คนหนุ่มสาวด้วย
8. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและวรรณกรรม
9. วัดเป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความ ทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน
10. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศลตลอดจน ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา

11. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน

12. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือการปกครองท้องถิ่น ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา (2540 : 9) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของวัดในชุมชน ดังต่อไปนี้

1. เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

2. เผยแผ่หลักธรรมศาสนาทางศาสนา

3. เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น หรือเป็นผู้นำ ในการเปลี่ยนแปลง

4. เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งด้านจิตใจและการให้การสงเคราะห์ยามเดือดร้อน
พิน ดอกบัว (2550 : 3 - 4) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวัดไว้ ดังนี้

1. วัดเป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม

2. วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล

3. วัดเป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่าง ๆ

4. วัดเป็นสถานตั้งกรมสงเคราะห์

5. วัดเป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

6. วัดเป็นสถานที่พักแรมของคนเดินทาง

7. วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม

8. วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ

9. วัดเป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน

10. วัดเป็นสถานที่เลือกคู่

11. วัดเป็นสโมสรของชาวบ้าน

12. วัดเป็นศาลของชาวบ้าน

13. วัดเป็นคลังพัสดุของชาวบ้าน

เมื่อประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศ มีการรับเอาแนวคิด และวัฒนธรรมตะวันตกตลอดจนนวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปรับเปลี่ยนในสังคมหลาย ๆ ด้าน ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตค่านิยมและความเชื่อของคนในสังคม บทบาทของวัดเปลี่ยนแปลงไป

อย่างเห็นได้ชัดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดสถาบันต่าง ๆ ที่เข้ามาแทนที่บทบาทเดิมของวัด อาทิเช่น โรงเรียน โรงพยาบาล แหล่งบันเทิงต่าง ๆ วัดมิได้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอีกต่อไป

มูลเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการสูญสลายบทบาทของวัดว่า เกิดจากมูลเหตุ 3 ประการคือ ประการแรก ได้แก่ ความเจริญแบบตะวันตก ที่นำสถาบันต่าง ๆ แบบใหม่เข้ามารับเอาบทบาทเดิมของวัดไปดำเนินการเสียหมด เช่น มีโรงเรียนตามระบบการศึกษาของชาติ มีกิจการสงเคราะห์ของรัฐบาล มีโรงพยาบาล โรงมหรสพ สถานเริงรมย์ ระบบการศาล สถาบันได้แยกกระจายบทบาททางสังคมของวัดแต่เดิมออกไปหมด ประการที่สอง ได้แก่ การไม่เข้าไปพิจารณาต้อนรับความเจริญอย่างใหม่ร่วมกัน เมื่ออารยธรรมแบบตะวันตกเข้ามา พระสงฆ์กับประชาชน ซึ่งสัมพันธ์กันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาผละออกจากกันเสีย พระสงฆ์ไม่ยอมรับรู้และเกี่ยวข้องกับผู้มาใหม่ พยายามยึดถือ และฝืนเอาสภาพเดิมให้คงอยู่ในท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้น ปล่อยให้ประชาชนไปสัมพันธ์กับผู้มาใหม่โดยลำพัง ทำให้ขาดการเหนี่ยวรั้งจากพระสงฆ์ ซึ่งเคยเป็นผู้แนะนำทางมาแต่เดิม ประการสุดท้ายคือ การสูญเสียภาวะผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ พระสงฆ์ไม่ยอมรับรู้ ไม่ยอมเกี่ยวข้องกับวิชาการที่มากับความเจริญแบบใหม่ สังคมที่นับถือว่า วิชาการแผนใหม่เป็นความรู้ของผู้เจริญแล้ว จึงมองว่าพระสงฆ์เป็นคนคร่ำครึ เป็นผู้ค้อยทางสติปัญญา

แม้วัดจะสูญเสียบทบาทบางประการ แต่วัดในประเทศไทยยังคงมีความหมายและความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชน อย่างน้อยที่สุด วัดก็ยังคงมีฐานะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเป็นสถานที่ในการประกอบศาสนกิจของพุทธศาสนิกชน นอกเหนือจากนี้ วัดยังคงมีบทบาทอื่น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละวัดว่าจะปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด อาทิเช่น บทบาทด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแพร่ศาสนธรรม การสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณูปการ การปกครอง อันนับเป็นภารกิจ 6 ด้าน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่กำหนดไว้เพื่อปกครองดูแลให้พระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทภารกิจไปในทิศทางเดียวกัน

5. บทบาทของวัดสมัยต่าง ๆ

สุเมธ การศรีทอง (2555 : 7-8) กล่าวว่า บทบาทของวัดสมัยได้เริ่มขึ้นเมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ประเทศไทย เมื่อราว พ.ศ. 500 โดยชาวอินเดีย เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ก็มีอิทธิพลต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและค่านิยมของคนไทยอย่างมาก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถูกหลอมรวมเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยและเป็นมรดกตกทอดมายังอนุชนรุ่นต่อ ๆ

มาหลังจากพระพุทธศาสนาได้แพร่เข้ามาในดินแดนอันเป็นประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ได้มีส่วนทำให้เกิดความเจริญทางด้านพระพุทธศาสนาในสมัยต่าง ๆ ปรากฏ ดังนี้

สมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ. 1800 - 1893) วัดมืบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการอบรมศีลธรรมและความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน พระสงฆ์ในวัดทำหน้าที่เทศนาสั่งสอน ตำราที่ใช้ คือ พระไตรปิฎก พ่อขุนรามคาแหงมหาราช ทรงประกาศให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ พระยาสิทธิทรงออกผนวช ซึ่งนับเป็นแบบอย่างในการบวชเรียนสมัยต่อมา นอกจากนี้ยังได้พระราชนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วง เพื่อใช้ในการอบรมสั่งสอนราษฎรให้มีคุณธรรม หนังสือเล่มนี้ได้เป็นแนวในการปฏิบัติตนของคนไทยสมัยต่อมา

สมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 - 2310) วัดยังคงมีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย เช่นเดียวกับสมัยกรุงสุโขทัย วัดถูกสร้างเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากประชาชนนิยมพานบุตรหลานของตนไปฝากให้ศึกษาเล่าเรียนที่วัด มีทั้งอยู่ประจำและแบบไป - กลับ พระสงฆ์ยังคงให้การศึกษอบรมแก่เด็กและเยาวชนไทย ให้เป็นผู้มีความประพฤติดีประพฤติดชอบ พร้อมทั้งได้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีไทยแบบโบราณเดิม และในสมัยนั้นถือเป็นการประเพณีว่า ผู้ชายไทยพุทธทุกคนควรจะบวชเรียน และหากจะเข้ารับราชการควรต้องบวชเรียนมาแล้ว

สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310 - 2315) วัดวาอาราม และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ถูกพม่าเผาผลาญไปเป็นจำนวนมาก หลังจากที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้กอบกู้เอกราชเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้ทรงมีการสืบเสาะหาต้นฉบับวรรณกรรม และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ยังคงเหลืออยู่ตามที่ต่าง ๆ มาคัดลอกแต่งเติมเสริมใหม่ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทางการสังคายนาพระไตรปิฎกสมัยต่อมา นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงบูรณะและสร้างวัดขึ้นหลายวัด เช่น วัดระฆังโฆสิตาราม วัดอรุณราชวราราม วัดอินทาราม และวัดราชคฤห์ เป็นต้น

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2315 - ปัจจุบัน) พระพุทธศาสนานั้น ได้รับการทูลบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองโดยลำดับ มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกให้ครบถ้วนสมบูรณ์ขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักในการสอนประชาชนให้มีคุณภาพ และใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของพระภิกษุสงฆ์ต่อไป พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาทรงปฏิบัติพระองค์ตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และใช้วัดเป็นที่เผยแพร่ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนชน เช่น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้จารึกตำราวิชาแพทย์แผนโบราณ ตำราหมคนวด ตำรายา และโคลงกลอนต่าง ๆ ไว้ให้ประชาชนได้

ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองที่วัดโพธิ์ (วัดพระเชตุพน) จนเป็นที่กล่าวขานกันว่า “วัดพระเชตุพน เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย” จนกระทั่งได้มีการริเริ่มการจัดการศึกษาแบบใหม่ ในรัชการที่ 5 มีการจัดตั้งโรงเรียนตามแบบแผนอย่างประเทศทางตะวันตก เพื่อมุ่งก้าว ให้ทัน วิทยาการ นำพาประเทศให้ทัดเทียมตามความเชื่อที่เห็นว่าประเทศทางตะวันตกนั้นเจริญกว่าเรา และเพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราชของชาติในยุคการค้าอาณานิคม บทบาทความรับผิดชอบใน การจัดการ ศึกษา ตามประเพณีนิยมในสังคมไทยก็ค่อย ๆ เปลี่ยนมาอยู่ในโรงเรียน วัดในบทบาท ปัจจุบัน จึงเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและมีบทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

จากบทบาทของวัดของนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัย สรุปได้ว่า แมื่บทบาทของวัดจะลดลงในบางด้าน อาทิเช่น บทบาทในด้านการให้การศึกษามีการแยกสถาบันการศึกษาออกจากวัดเกิดเป็นโรงเรียนต่าง ๆ แต่วัดก็ยังดำรงสถานะของสถานที่ ที่ให้การศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม อบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ประชาชน โรงเรียนหลาย แห่งมีการนิมนต์พระสงฆ์ที่วัดให้ไปอบรมจริยธรรมให้แก่นักเรียนที่โรงเรียน นอกจากนี้ยังมี บทบาทของวัดอีกหลายด้านที่ยังคงอยู่ อาทิเช่น บทบาทในด้านการสงเคราะห์ที่แม้จะมีหน่วยงานต่าง ๆ มารองรับ แต่วัดก็ยังคงเป็นที่สงเคราะห์ประชาชน เป็นที่พำนักของผู้ยากจนไร้ที่พึ่ง เป็นที่พักพิง ของเด็กยากจนที่ต้องการศึกษาเล่าเรียน บทบาทในด้านการเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมใน ชั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งนี้บทบาทต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยน สร้างรูปแบบที่อาจแตกต่าง จากในอดีต โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เงื่อนไขทางสังคม ตลอดจนบริบททางสังคมของวัด แต่ละวัดและยังเป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

การบริหารและการจัดการวัด ครั้นพุทธกาลพระพุทธเจ้ากับพระสาวกไม่ได้เป็นผู้สร้างวัด การบริหารและการจัดการวัดเป็นหน้าที่ของคนสร้างวัดให้ พระพุทธองค์ และพระสาวก ไม่ได้เป็นเจ้าของวัด และไม่อยู่ติดวัด เพราะจาริกสั่งสอนไปตามนิคมต่าง ๆ ปัจจุบันการบริหาร และการจัดการวัดเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไข โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้ว่า วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทน ในกิจการทั่วไป ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการบริหารและจัดการวัด ในการบริหาร และจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ (พิภพ กาญจนะ. 2542 : 3)

การบริหารจัดการวัดนั้น เจ้าอาวาสจะต้องใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการตัดสินใจ และใช้ทรัพยากรการบริหารที่มีอยู่เพื่อดำเนินงานตามภารกิจ 6 ประการ คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนาธรรม การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปอย่างราบรื่น เกิดความร่วมมือ และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด อย่างมีประสิทธิภาพ

1. ความหมายของการบริหารวัด

การบริหารวัด คือ การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด (กรมการศาสนา, 2542 : 2) ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารวัด ไว้ดังต่อไปนี้

พระธรรมกิตติวงศ์ (2541 : 120) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การจัดการงาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทำงานและแก้ไข

พระเทพปริยัติมุนี (2543 : 34) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึงการดำเนินการบริหารและการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณร และศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบ การพัฒนาวัด ที่เอื้อต่อการเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ชุมชน

พระวิบูลธรรมวาที (2547 : 31) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การที่เจ้าอาวาส ใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการตัดสินใจ ดำเนินงาน ด้านปกครองเผยแผ่ศาสนาธรรม ศาสนศึกษา สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้ประสบผลสำเร็จภายใต้ความร่วมมือทั้งบุคคลภายในวัดและภายนอกวัด

น้อย ลายคราม และ สุบรรณ จันทบุตร (2549 : 167) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การใช้ศาสตร์ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่ และการใช้ศิลป์ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมืออันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์

บุญช่วย จันท์เฮ้า (2544 : 90) กล่าวว่า การบริหารและจัดการวัด หมายถึง การทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยการให้เจ้าอาวาส หรือคณะผู้บริหารตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันและใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน

สุพัฒน์ มนต์ไพบูลย์ และคณะ (2539 : 6 - 9) ได้สรุปแนววิधिเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการบริหารและการจัดการวัดไว้ ในเอกสารวิชาการหลักการบริหารและการจัดการวัดใน ยุคโลกาภิวัตน์ ไว้ดังนี้

1. ควรมีการคัดสรรและอบรมบุคคลผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนาให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาอบรม
2. ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวช ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวชด้วย
3. ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวช เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน
4. แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้ว ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย
5. กิจกรรมการศึกษาธรรมของพระสงฆ์และประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักแห่งความไม่ประมาทและหลักแห่งการพึ่งตนเอง
6. ศาสนาเป็นที่พึงทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรมและการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระพุทธรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระพุทธรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนเห็นแล้วจักเกิดความศรัทธาถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเบื้องต้นแล้ว
7. พระสงฆ์ควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก 6 ประการ ดังนี้
 - 7.1 ห้ามปรามการทำชั่วทั้งมวล
 - 7.2 ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล
 - 7.3 ให้ได้ฟังและให้ได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
 - 7.4 ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ
 - 7.5 ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยความเมตตา ปรารถนาดี
 - 7.6 บอกทางสวรรค์ คือทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องให้ประชาชน
8. การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์ การนำเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อสภาพเหตุ ผล คน ประมาณ กาล เวลา สังคม และบุคคลเป็นสำคัญ

9. เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ผู้พบเห็นและ มาติดต่อกับวัด

10. จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณเหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับ หลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ แก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

11. วัดกับประชาชนจะต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัด อย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน และเป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือใน ด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

12. ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลางของขลัง วัตถุมงคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะคลบบันดาลให้โชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ทำให้ ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเองเรื่องการศึกษา ฝึกฝน พัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแพร่ โดยให้เครื่องรางของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ได้ผลดียิ่งขึ้น

13. ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับสังคม วัดมีครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์กลางรวม ของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนที่ พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนา เจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชนส่วนประชาชนจะให้อามิสทาน แก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

14. การจัดบริหารวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการ ของพระพุทธศาสนาด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์กรบริหารวัด ถึงแม้ว่าวัด แต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิด

และให้เจ้าอาวาสตัดสินใจดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนา
ย่อมจะเจริญยิ่งขึ้น

15. กรมการศาสนาและกระทรวงศึกษาธิการย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษา
และพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางาน โครงการของทางราชการ
เพื่อประสานการดำเนินงานให้เกิดพลังการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

16. วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่า
ชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น ซึ่งจะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้และการใช้
ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรมต่อไป

17. มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้อง
ศึกษาส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแพร่ธรรม และพัฒนาพระพุทธศาสนา
จะได้ตรงตามนโยบายถูกทิศทางแก้ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลัง
ส่งเสริมการพัฒนายิ่งขึ้น

18. หลักการบริการ การดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะยาว
ระยะสั้น เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัดและควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมสม่ำเสมอหลักการเหล่านี้
พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดการเรียนรู้ได้ ซึ่งจะต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา
การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

19. สงฆ์ควรมีความสมถะ มีความเป็นอยู่ง่ายไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา
ปฏิบัติธรรม และเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่าง ๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้อง
มีการทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคง ยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

20. ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายังมีจำนวนมากขึ้นกว่า
ปกติหลายเท่า ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่ โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้ว
ดูแลปกครอง อบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัย และการศึกษาของสงฆ์
ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนาคณะสงฆ์ที่ของสงฆ์ จนเกิดประ โยชน์
ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง

จากดั่งที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า การบริหารวัด หมายถึง กระบวนการบริหาร
จัดการทรัพยากร เงิน คน วัสดุ แผนงาน ภายในวัด โดยเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ
ในการบริหารจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงานเพื่อให้งานต่าง ๆ
มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดเอาไว้

2. ความสำคัญของการบริหารวัด

การบริหารเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว นั้น ก็เพราะนักการบริหาร มีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารวัด ซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารวัดอย่างเป็นระบบระเบียบ จะส่งผลให้วัดร่มรื่นน่าอยู่น่าเข้าไป ประกอบกิจการทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็นการบริหารวัด จึงมีความสำคัญ ในที่นี้จึงได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการบริหารและการบริหารวัด ที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้ตามลำดับ ดังนี้

กรมการศาสนา (2542 : 31) ได้ระบุถึงความสำคัญของการบริหารวัดไว้ว่า ทำให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น ทำให้สะดวกในการประสานงาน ทำให้เกิด ประสิทธิภาพและเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้ และทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จทุกคนพึงพอใจ

ธงชัย สันติวงศ์ (2550 : 4) กล่าวว่า องค์การจะเกิดขึ้น เมื่อคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปทำงาน เพื่อให้สำเร็จผลในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น ถ้าหากงานนั้นจำเป็นต้องอาศัย คนมากกว่าหนึ่งคนให้ช่วยทำกันแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนนำก็จะเกิดขึ้นทันที การบริหาร จึงมีความจำเป็นสำหรับองค์การทุกขนาด

ประเวศ ะสี (2549 : 119) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารวัดไว้ ดังนี้

1. สามารถสร้างสังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
2. สามารถสร้างวัดให้เป็นส่วนหนึ่งในการชี้นำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้อง แก่สังคม อีกทั้งทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

3. การบริหารวัดที่มีประสิทธิภาพจะมีความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรสูงสุด

พระศรีปริยัติโมลี (2543 : 101) ได้กล่าวถึงการบริหารงานของวัดว่ามีความสำคัญ ในการทำให้วัดสามารถพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้อง กล่าวคือ ทำให้ภิกษุสงฆ์สามเณรมีความรู้ ความสามารถทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยทำให้วัดสามารถ ทำหน้าที่เผยแผ่วิถีชีวิตที่ประเสริฐสู่สังคม ทำให้ประชาชนรู้สึกที่วัดเป็นของชุมชน ทำให้วัด เป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียน และทำให้วัดมีความร่มรื่นเป็นที่พบปะนันทนาการของประชาชน

สมพงษ์ เกษมสิน (2550 : 7) กล่าวว่า การบริหาร เป็นสิ่งที่มีความจำ เป็นอย่างยิ่ง เพราะบทบาทและความสำคัญของการบริหารนั้น มีควมคุ้มกับอารยธรรมและการดำรงชีพ ของมนุษย์เลยทีเดียว เพราะเมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีหัวหน้าปกครองบังคับบัญชา

มีการแบ่งงานกันทำตามระดับความรู้ ความสามารถ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างพวก และเผ่าเดียวกัน โดยมีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำกับความประพฤติของชนเหล่านั้น

จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารวัดนั้นมีดังต่อไปนี้ การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้ภิกษุสงฆ์ สามเณรภายในวัดเกิดความมีระเบียบช่วยให้การดำเนินงานต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี

3. การพัฒนาวัด

วัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา การพัฒนาวัดในที่นี้ หมายถึง การพัฒนาสถานที่ การพัฒนาบุคลากรของวัด การพัฒนากิจกรรม โครงการพัฒนา เจ้าอาวาส ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่เชื่อถือยอมรับของชุมชน มีบุคลากรที่มีภาพลักษณ์ดี มีการบริหารจัดการ วัด โดยประสานสามัคคี และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการพัฒนาวัดไว้ดังนี้

กรมการศาสนา (2550 : 10) ให้ความหมายว่า วัดถือเป็นนิติบุคคลประเภทหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญมากในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสังคมชาวพุทธของประเทศไทยเรานั้น ถือกันว่าวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้ำใจ ของบรรดาพุทธศาสนิกชน จากการทำวัดเป็นส่วนอันสำคัญยิ่งเช่นนี้ จำต้องให้การพิจารณา เพื่อให้เกิดการพัฒนาการให้ทันต่อความเจริญของบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้กรมการศาสนา โดยความเห็นชอบจากรัฐบาลจึงได้เริ่มโครงการวัดพัฒนาตัวอย่างขึ้น ซึ่งเป็นโครงการถาวร และได้ริเริ่มโครงการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 จนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน โดยพิจารณาเลือกวัดที่เจ้าอาวาส มีความวิริยะอุตสาหะ จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ปรับปรุงบริเวณวัดให้มีความสะอาดร่มรื่นและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง โดยได้จัดสรรงบประมาณ เพื่อการนี้ไว้โดยเฉพาะตามเป้าหมายที่ทางราชการกำหนด

พระใบฎีกาวิญญู มีมาก (2554 : 10 - 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัดว่า วัดเป็นสัญลักษณ์และเป็นเสมือนตัวแทนของศาสนา มีความสำคัญอเนกประการ เช่น เป็นสถานที่ พึ่งธรรมปฏิบัติธรรม เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ ศาสนพิธี เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศล เป็นสถานที่ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นสถานที่สงบระงับความเดือนร้อนทุกข์ใจ เป็นสถานที่อาศัยของผู้ถูกภัยคุกคาม เป็นสถานที่ศึกษา เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ลดความเดือนร้อน วุ่นวาย มีสถิติแสดงให้เห็นชัดว่า วัดวาอาราม จึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่ง เป็นตัววัดดู ที่เห็นได้ง่าย ที่จะเป็นตัวโน้มน้าวให้เกิดศรัทธาสาธุและความสะดวกสบายใจได้ในเบื้องต้น

พระสงฆ์ควรระดมกำลังพระภิกษุสามเณรและเด็กวัดพัฒนาวัดของตนเป็นประจำ ทำให้เป็นสถานที่ปลอดภัย จากการเบียดเบียนกันและกันไม่ว่าคนและสัตว์ที่เรียกกันว่าเขตอภัยทาน ทำให้วัดเป็นสถานที่สะอาด เรียบร้อย สงบเย็น จะเป็นที่สบายกายสบายใจมีความร่มรื่น สมกับที่ได้สมญานามว่า “อาราม” และให้เป็นสถานที่จรรโลงปัญญาชี้ทางแห่งชีวิตที่ถูกต้อง

3.1 เป้าหมายในการพัฒนาวัด

พระราชสุทธินิยามมงคล (2551 : 4) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี ได้กล่าวว่า เป้าหมายสำคัญ ซึ่งเป็นนโยบายของกรมการศาสนา คือ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งการพัฒนาจะบรรลุสู่เป้าหมายได้นั้น วัดควรจะดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้ โดยลำดับ

1. จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน หรือชาวบ้าน โดยรอบวัดให้มากที่สุด
2. จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้น ให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นกันให้มากที่สุด
3. จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่นเหมาะสมกับสภาพความต้องการ และความจำเป็นให้มากที่สุด

3.2 แนวทางการพัฒนาวัด

พระธรรมวรนายก (2546 : 27 - 45) ได้กล่าวว่า การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พอจะสรุปออกเป็นแนวทาง ได้ดังนี้

1. พัฒนาวัดให้ชาวชุมชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าวัดเป็นของตนทำให้เกิดความหวงแหน ความรัก และจะช่วยกันดูแลรักษา
2. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านในละแวกนั้น ได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจและเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน
3. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยบริเวณวัดจะต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรม เพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่น ที่มีความต้องการเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อประชาชนจะได้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น
4. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัด ควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ มีการรณรงค์

และการจัดกิจกรรม เพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

5. ทำให้ชาวชุมชนเกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน และคอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3.3 สภาพแวดล้อมของวัด

การพัฒนาวัดจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญจึงควรจะศึกษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัดให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อน ได้แก่

1. สงฆ์ คือ พระภิกษุ สามเณรภายในวัดควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมา อุปนิสัยใจคอ ความรู้ความสามารถของพระภิกษุ สามเณรแต่ละรูป เพื่อความสะดวกในการปกครอง และการขอความร่วมมือในการมอบหมายงานต่าง ๆ
2. สมณธรรม คือ การทำกิจวัตรและการศึกษาพระธรรมวินัย ควรจะได้จัดการและส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรภายในวัดได้ศึกษาพระธรรมวินัย ตลอดจนความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นกิจวัตรที่สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธบัญญัติ ควรจะได้มีการจัดระเบียบและดูแล ให้สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวแห่งพระพุทธบัญญัติในกิจวัตรนั้น ๆ อย่างครบถ้วน
3. สวัสดิการ คือ ปัจจัยอำนวยความสะดวก ควรจะได้รับการสอดส่องดูแล สภาพความเป็นอยู่ของสงฆ์ภายในวัดให้พอเหมาะสมควร
4. เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย ควรสำรวจดูว่าพอเพียงหรือไม่ สิ่งใดต้องบูรณะ สิ่งใดควรสร้างเพิ่มเติมและควรจัดให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อความเป็นระเบียบสวยงาม
5. สมบัติของวัด หมายถึง ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เป็นสังฆารัมภ์และอสังฆารัมภ์เงินและหนี้สิน (ถ้ามี) วัสดุอุปกรณ์ เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องขยายเสียง ภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น จาน ช้อน รวมถึงอาคาร เสนาสนะ พระพุทธรูป โบราณวัตถุ (ถ้ามี) ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ ควรสำรวจและจัดทำบัญชีหรือทะเบียนไว้ให้ละเอียด เพื่อความสะดวกในการบำรุงรักษา
6. สังฆาธิการกิจ คือ การประสานงานกับเจ้าคณะระดับต่าง ๆ อาจมอบหมายพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง ที่มีความรู้ทางงานสารบรรณ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ หรือทำงานสารบรรณของวัดก็จะสะดวกยิ่งขึ้น
7. สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้มีศรัทธาช่วยเหลือบำรุงวัด ศิษย์วัดและแม่ชี

ควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมา เช่นเดียวกับการศึกษาพระสงฆ์ภายในวัด เพื่อความสะดวกในการปกครอง การขอความร่วมมือและการดำเนินการด้านกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ได้ตรงตามความต้องการของชุมชน

8. สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งได้แก่ การจัดอาคารสถานที่ เพื่อบริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน เช่น ห้องสมุด ตู้ยา ศาลาพักผ่อนบ่อน้ำ รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดงธรรม การตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ฯลฯ ควรสำรวจว่าสิ่งใดวัดได้ดำเนินการอยู่แล้ว สิ่งใดควรจะบริการขึ้นอีก เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

3.4 แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาวัด มี 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 แต่งตั้งกรรมการ การพัฒนาวัดควรจะได้ดำเนินงานไปในรูปของกรรมการ เพื่อระดมความคิดเห็น และความร่วมมือร่วมกัน ซึ่งอาจประกอบด้วยพระสงฆ์ภายในวัดประมาณ 5-7 รูป ศกหัสถ์ประมาณ 7-10 คน โดยเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และที่สำคัญจะต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือที่ดี เมื่อติดต่อทบทวนเป็นการภายในเรียบร้อยแล้ว จึงจะประกาศแต่งตั้งเป็น ลายลักษณ์อักษร แล้วปิดประกาศให้ทราบทั่วกันทั้งวัดและชุมชน และจัดทำสำเนาเอกสารส่งให้แก่ เจ้าคณะปกครองที่อยู่เหนือตนตามลำดับได้ทราบด้วย

ขั้นที่ 2 ชี้แจงพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดการประชุมชี้แจงแก่พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด เป็นสิ่งจำเป็นที่ท่านเจ้าอาวาสควรจะทำเป็นระยะ ๆ ประมาณปีละ 1 ครั้ง (15 วัน / ครั้ง) การชี้แจงนั้น คือ การแจ้งความเปลี่ยนแปลงของวัด และความก้าวหน้าในการพัฒนาให้ทราบโดยทั่วกัน และขอความร่วมมือจากบุคคลในวัดทุกประเภท ถ้าวัดมีโรงเรียน ตั้งอยู่ในวัดก็ให้แนะนำแก่ครูและนักเรียนด้วย เมื่อวัดเริ่มทำความสะอาดบริเวณวัดก็ให้ทุกคนรู้จักช่วยกันรักษาความสะอาด อย่างถึงเศษกระดาษหรือเศษอาหารบนลานวัด เป็นต้น

ขั้นที่ 3 ประชุมกรรมการ การประชุมครั้งแรกถือเป็นครั้งที่สำคัญมาก ควรนัดประชุมวันที่กรรมการจะมาประชุม ได้พร้อมเพรียงกัน เรื่องที่ควรนำเข้าวาระการประชุมครั้งแรกควรมี ดังนี้

1. เรื่องที่ท่านประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงนโยบายของรัฐบาลและคณะสงฆ์ในการพัฒนาวัดว่า มุ่งที่จะให้ส่งเสริมวัดพัฒนาทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป สำหรับเป้าหมายในการพัฒนาวัดก็คือ มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวดีพอ เพื่อสมาชิกจะได้มี

ความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกัน การพัฒนาวัดจะได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมาย

2. เรื่องอาณาเขตของวัด ควรจะพิจารณากันถึงการจัดให้มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดให้เรียบร้อย การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดทำแผนผังวัด ได้แก่ การกำหนดว่าหน้าวัด หลังวัด ควรอยู่ทางทิศไหนจึงจะเหมาะสม จะแบ่งเนื้อที่วัดออกเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์ตรงไหน อย่างไร จำเป็นต้องจัดทำรั้วหรือกำแพงหรือไม่ ดังนี้ เป็นต้น

3. เรื่องการจัดโครงการพัฒนาวัด สมาชิกต้องช่วยกันเสนอความคิดเห็นว่าทางวัดควรจะต้องทำอะไรบ้างสิ่งไหนจำเป็นจะต้องทำก่อนหรือทำหลัง จะทำเมื่อไร ใช้เวลาเท่าใด ใช้กำลังงานและงบประมาณจากไหน งานนั้น ๆ ควรมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินงาน เมื่อรวบรวมได้แล้วจัดเป็นแผนงานของวัด เรียงตามลำดับงานที่สำคัญ และจำเป็นก่อนหลังไว้ เพื่อเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผล เรื่องใดที่ประชุมเห็นอย่างไร ก็ให้เลขานุการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

ขั้นที่ 4 จัดทำแผนผังวัด การจัดทำแผนวัดควรหาผู้ที่มีความรู้ในการวางแผนผังมาช่วยจัดทำให้ เช่น ช่างจากกรมการศาสนา ช่างจากเทศบาล ครู อาจารย์วิทยาลัยเทคนิค เป็นต้น แผนผังวัดควรจัดทำเป็น 2 แบบ คือ

1. ผังสภาพปัจจุบัน แสดงรายละเอียดต่าง ๆ ของสภาพปัจจุบันทั้งหมด
 2. ผังโครงการ เป็นผังที่ควรจัดขึ้นเพื่อพัฒนาวัดตามมติที่ประชุม
- กรมการศาสนาในการประชุมครั้งที่ 1 วาระที่ 2 เรื่อง การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดผังผังโครงการนี้ เป็นผังที่สมบูรณ์ที่คาดการณ์ล่วงหน้าว่า เพื่อพัฒนาอารวัดเสร็จสิ้นแล้ว สภาพของวัดในอนาคตจะเป็นเช่นไร หน้าวัด หลังวัดจะหันไปทางทิศไหน อาคารเสนาสนะ แต่ละหลังจะตั้งเป็นหมวดหมู่อยู่อย่างไร สิ่งไหนจะต้องรื้อทิ้ง สิ่งไหนจะต้องเคลื่อนย้าย สิ่งก่อสร้างที่ปลูกใหม่จะปลูกตรงไหนบริเวณวัดจะตกแต่งจะตัดถนนเช่นไร การนี้ผู้วางผังจะต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดวางผังและตกแต่งบริเวณจึงจะสามารถทำได้เหมาะสมสวยงามตามสภาพของพื้นที่ตั้งของวัด และสภาพแวดล้อมกับเศรษฐกิจและสังคมของละแวกนั้น

ในการจัดทำผังโครงการ ควรจัดเป็นหมวดหมู่โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อที่ของวัดออกเป็นเขตต่าง ๆ ดังนี้

- เขตพุทธาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งวิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตรเจดีย์
- เขตสังฆาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งกุฏิ ครั้ว เรือนไฟ ที่สรงน้ำ
- เขตสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ บริเวณ โรงเรียน บ้านพักชรา บริเวณ

ฌาปนสถาน ฯลฯ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2550 : 26) กล่าวว่า หากวัดมีที่ดินแปลง ที่ตั้งวัดเหลือพอที่จะจัดประโยชน์ได้ ให้เสนอกรมการศาสนา เพื่อกำหนดเป็นเขตจัดประโยชน์ ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ข้อ 3 แผนผังที่จัดทำขึ้นนั้นต้องใช้มาตราส่วนเป็น เครื่องประกอบในการย่อขนาดอาคารสถานที่ต่าง ๆ จากสภาพความเป็นจริงให้ถูกต้องด้วย 153

ขั้นที่ 5 จัดทำโครงการพัฒนาวัด เมื่อคณะกรรมการ ฯ ได้ประชุมหารือกันในเรื่องแผนงานพัฒนาของวัด ว่าจะต้องทำงานหรือกิจกรรมใดบ้างตามลำดับ ความสำคัญก่อนหลังแล้ว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ ควรจะได้เขียนโครงการกิจกรรมให้ชัดเจน เสนอกรรมการให้ชัดเจน เสนอกรรมการเพื่อ ให้พิจารณาอนุมัติโครงการก่อนที่จะดำเนินการกิจกรรมของวัดที่จะพัฒนาแยกได้เป็น 2 ทาง คือ

1. การพัฒนาทางด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาสภาพวัดให้เกิด ศรัทธาทารูปธรรมได้แก่ อาคาร เสนาสนะ มีเอกลักษณ์ของการเป็นวัดไทย ปลูกสร้างอยู่เป็น หอมหวัดสวยงามและ ไม่ใหญ่โตเกินความจำเป็นแห่งประโยชน์ใช้สอย และสภาพแวดล้อม ของวัดและชุมชน ถนนบริเวณวัดสะอาด ร่มรื่น ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับอย่าง เหมาะสม อาณาเขตของวัดเป็นหอมหวัด การก่อสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ ควรดำเนินการให้ สอดคล้องกับแผนผังโครงการที่จัดทำไว้

2. การพัฒนาทางด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาทางนามธรรม เช่น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ศาสนิกชนในท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดควร จะเป็นศูนย์กลางจัดขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกต่อชุมชนหมู่บ้านนั้น ๆ การพัฒนาทางด้านนี้ ควรจะได้นำหน้าหรือพัฒนาควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางด้านวัตถุหรือรูปธรรม ตัวอย่างที่วัดควรจัด เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชน ได้แก่

2.1 การจัดให้มีการทำบุญสมาทานศีล และฟังพระธรรม เทศนาทุกวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา

2.2 การจัดงานเพื่อรำลึกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันตรุษ วันสารท วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ฯลฯ การนี้จะจัดให้มีการละเล่นพื้นเมือง สนทนาธรรม บรรยายธรรม ฟังปาฐกถา จัดนิทรรศการ เป็นต้น งานก็จะมี ความหมายและความสำคัญมากขึ้น

2.3 การส่งเสริมให้ลูกหลานในชุมชนหรือในตำบลนั้น ได้บรรพชาอุปสมบท เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

2.4 การจัดให้มีการสอนพระปริยัติธรรมภายในวัด และส่งเสริมให้พระสงฆ์ในวัดได้ศึกษาหาความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

2.5 การจัดตั้งหน่วยพุทธมามกะผู้เยาว์ ให้เรียนพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ หรือจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและประชาชนภายในวัด

2.6 การจัดสอนและอบรมกรรมฐาน ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานแก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ผู้ที่ปรารถนาจะเข้าวัดเพื่อสงบจิตสงบใจ

2.7 จัดบริเวณอาคาร สถานที่ของวัด เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษา สุขศาลาหรือสถานเอนามย์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาลาพักผ่อนหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ สร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโค - กระบือ กองทุนมูลนิธิ สหกรณ์ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ ไว้อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนในท้องถิ่น

ขั้นที่ 6 ดำเนินการพัฒนาวัด เมื่อได้จัดทำแผนผังวัด จัดทำแผนและโครงการพัฒนาวัด ได้แก่ กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ เสร็จแล้ว และผ่านความเห็นชอบจากกรรมการในการประชุมครั้งต่อ ๆ มาเรียบร้อยแล้วก็เริ่มการพัฒนาได้เลย โดยอาจจะกำหนดวันประชุมลับบุรุษและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อประกาศชี้แจงความมุ่งหมายในการพัฒนาวัด และโครงการต่าง ๆ ที่วัดจะดำเนินการให้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งเชิญชวนและขอความร่วมมือจากประชาชนในการที่จะดำเนินการพัฒนาวัดในโครงการต่าง ๆ นั้นด้วย จากนั้นจะร่วมกันทำความสะอาดปลุกต้นไม้ ทำรั้ววัดไว้เป็นที่ระลึกก็จะเป็นการดียิ่ง ซึ่งในโอกาสข้างหน้าวัดจะได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนเป็นอย่างดีอีกต่อไปด้วย

พระธรรมวรานายก (2546 : 27) ได้กล่าวให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

1. การที่บริเวณวัดสะอาด ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น และไม้ประดับอย่างร่มรื่น จะช่วยทำให้จิตใจสงบลง และช่วยดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น
2. การจัดตั้งถังขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ ให้เพียงพอ ช่วยให้วัดสะอาดสวยงาม
3. ควรจะมีการสร้างส้วม หรือห้องน้ำที่สะอาดไว้ต้อนรับประชาชนที่ไปวัดให้เพียงพอ
4. สร้างศาลาพักผ่อนไว้ให้ประชาชนได้พักผ่อน และเป็นสถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ไม่น้อย
5. หากมีผู้เก็บรองเท้าไว้ตามอุโบสถ และศาลาการเปรียญก็จะเป็นระเบียบและสวยงาม

6. มีป้ายบอกเวลาเปิด – ปิดประตูวัด ป้ายบอกชื่อต้นไม้ และอาคารสถานที่ต่าง ๆ ก็จะช่วยสร้างค่านิยม และป้องกันทรัพย์สินของวัดได้อย่างมาก
7. การมีห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ และสุสานหรือคูหา เป็นการบริการทางด้านสาธารณสงเคราะห์ แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นอย่างดี
8. ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ ควรจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเป็นการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ
9. การที่เด็กวัดแต่งกายสะอาด มีมารยาทที่ดีแก่ผู้ไปมาติดต่อกับพระย่อมเป็นศรีแก่วัด
10. จะเป็นที่ชื่นชมยินดีมากหากพระภิกษุ สามเณรและศิษย์วัด มีการกวาดบริเวณวัดและอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ให้สะอาดเป็นประจำตามประเพณีอันมีมาแต่โบราณ
11. วัดที่ได้ชื่อว่าเป็นวัดที่พัฒนาแล้ว จะต้องรักษาสภาพวัดพัฒนาให้ปรากฏอยู่ตลอดไป

เจ้าอาวาสและอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

1. ความหมายของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส เป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้ที่น่าพาให้วัดเจริญก้าวหน้า เป็นหัวหน้าของพระภิกษุสามเณรและผู้ที่อยู่อาศัยวัด การที่วัดจะเจริญหรือเสื่อมจึงอยู่ที่เจ้าอาวาส มีผู้ให้ความหมายของเจ้าอาวาส ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 325) ได้ให้ความหมายของเจ้าอาวาสไว้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองวัด

กรมการศาสนา (2542 : 2) ได้นิยามความหมายของตำแหน่ง เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำและมีหน้าที่บริหารกิจการต่าง ๆ ของวัด ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญต่อความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของวัด

ไพบุลย์ เสียงก้อง (2544 : 17) ได้ให้ความหมายของเจ้าอาวาสไว้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ในวัด

น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร (2549 : 166) ได้ให้ความหมายของเจ้าอาวาสไว้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง ผู้นำ ของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่ในวัด

โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการของวัด และปกครองบังคับบัญชาให้ผู้อยู่ในวัดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธิ์ (2550 : 4) กล่าวถึงความหมายของเจ้าอาวาสในพระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ (Bud Sir) ว่าเป็นคำที่แปลมาจากภาษาบาลีว่า “อาวาสโก” แปลว่า ภิกษุอยู่ในอาวาส หรือภิกษุเจ้าถิ่น ซึ่งหมายถึง ภิกษุที่อยู่ในวัดนั้น ๆ แต่จะแปลว่า เจ้าอาวาสก็ได้ แต่แม้ว่าจะแปลเช่นนั้นก็มีความหมายเดียวกันนี้ ดังนั้น คำว่า เจ้าอาวาสที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจึงหมายถึง ภิกษุอยู่ในอาวาส หรือภิกษุผู้เป็นเจ้าถิ่นที่อาศัยอยู่ในวัดนั้น ๆ ซึ่งแตกต่างจากความหมายในปัจจุบันที่ หมายถึง พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งได้รับแต่งตั้งโดยถูกต้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายอาณัติสมณ

บุญช่วย จันทร์เห่า (2544 : 19) ได้นิยามความหมายของตำแหน่ง เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการระดับวัด มีหน้าที่เป็นผู้นำ ผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแลแนะนำสั่งสอนพระภิกษุ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้อยู่ในศีลธรรมอันดีมีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันและร่วมกันปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษา อบรมศีลธรรม จริยธรรม ภาวนาธรรม คือ วิปัสสนากรรมฐานแก่ชุมชน และสาธุชนอย่างแท้จริง

สรุปว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับวัด มีคุณสมบัติและความสามารถในการปกครองคณะสงฆ์ กำกับดูแลแนะนำสั่งสอนบุคลากรภายในวัด และเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

2. ความสำคัญของเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการ เป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎหมายอาณัติสมณ พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดูแลพระภิกษุ สามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุ สามเณร มีจริยาวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย พระสังฆาธิการ โดยเฉพาะ เจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด มีผู้ให้ความหมายความสำคัญของพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้

กรมการศาสนา (2549 : 1) กล่าวถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส

ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ไพบูลย์ เสียงก้อง (2544 : 17) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของเจ้าอาวาสไว้ว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้มีความสำคัญต่อวัดที่สุด ทั้งต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคง โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่าง ๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนพระภิกษุ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ดำเนินกิจกรรมและ โครงการต่าง ๆ ของวัดให้มีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการศึกษาอบรมศีลธรรม จริยธรรม และภavanaธรรม

น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร (2549 : 166) กล่าวถึงความสำคัญของเจ้าอาวาสว่า เป็นผู้บริหารกิจการวัด เป็นผู้ปกครองดูแล แนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดีดำเนินกิจกรรม และ โครงการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง และทำให้วัดเจริญรุ่งเรือง

สรุปความสำคัญของเจ้าอาวาสได้ว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาแนะนำ สั่งสอนพระภิกษุ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดและปฏิบัติภารกิจของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ต่อพระพุทธศาสนาและสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

3. คุณสมบัติของเจ้าอาวาส

คุณสมบัติของเจ้าอาวาสได้กำหนดเอาไว้ในกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการ แต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. 2552) ได้กำหนดคุณสมบัติของพระสังฆาธิการและของเจ้าอาวาสเอาไว้ดังนี้

3.1 ต้องมีคุณสมบัติทั่วไป ดังต่อไปนี้

- 3.1.1 มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- 3.1.2 มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
- 3.1.3 มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- 3.1.4 เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
- 3.1.5 ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
- 3.1.6 ไม่เคยต้องคำ วินิจฉัยลงโทษในอธิกกรรมที่พึงรังเกียจมาก่อน
- 3.1.7 ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน

3.2 ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะ คือ

3.2.1 มีพรรษาพื้น 5 และ

3.2.2 เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

3.3 พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

3.3.1 มีพรรษาพื้น 10

3.3.2 เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์

3.3.3 มีสมณศักดิ์

ก. ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราชสำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก

ข. ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญสำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

ค. ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอกสำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

3.3.4 พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

3.4.1 มีพรรษาพื้น 10

3.4.2 เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์

3.4.3 มีสมณศักดิ์

ก. ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญสำหรับพระอารามหลวง ชั้นเอก

ข. ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอกสำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

ค. ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตร

ที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

สรุปโดยคุณสมบัติของเจ้าอาวาสได้ว่า เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ที่มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่งและเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดนั้น ถ้าเป็นวัดพระอารามหลวงจะต้องมีสมณศักดิ์ที่สมควรแก่ตำแหน่งด้วย

4. การแต่งตั้งเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งเจ้าอาวาส ตามกฎหมายตราสามัคคีฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) มีดังนี้

4.1 การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติ โดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ มีพรรษาพื้น 30 และมีสมณศักดิ์ ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะสมเด็จพระสังฆราชทรง แต่งตั้งพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม

4.2 การแต่งตั้งตำแหน่ง เจ้าคณะภาคพระภิกษุ ผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพื้น 20 และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมีสมณศักดิ์ ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นเทพ หรือเป็นพระราชกณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม 9 ประโยค ในการแต่งตั้งเจ้าคณะภาค เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้ง ตามมติมหาเถรสมาคมเจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ ในกรณีที่รองเจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้รองเจ้าคณะภาค ซึ่งได้รับแต่งตั้งแทน อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

4.3 การแต่งตั้งตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดพระภิกษุ ผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพื้น 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้ว ไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่า พระราชกณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรม ไม่ต่ำกว่า 6 ประโยค ในการแต่งตั้ง เจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

4.4 การแต่งตั้งตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอพระภิกษุ ผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้ว จะต้องมีพรรษาพื้น 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้ว ไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ในอำเภอนั้นมาแล้ว ไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมีสมณศักดิ์ ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรี ขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 4 ประโยค ในการแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้น คัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว เสนอเจ้าคณะภาค เพื่อพิจารณาแต่งตั้งโดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

4.5 การแต่งตั้งตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลพระภิกษุ ผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพื้น 5 กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ในตำบลนั้นมาแล้ว ไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือเป็นพระภิกษุมิสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก ในการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด

ให้เจ้าคณะอำเภอนั้น คัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว เสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณา แต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้วให้แจ้งกรมการศาสนา และรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

4.6 การแต่งตั้งตำแหน่ง เจ้าอาวาสพระภิกษุ ผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามราษฎร์ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพื้น 5 และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวง ในตำบลใดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาส ในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า 3 รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ ดังกล่าวแล้วให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อพิจารณาแต่งตั้งถ้าพระภิกษุผู้ จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วยให้เจ้าคณะอำเภอรายงาน เสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้า อาวาส นอกจากพระอารามหลวงให้เจ้าอาวาสวัดนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ และระบุน้ำที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะ จังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

4.7 การแต่งตั้งตำแหน่ง เจ้าอาวาสพระอารามหลวงพระภิกษุ ผู้จะดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ มีพรรษาพื้น 10 เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอาราม หลวงชั้นตรีส่วนพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจาก กรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติ โดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ มีพรรษาพื้น 10 เป็นผู้ทรงเกียรติ คุณ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่า พระราชคณะชั้น สามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอาราม หลวงชั้นโท ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำ กว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรีในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระ อารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว แล้วแต่กรณีเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อให้มหาเถรสมาคมพิจารณาถ้าพระภิกษุผู้จะดำรง ตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้า คณะภาคดำเนินการในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระอารามหลวง

ให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติแล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัด เพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามมติมหาเถรสมาคม

5. การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ ต่อเมื่อ

- 5.1 ถึงมรณภาพ
- 5.2 พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- 5.3 ลาออก
- 5.4 ย้ายสำนักที่อยู่ออกไปนอกเขตอำนาจหน้าที่
- 5.5 ยกเป็นกิตติมศักดิ์
- 5.6 รัับตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้น หรือเป็นที่ปรึกษา
- 5.7 ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- 5.8 ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- 5.9 ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

6. หน้าที่ของเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้งการนิคหกรรมหรือการวินิจฉัย อธิกรณ์ หรือความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ กงุมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจรรยาพระสังฆาธิการ ซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้

6.1 ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อภิกษุหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวงกวมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

6.2 ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดทานเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดทานดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอน

หรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้น ไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีมีการคัดทานคำสั่งให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยัง ผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป ในการปฏิบัติหน้าที่ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

6.3 ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

6.4 ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

6.5 ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

6.6 ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

6.7 ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

6.8 ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผยทั้ง 8 ข้อนี้เป็นจรรยาอันพระสังฆาธิการต้องถือปฏิบัติตาม โดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจรรยา

6.1 อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้

6.1.1 ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมายกฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

6.1.2 ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

6.1.3 วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาคหรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

6.1.4 แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

6.1.5 ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

6.1.6 ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

6.2 อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค

เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้

6.2.1 ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมายกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

6.2.2 ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

6.2.3 วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัดหรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

6.2.4 แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

6.2.5 ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

6.2.6 ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

6.3 อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้

6.3.1 ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่ง ของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

6.3.2 ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

6.3.3 ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัย การลงนิคหกรรม วินิจฉัย ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือ คำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

6.3.4 แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

6.3.5 ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

6.3.6 ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

6.4 อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

6.4.1 ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

6.4.2 ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

6.4.3 ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

6.4.4 แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

6.4.5 ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

6.4.6 ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

6.5 อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

6.5.1 ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

6.5.2 ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

6.5.3 ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

6.5.4 แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

6.5.5 ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรือ อยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

6.5.6 ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

6.6 อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ อันดับที่ 9 ตามกฎหมายอาญา เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนา อย่างยิ่งใหญ่มาก เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะ เป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความ ในประมวลกฎหมายอาญาตาม มาตรา 45 กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่ง ได้รับแต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวล กฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง และนอกจากนั้น เจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุด ที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ปลูกฝัง ศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

พระพุทธรธรรม (2548 : 75) กล่าวว่า พระสังฆาธิการ คือผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งตามกฎหมายกำหนดให้มีจำนวน 11 อันดับ โดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ 1 มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับที่ 11 นั้น พระสังฆาธิการอันดับที่ 9 คือ เจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการ ที่มีความสำคัญมากที่สุดมีความรับผิดชอบสูงสุด ด้วยเหตุผล

1. เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ประชาชนและเด็กเล็กรู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใคร ๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทาง พระศาสนาทั้งดีและร้ายยอมเข้าใจปัญหาต่าง ๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย
2. ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ ทุกตำแหน่งเป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของ ตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลาย ได้อย่างดี คือ ถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ก็จะมีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่าง ๆ ได้ดี

พระเทพปริยัติสุธี (2540 : 33 - 34) กล่าวถึงเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

1. บำรุงรักษา วัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนัก อาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายอาญา ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่ง ของมหาเถรสมาคม
3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

6.7 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

6.7.1 บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

6.7.2 ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

6.7.3 เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์

6.7.4 ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา 37 นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้าง ๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้น ได้กำหนดโดยลักษณะงานเป็น 4 ดังนี้ คือ

1. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่

1.1 การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำ ด้วยแรงงาน แรงงานและแรงความคิด อันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถาน และศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่าง ๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

1.2 การจัดการของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดการแทนวัด ในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น

1.3 การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลรักษา การใช้จ่ายการจัดทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาส ให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ได้แก่

2.1 การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

2.2 การสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแล การประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำ ชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

3. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

3.1 การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่ โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

3.2 การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต ตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.2528 และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่อง สังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ

4. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในสวนวัดและนอกวัดและเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

4.1 การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

4.2 การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร

4.3 การอำนวยความสะดวก แก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศนอกวัดแต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

4.4 การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาเผาศพ ศาลาพักรศพหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

7. อำนาจของเจ้าอาวาส

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชา โดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ดังที่ท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ ดังนี้

พระธรรมญาณมุนี (2548 : 52) ได้กล่าวถึงบทบาทความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสว่า ต้องช่วยพัฒนาท้องถิ่นในด้านการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตนด้วย ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นก็ต้องเริ่มที่เจ้าอาวาสต้องคุมบรรพชิตในวัดให้ห่อหุ้มด้วยเมตตา สัจจะ สามัคคี คนในวัดรักกัน ซื่อสัตย์ ประองคองกัน

พระธรรมญาณมุนี (2548 : 33) ได้กล่าวไว้ว่า ในส่วนสภาพเจ้าอาวาสก็ต้องจัดวัดให้เป็นศาสนสถาน คือเป็นที่บำเพ็ญกิจทางศาสนา เป็นบุญสถาน คือเป็นสถานที่ในการบำเพ็ญกุศลเป็นศึกษาสถาน คือเป็นที่ให้การศึกษาเล่าเรียน อบรม เป็นธรรมสถาน คือเป็นสถานที่ในทางประสิทธิ์ประสาทคุณงามความดี

พระเทพปริยัติสุธี (2540 : 36 - 37) ได้กล่าวถึงอำนาจเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
2. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส ออกไปเสียจากวัด
3. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้น ประพฤติ

ผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่ง ของมหาเถรสมาคมต้องมีบรรพชิตแห่งศาสนกิจอยู่ตลอดเวลา เช่น มีการไหว้พระ มีการสวดมนต์ มีการทำสังฆกรรม เป็นประจำตามพระวินัย

สรุปได้ว่า คือ พระภิกษุผู้มีอายุพรรษาและเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารอันเป็นความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ จนได้รับการยอมรับเชื่อถือจากคณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาทั่วไปให้เป็นผู้รับผิดชอบงานคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ อันเหมาะสมต่อความรู้ความสามารถของพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น ๆ โดยมีการพิจารณากันกรองด้วยระบบแห่งพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม ซึ่งถือว่าการกั้นกรองที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุม ซึ่งเป็นการพิจารณาอันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ในวงการคณะสงฆ์

และเจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษได้เฉพาะกรณีที่ประพฤติดังกล่าวเจ้าอาวาส และคำสั่งนั้นชอบด้วย พระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ถ้าคำสั่ง เจ้าอาวาสไม่ชอบด้วยหลักดังกล่าวเจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษมิได้เลย ถ้าขึ้นสั่งลงโทษย่อมเป็น การใช้อำนาจโดยมิชอบ และอาจต้องรับผิดชอบในฐานะเจ้าพนักงานกระทำ ความผิดต่อตำแหน่ง หน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นข้อที่ควรระวังอย่างยิ่ง

8. พระรชาและสมณศักดิ์ของเจ้าอาวาส

ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอน พระสังฆาธิการ (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. 2542 : 84) ได้กำหนดคุณสมบัติของพระสังฆาธิการเอาไว้ ในส่วนของพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง และนอกจากนี้พระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ยังกำหนดสมณศักดิ์เอาไว้แตกต่างกันออกไป ซึ่งเจ้าอาวาสนั้นสามารถดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ที่สูงขึ้นไป ในขณะที่เดียวกันได้ด้วยมีรายละเอียดเกี่ยวกับพรรษาและสมณศักดิ์ ดังต่อไปนี้

8.1 พรรษา

พรรษา คือ ระยะเวลา นับตั้งแต่อุปสมบทมาจนถึงปัจจุบันของพระสงฆ์ (พระมหาสิทธิการ. 2545 : 200 - 202) ตามหลักของพระวินัยได้แบ่งพรรษาออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

8.1.1 พระนวกะ คือ ผู้บวชใหม่ มีระยเวลานานับตั้งแต่อุปสมบทมาไม่เกิน 5 พรรษา ต้องถือนิสัยกับอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ห้ามมิให้ปกครองหมู่คณะ ไม่สามารถดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดได้

8.1.2 พระมัชฌิมะ คือ ผู้บวชปานกลาง มีระยเวลานานับตั้งแต่อุปสมบทมาไม่เกิน 10 พรรษา ไม่ต้องถือนิสัยกับอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ สามารถดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดราษฎร์และเจ้าคณะตำบลได้

8.1.3 พระเถระ คือ ผู้บวชมานาน มีระยเวลานานับตั้งแต่อุปสมบทมาครบ 10 พรรษา สามารถดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาสวัดพระอารามหลวงหรือได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ได้

ในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอน พระสังฆาธิการ (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. 2552 : 83 - 90) ได้กำหนดพรรษาเกี่ยวกับการดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการเอาไว้ ดังต่อไปนี้

1. เจ้าคณะใหญ่ ต้องมีพรรษา 30 พรรษาขึ้นไป
2. เจ้าคณะภาค ต้องมีพรรษา 20 พรรษาขึ้นไป

3. เจ้าคณะจังหวัด ต้องมีพรรษา 10 พรรษาขึ้นไป
4. เจ้าคณะอำเภอ ต้องมีพรรษา 10 พรรษาขึ้นไป
5. เจ้าคณะตำบล ต้องมีพรรษา 5 พรรษาขึ้นไป
6. เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ต้องมีพรรษา 5 พรรษาขึ้นไป
7. เจ้าอาวาสวัดพระอารามหลวง ต้องมีพรรษา 10 พรรษาขึ้นไป

8.2 สมณศักดิ์

สมณศักดิ์เป็นยศที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งโดยตรงและพระราชทานให้คณะสงฆ์แต่งตั้งกันเอง (สุนทร สุภูตะโยธิน. 2550 : 17 - 43) แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

8.2.1 สมเด็จพระราชาคณะ เป็นสมณศักดิ์ของพระมหาเถระผู้ใหญ่ปัจจุบัน มีอยู่ 8 ตำแหน่ง

8.2.2 พระราชาคณะ เป็นสมณศักดิ์ของพระเถระแบ่งออกเป็น 6 ชั้น ปัจจุบัน มีอยู่ 650 ตำแหน่ง ได้แก่

- 1) พระราชาคณะชั้นรองสมเด็จพระ 18 ตำแหน่ง
- 2) พระราชาคณะชั้นธรรม 33 ตำแหน่ง
- 3) พระราชาคณะชั้นเทพ 61 ตำแหน่ง
- 4) พระราชาคณะชั้นราช 140 ตำแหน่ง
- 5) พระราชาคณะชั้นสามัญ 398 ตำแหน่ง

8.2.1 พระครูสัญญาบัตร เป็นสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ทั่วไปที่เป็นพระสังฆาธิการ แบ่งออกเป็น 1 - 4 ชั้น ตามตำแหน่ง ไม่จำกัดจำนวน ได้แก่

- 1) พระครูสัญญาบัตรวัดราษฎร์ มี 10 อันดับ
- 2) พระครูสัญญาบัตรพระอารามหลวง มี 12 อันดับ
- 3) พระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบล มี 4 อันดับ
- 4) พระครูสัญญาบัตรระดับอำเภอ มี 6 อันดับ
- 5) พระครูสัญญาบัตรระดับจังหวัด มี 3 อันดับ

8.2.2 พระเปรียญ เป็นสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ที่สอบไล่ผ่านบาลีสนามหลวง มี 7 ชั้น ตั้งแต่ เปรียญธรรม 3 ประโยค ถึง เปรียญธรรม 9 ประโยค

8.2.3 พระฐานานุกรม เป็นสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระราชาคณะ หรือเจ้าคณะผู้ปกครองตามสิทธิ์ที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตั้ง

ได้ตามสมณศักดิ์นั้น ๆ จำนวนแตกต่างกันออกไป

8.2.4 พระพิธีธรรม เป็นสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ประจำวัดที่เป็นพระอารามหลวงบางแห่งมีจำนวนไม่มากนัก

ในกฎหมายตราสามดวงฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. 2552 : 83 - 90) ได้กำหนดสมณศักดิ์เกี่ยวกับการดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการเอาไว้ ดังต่อไปนี้

- 1) เจ้าคณะใหญ่ มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ
- 2) เจ้าคณะภาค มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพหรือพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม 9 ประโยค
- 3) เจ้าคณะจังหวัด มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญหรือพระคณาจารย์โท หรือเป็นเปรียญธรรม 6 ประโยค
- 4) เจ้าคณะอำเภอ มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูสัญญาบัตรหรือพระคณาจารย์ตรี หรือเป็นเปรียญธรรม 4 ประโยค
- 5) เจ้าคณะตำบล มีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมเอก
- 6) เจ้าอาวาสวัดพระอารามหลวง ต้องมีสมณศักดิ์ตามที่กำหนดเอาไว้

ในคุณสมบัติของเจ้าอาวาสพระอารามหลวง

สรุปได้ว่า พรรษาเกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาสในการเข้าสู่ตำแหน่งเจ้าอาวาสและตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และสมณศักดิ์จะเกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาส เมื่อดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้นไป หากเป็นเพียงเจ้าอาวาสวัดโดยทั่วไป จะมีสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราษฎร์กับเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในชั้นต่าง ๆ เท่านั้น และหากไม่มีสมณศักดิ์ใด ๆ เลยก็ไม่สามารถดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระอารามหลวงได้ ส่วนเจ้าอาวาสวัดราษฎร์นั้นแม้ไม่มีสมณศักดิ์ก็ดำรงตำแหน่งได้ และเรียกค่าน้ำ หน้าที่ว่าพระอธิการ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาสมณศักดิ์และพรรษาของเจ้าอาวาส โดยแบ่งสมณศักดิ์ออกเป็นสัญญาบัตร ได้แก่ พระราชาคณะกับพระครูสัญญาบัตร และไม่เป็นสัญญาบัตร ทั้งนี้เพราะสมณศักดิ์ในชั้น สัญญาบัตรทั้งหมดเป็นสมณศักดิ์ ที่ได้จากการมีผลงานในการพัฒนาวัด ส่วนสมณศักดิ์อื่นนั้นได้มาจากการแต่งตั้ง สอบไล่ได้ ไม่เกี่ยวข้องกับผลงานการพัฒนาวัดโดยตรง ส่วนพรรษา แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ น้อย (มีพรรษาน้อยกว่า 10 พรรษา) ปานกลาง (มีพรรษา 10 - 19 พรรษา)

และมาก (มีพรรษามากกว่า 20 พรรษาขึ้นไป) โดยอนุโลมตามการแบ่งพรรษาตามหลักของ พระธรรมวินัยและการแต่งตั้งพระสังฆาธิการตามกฎหมายอาธรสมาคม

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ

1. ความหมายของปฏิรูปเทศ

ปฏิรูปเทศเป็นศัพท์มาจากภาษาบาลี ได้มีผู้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศเอาไว้ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 1059) ได้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศไว้ว่า ปฏิรูปเทศ หมายถึง ถิ่นที่เหมาะสม หรือถิ่นที่สมควร

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (2546 : 74 - 76) ได้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศ คือ ถิ่นที่เหมาะสม มาจากภาษาบาลีว่า “ปฏิรูปะ” ที่แปลว่า สมควรหรือเหมาะสม และ “เทศะ” ที่แปลว่า ถิ่น สถาน บ้าน เมือง ประเทศ มีอยู่ 3 นัย ดังนี้

นัยที่ 1 ถิ่นที่มีพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา สัญจรไปมา มีการบำเพ็ญบุญดำนินไปอยู่ และมีนวัคสัตตศาสนา คือ มีพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เพราะเป็นถิ่นที่อำนวยความสะดวกให้ผู้อยู่ได้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ

นัยที่ 2 สถานที่ตรัสรู้ สถานที่แสดงปฐมเทศนา สถานที่แสดงยมกปาฏิหาริย์ สถานที่เสด็จลงจากเทวโลกและสถานที่ที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ เพราะเป็นถิ่นอำนวยความสะดวกให้ผู้อยู่ได้บำเพ็ญอนุตตรียกิจ 6 ประการ

นัยที่ 3 มัชฌิมประเทศ ซึ่งเป็นที่อุบัติแห่งพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระมหาสาวกพุทธอุปัฏฐาก พระพุทธมารดา พระพุทธบิดา และพระเจ้าจักรพรรดิ มวลชนอยู่ในถิ่น เช่นนี้มีโอกาสได้รับโอวาทของพระปัจเจกพุทธเจ้าและพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อตั้งมั่นอยู่ในศีล 5 ก็มีสวรรค์เป็นเบื้องหน้าทำให้ผู้อยู่ได้สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ

พระธรรมธีรราชฆาโมณี (2542 : 41 - 44) ได้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศว่า หมายถึง ประเทศอันสมควร ได้แก่ ประเทศที่สมบูรณ์แบบ มีพุทธบริษัท 4 มีบุญกิริยาวัตถุ 3 และมีนวัคสัตตศาสนา (คำสอนของพระศาสดา 9 ประการ)

พระภควานาวิริยคุณ (2544 : 4) ได้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศ คือ อยู่ในถิ่นที่สมควร ถ้ากล่าวถึงในลักษณะของการทำงานก็คือเป็นวิธีพัฒนาถิ่นที่อยู่ให้เหมาะสมแก่การสร้างคนดี

พระมหาสิทธิการ (2553 : 17) ได้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศว่า เป็นประเทศ
ที่มากไปด้วยผู้รู้ คือสัตบุรุษ เหมาะสมแก่อาชีพของตน มีงานต่าง ๆ ให้ทำ

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2546 : 36) ได้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศว่า
ถิ่นที่เหมาะสม หมายถึง ถิ่นที่สิ่งแวดล้อมดี ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่สุขภาพกายและใจ ยิ่งกว่านั้น
ยังสนับสนุนให้ผู้อยู่อาศัยสามารถประกอบกิจการงานในหน้าที่อันเป็นสัมมาอาชีพให้เจริญก้าวหน้า
ได้โดยง่าย และสร้างสมคุณงามความดีได้อย่างเต็มที่

สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์ (2546 : 20) ได้ให้ความหมายของถิ่นที่เหมาะสมไว้ว่า
หมายถึง ถิ่นที่มีสภาพแวดล้อมดี ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสุขภาพกายและใจ สามารถประกอบ
อาชีพให้เจริญก้าวหน้าได้โดยง่าย มีสมาคมกับคนดี อบรมตนให้มีความประพฤติชอบ

ปิ่น มุกทุกันต์ (2535 : 241 - 242) ได้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศไว้ว่า ปฏิรูป
แปลว่า สมควร เหมาะสม เรียบร้อย รูปเฉพาะ ส่วนเทศะ แปลว่า ถิ่นที่อยู่ หมายถึง ตำบลที่อยู่
ประเทศที่อยู่รวมแล้ว ปฏิรูปเทศ หมายถึง ประเทศมีรูปเฉพาะ ประเทศเสรีมีสัญลักษณ์ศักดิ์ศรี
เป็นของตนเอง มีวัฒนธรรมที่ดี

เทพพร มังธานี (2541 : 38) ได้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศหรือประเทศที่
เหมาะสมว่า หมายถึง ประเทศถิ่นที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี เหมาะสมแก่การพัฒนาจิตใจ
และร่างกาย หรือประเทศที่น่าอยู่ เพราะเหมาะแก่การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการดำเนิน
ชีวิตที่ดีงาม

ทวี ภูรินทร์ (2545 : 25) ได้ให้ความหมายของปฏิรูปเทศว่า หมายถึง ถิ่นที่
เหมาะสม มาจากศัพท์ว่า ปฏิรูป แปลว่า สมควร หรือเหมาะสม และ เทศ แปลว่า ถิ่นที่อยู่
หรือประเทศ

ดังนั้น สามารถสรุปความหมายของปฏิรูปเทศได้ว่า ปฏิรูปเทศ หมายถึง สถานที่ที่มี
ความเหมาะสมต่อการพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์และ
บุคคลที่อาศัยอยู่ เอื้อต่อการพัฒนาผู้ที่อยู่ให้ประสบความสำเร็จ ดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่
ถูกต้อง ถ้าเป็นการบริหารวัด ปฏิรูปเทศ หมายถึง การพัฒนาวัดให้มีความเหมาะสมในด้าน
ต่าง ๆ อันจะทำให้วัดมีความน่าสนใจ น่าเข้าสำหรับพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

2. ความสำคัญและผลของการปฏิบัติตามหลักปฏิรูปเทศ

2.1 ความสำคัญของปฏิรูปเทศ

ปฏิรูปเทศเป็นหลักธรรมคำ สอนที่สำคัญในการพัฒนาบุคคลให้เจริญก้าวหน้า
ได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของปฏิรูปเทศ ดังต่อไปนี้

พระภวนาวิริยคุณ (2544 ก : 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของปฏิรูปเทศ 4 สูตร สำเร็จของการบริหารวัดเอาไว้ว่า คนจะเป็นคนดีได้นั้น ต้องคบคนดีเป็นกัลยาณมิตร และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ต่อการทำความดี และด้วยหลักการนี้เอง พระภิกษุต้องกลับมาถามตนเองว่า ได้ทำ หน้าทีอบรมบ่มนิสัยให้คนเป็นคนดีและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดให้เหมาะสม ต่อการทำความดีหรือไม่ เพราะถ้าไม่ทำวัดก็จะทรุดโทรมลงเรื่อย ๆ และคนดีในสังคม ก็จะลดน้อยลง

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2546 : 35) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม หรือปฏิรูปเทศเอาไว้ว่า ต้นโพธิ์ต้นไทร หากปลูกไว้ในกระถาง ถึงจะไม่ตาย ก็ต้องกลายเป็นไม้แคระแกร็น แต่ถ้านำไปปลูกในที่ดินดี มีบริเวณกว้างขวาง น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ก็โตวันโตคืน กลายเป็นต้นไม้ใหญ่ แผ่กิ่งก้านสาขาเต็มที่ เช่นเดียวกับคนเรา หากตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เลว ถึงจะมีความรู้ความสามารถ ก็ยากที่จะเอาดีได้ แต่ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแล้ว ก็สามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าได้โดยง่าย

ทวี ภูมรินทร์ (2545 : 25) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอยู่ที่เหมาะสมว่า คนเราถ้าหวังความเจริญก้าวหน้า จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเลือกทำเลที่อยู่อาศัย ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี ทำให้ผู้อยู่อาศัยมีจิตใจผ่องใสปลอดโปร่ง มีโอกาสทำความดีได้สะดวก และมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตอย่างต่อเนื่อง

ปิ่น มุทุกันต์ (2535 : 251) ได้กล่าวว่า บ้านเมืองไทยของเราเป็นปฏิรูปเทศ มาแต่โบราณกาลแล้ว มีชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และอิสรภาพ ตลอดจนขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม เป็นของตนเองครบถ้วนสมบูรณ์ ทางที่จะทำให้บ้านเมืองเสียดความปฏิรูปเทศมีอยู่ทางเดียว คือ การเปลี่ยนแปลงตามกระแสของภายนอก

ดังนั้น สามารถสรุปความสำคัญของปฏิรูปเทศได้ว่า เป็นสถานที่ที่ช่วยพัฒนาบุคคล ให้มีความเจริญก้าวหน้าเพราะสถานที่ที่ดีอันประกอบไปด้วย ที่อยู่อาศัยที่ดี อาหารที่ดี บุคคลที่ดี และธรรมะที่ดี จะช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสในการรับเอาสิ่งที่ดี ๆ เพื่อพัฒนาจิตใจและนำไปใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อเป็นคนดีในสังคม

2.2 ผลของการปฏิบัติตามหลักปฏิรูปเทศ

เมื่อมีการปฏิบัติตามหลักปฏิรูปเทศแล้วย่อมได้รับผลของการปฏิบัตินั้น ได้มีผู้กล่าวถึงผลการปฏิบัติตามหลักปฏิรูปเทศไว้ ดังต่อไปนี้

พระธรรมธีรราชมหามุนี (2542 : 45) ได้กล่าวถึง ความเป็นมงคลอันเกิดจากการปฏิบัติตามหลักการอยู่ในประเทศอันสมควร (ปฏิรูปเทศ) 7 ประการ ได้แก่

1. ได้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 3 (ทาน ศีล ภาวนา)
 2. ได้รู้สัทธรรม 3 (ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ)
 3. ได้อนุตรริยะ 6 (การเห็น การฟัง ได้ลาภ ได้ศึกษา ได้ปรนนิบัติอุปัฏฐาก และระลึกถึงพระรัตนตรัย อย่างประเสริฐ)

4. เป็นผู้ไม่ประมาท เพราะได้บำเพ็ญ ศีล สมาธิ ปัญญา
 5. ได้ที่พึ่งอันสูงสุด
 6. ได้เดินทางสายกลาง คือ มรรค 8
 7. ได้อริยทรัพย์ คือทรัพย์ภายใน 7 ประการ มีศรัทธาศีล หิริ โอตตปปะ เป็นต้น
 พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2546 : 40) ได้สรุปอานิสงส์ของการปฏิบัติ ตามการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมเอาไว้ 13 ประการ ได้แก่

1. ทำให้ได้รับความสุขกายสุขใจเต็มที่
2. ทำให้ได้รับความเจริญก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรม
3. ทำให้มีโอกาสบำเพ็ญบุญเต็มที่ ทั้งทาน ศีล ภาวนา
4. ทำให้ได้ลาภอันประเสริฐ คือ ได้ความศรัทธาในพระรัตนตรัย
5. ทำให้ได้ฟังธรรมอันประเสริฐ คือ ได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า
6. ทำให้ได้รู้พระสัทธรรม คือ ได้ศึกษาธรรมะ
7. ทำให้ได้การเห็นอันประเสริฐ คือ ได้เห็นพระรัตนตรัย
8. ทำให้ได้การศึกษาอันประเสริฐ คือ ได้ศึกษาศีล สมาธิ ปัญญา
9. ทำให้ได้การบำรุงอันประเสริฐ คือ ได้บำรุงพระพุทธศาสนา
10. ทำให้ได้การระลึกอันประเสริฐ คือ ใจระลึกผูกพันอยู่กับพระรัตนตรัย
11. ทำให้ได้นิสัยไม่ประมาท โดยดูตัวอย่างจากผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย
12. ทำให้ได้ที่พึ่งอันสูงสุด คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
13. ทำให้ได้อริยทรัพย์ คือ หนทางสู่นิพพาน

โชติ จินตแสวง (2543 : 15) ได้กล่าวถึงความเป็นมงคลอันเกิดจากการอยู่ในสภาวะแวดล้อมดี (ปฏิรูปเทศ) 4 ประการ ได้แก่

1. ได้รับความสุขกายสบายใจ
2. ได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่
3. มีชีวิตก้าวหน้า
4. บรรลุมรรคผลนิพพานได้ง่าย

เทพพร มังธานี (2541 : 40 - 41) ได้กล่าวถึงอานิสงส์การอยู่ในประเทศที่เหมาะสมว่า ทำให้ได้รับสิ่งเกื้อกูลแก่การพัฒนาชีวิต โดยเฉพาะการอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมนั้นมีอานิสงส์ ดังต่อไปนี้

1. ได้รับความสุขกาย
2. เมื่อกายเป็นสุขใจก็เป็นสุข
3. มีความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม
4. ได้พบกับพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์
5. ได้บำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา
6. ได้บำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง นับเป็นมหากุศล
7. ได้ศึกษาและปฏิบัติในไตรสิกขา

สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์ (2546 : 20) ได้กล่าวถึงผลที่ได้รับการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมไว้ 7 ประการ ได้แก่

1. มีความสุขกายสบายใจ
2. มีความเจริญก้าวหน้าในทางโลกและทางธรรม
3. ทำให้ได้ศึกษาธรรมะ
4. ทำให้มีโอกาสบำเพ็ญบุญ บำรุงพระพุทธศาสนา
5. มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งทางใจ
6. ทำให้ได้ฟังคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
7. ทำให้ผูกพันกับสิ่งที่ดีๆ

สรุปได้ว่า เมื่ออยู่ในปฏิรูปเทศหรือพัฒนาที่อยู่ตามหลักปฏิรูปเทศแล้วย่อมได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติ นั่นก็คือการได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทำให้ชีวิตมีความสุข ได้มีโอกาสในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญ และชีวิตตนเองมีความเจริญก้าวหน้า

3. องค์ประกอบของปฏิรูปเทศ

ปฏิรูปเทศเป็นหลักธรรมะ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของบุคคลได้มีผู้ กล่าวถึงองค์ประกอบของปฏิรูปเทศ ดังต่อไปนี้

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (2546 : 74 - 76) กล่าวถึงปฏิรูปเทศหรือถิ่นที่เหมาะสมที่สมบูรณ์มีลักษณะสมบูรณ์ 5 ประการ ได้แก่

1. ถิ่นที่เป็นศูนย์กลาง หมายถึง ถิ่นที่รวมระเบียบแบบแผน ลัทธิประเพณี ศีลธรรม วัฒนธรรม

2. ถิ่นที่มีการอาชีพสะดวก หมายถึง ถิ่นที่มีทำเลทำมาหาเลี้ยงชีพได้ง่าย ช่วยให้ผู้อยู่อาศัยตั้งเนื้อตั้งตัวได้เอง ไม่มุ่งต่อการค้าจุนของผู้อื่นถ้ายเคียว
 3. ถิ่นที่การศึกษาสะดวก หมายถึง ถิ่นที่มีระบบการศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้อยู่อาศัยศึกษาได้ง่าย
 4. ถิ่นที่มีศาสนาประกาศัจจธรรม หมายถึง ถิ่นที่มีศาสนาสอนให้ละโทษ สอนให้อบรมคุณความดี และสอนให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด
 5. ถิ่นที่มีคนทรงศีลทรงธรรมทรงวิทญาคูณมาก หมายถึง ถิ่นที่มีนักปฏิบัติ ทรงศีลทรงธรรมมาก มีใจสูงใจเป็นระเบียบเรียบร้อย มุ่งให้เป็นคุณแก่ตนเองและเพื่อนมนุษย์
- พระธรรมชิรราชมหามุนี (2542 : 46) ได้จำแนกปฏิรูปเทศออกเป็น 2 ประการ ได้แก่

1. ประเทศอันสมควรภายนอก คือ ประเทศที่สมบูรณ์แบบ ประกอบด้วย ลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ มีพุทธบริษัท 4 มีบุญกิริยาวัตถุ 3 และมีนวังคสัตถุศาสน์ (คำ สอนของพระศาสดา 9 ประการ)

2. ประเทศอันสมควรภายใน ได้แก่ ร่างกายกับใจของแต่ละบุคคลนั่นเอง พระมหาสมชาย ฐานะวุฑโฒ (2546 : 36 - 37) กล่าวถึงปฏิรูปเทศว่า มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่

1. อาวาสเป็นที่สบาย หมายถึง เป็นที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ดี
2. อาหารเป็นที่สบาย หมายถึง เป็นบริเวณที่สามารถจัดหาอาหารได้สะดวก
3. บุคคลเป็นที่สบาย หมายถึง บริเวณที่อยู่นั้น คนส่วนใหญ่ในละแวกนั้น เป็นคนดี มีศีลธรรม

4. ธรรมะเป็นที่สบาย หมายถึง ความดีงาม ความเหมาะสม ใน 2 ลักษณะ คือในทางโลก หมายถึง ในถิ่นนั้นมี สถานศึกษาดี และในทางธรรม หมายถึง ในถิ่นนั้นมี พระภิกษุ หรือฆราวาสผู้รู้ธรรมเป็นบัณฑิต

สุชีราภรณ์ บริสุทธิ (2546 : 20) ได้กล่าวถึงลักษณะของถิ่นที่เหมาะสมตามหลัก ปฏิรูปเทศไว้ 3 ประการ ได้แก่

1. มีที่อยู่สบาย มีสภาพแวดล้อม สภาพอากาศดี เหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่
2. มีบุคคลที่สบาย ในบริเวณที่อยู่นั้นไม่มีขโมยหรือคนไม่ดี มีแต่คนดีที่มีศีลธรรม รักความเจริญก้าวหน้า
3. มีธรรมะที่สบาย มีผู้รู้เป็นบัณฑิต สามารถอบรมสั่งสอนด้านศีลธรรมได้

ทวิ ฎมรินทร์ (2545 : 26) ได้กล่าวถึงสาระหรือหัวใจของปฏิรูปเทศว่ามีลักษณะสำคัญอยู่ 4 ประการ ได้แก่

1. อาวาสเป็นที่สบาย คือ ที่อยู่อาศัยมีสภาพทางภูมิศาสตร์ดี เหมาะแก่การอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ
2. อาหารเป็นที่สบาย คือ เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถจัดหาอาหารการกินได้สะดวก
3. บุคคลเป็นที่สบาย คือ ผู้ที่อยู่ในบริเวณนั้นประกอบด้วยนักปราชญ์ราชบัณฑิตคนดี มีศีลธรรมคุณธรรม
4. ธรรมเป็นที่สบาย คือ อยู่ในบริเวณที่ไม่ไกลจากวัดและสถานศึกษามีโอกาสได้ทำบุญทำทานและศึกษาวิชาการต่าง ๆ ได้สะดวก

โชติ จินตแสวง (2543 : 14) ได้กล่าวถึงลักษณะของสภาวะแวดล้อมดีตามหลักปฏิรูปเทศว่า ประกอบไปด้วยลักษณะ 7 ประการ คือ

1. สภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศเหมาะสม
2. อยู่ในสังคมของคนดี (เป็นที่อยู่ของบริษัท 4 ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นต้น)
3. ไม่มีสัตว์ร้ายและโรคระบาด
4. ปราศจากโจรผู้ร้าย
5. พรั่งพร้อมด้วยปัจจัย 4 (ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และ ยารักษาโรค)
6. มีสถานศึกษาหาความรู้ได้ง่าย
7. อยู่ภายใต้การปกครองของผู้มีธรรม

สรุปได้ว่า ปฏิรูปเทศนั้นอาจจะมียอดประกอบแตกต่างกันบ้างตามทัศนะของผู้ให้ความหมายแต่ละท่าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับของการให้ความหมายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในการนำหลักปฏิรูปเทศไปปฏิบัติ เพื่อการบริหารวัดนั้นจึงใช้ความหมายอันเป็นส่วนใหญ่หรือส่วนรวมในการนำไปใช้พัฒนาวัดได้แก่ อาวาสเป็นที่สบาย อาหารเป็นที่สบาย บุคคลเป็นที่สบายและธรรมะเป็นที่สบาย

4. วิธีปฏิบัติตามหลักปฏิรูปเทศ

วิธีปฏิบัติตามหลักปฏิรูปเทศ เป็นวิธีการบริหารให้วัดนั้นมีความเป็นปฏิรูปเทศประกอบไปด้วย การบริหารวัดให้อาวาสเป็นที่สบาย การบริหารวัดให้อาหารเป็นที่สบาย

การบริหารวัดให้บุคคลเป็นที่สบาย และการบริหารวัดให้ธรรมะเป็นที่สบาย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การบริหารวัดให้อาวาสเป็นที่สบาย

การบริหารวัดให้อาวาสเป็นที่สบายนั้น ประกอบไปด้วย ความหมายของาวาสเป็นที่สบาย วิธีดำเนินการให้อาวาสเป็นที่สบาย และเทคนิคการบริหารวัดให้อาวาสเป็นที่สบาย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 ความหมายของาวาสเป็นที่สบาย

พระภิกษุวิริยคุณ (2544ก : 4) ได้ให้ความหมายของาวาสเป็นที่สบายว่า หมายถึง ที่อยู่ของเรารวมทั้งรอบบริเวณวัดของเรา เป็นอันว่าเราจะเริ่มต้นพัฒนาวัดข้อแรก คือ ทำอาคารสถานที่ต่าง ๆ ในวัดให้น่าอยู่ให้น่าสบาย

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2546 : 36 - 37) ได้ให้ความหมายของาวาส เป็นที่สบายว่า หมายถึง เป็นที่ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ดี เช่น ถ้าเป็นบ้าน ก็ต้องให้มีต้นไม้ร่มรื่น น้ำไฟสะดวก ถ้าเป็นโรงเรียน ก็ต้องมีสุขลักษณะดี มีอากาศถ่ายเทสะดวกไม่มีเสียงอึกทึก มีบริเวณกว้างขวาง มีสนามกีฬา ถ้าเป็นที่ตั้งร้านค้า ก็ต้องเป็นบริเวณที่อยู่ในย่านชุมชน การคมนาคมสะดวก ถ้าเป็นจังหวัดหรือภาค ก็ต้องเป็นบริเวณที่สภาพภูมิศาสตร์ดี เช่น ไม่ลุ่มไม่ดอนเกินไป ไม่หนาวไม่ร้อนจนเกินไป เป็นต้น

วัดพระธรรมกาย (2542 : 16) ได้ให้ความหมายของาวาสเป็นที่สบายว่า คือ การปรับปรุงสภาพภูมิศาสตร์ของวัดให้ดี ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น ดูแลวัดให้เกิดความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย

สุชีราภรณ์ บريسัทธีย์ (2546 : 20) ให้ความหมายของที่อยู่ที่ดีซึ่งตรงกับาวาสเป็นที่สบายตามหลักปฏิรูปเทศว่า หมายถึง ที่อยู่ที่มีสภาพแวดล้อม สภาพอากาศดีเหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่ เช่น ถ้าเป็นร้านค้า ก็ให้อยู่ในย่านชุมชนมีการคมนาคมสะดวก

ทวี ภูมรินทร์ (2545 : 26) ได้กล่าวถึงาวาสเป็นที่สบายว่า หมายถึง ที่อยู่อาศัยที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ดี เหมาะแก่การอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ เช่นถ้าเป็นบ้านก็ต้องอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดี มีต้นไม้ร่มรื่น น้ำไฟสะดวก อากาศถ่ายเทปราศจากมลพิษต่าง ๆ

เทพพร มังธานี (2541 : 38 - 39) ได้กล่าวถึงาวาสเป็นที่สบายว่า หมายถึง ที่อยู่ที่เหมาะสม สามารถป้องกันอันตรายทางกายได้ ดังนั้น จึงสามารถสรุปความหมายของาวาสเป็นที่สบายได้ว่า หมายถึง สถานที่ที่อยู่ อาคารสถานที่ หรือสภาพแวดล้อมทางวัตถุภายนอก

มีความเหมาะสมถึเป็นการบริหารวัด หมายถึง การทำ สถานที่ภายในวัดนั้นให้มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น เหมาะสมกับความเป็นวัด มีเสน่ห์น่าสนใจและนำเข้าสู่สำหรับพุทธศาสนิกชน

4.1.2 วิธีดำเนินการให้อาวาสเป็นที่สบาย

พระภิกษุวิริยคุณ (2544ก : 4, 6 - 8) ได้อธิบายถึงวิธีดำเนินการให้อาวาสเป็นที่สบายไว้ในเรื่อง ปฎิรูปเทศ 4 สูตรสำเร็จการบริหารวัดว่า อาวาสเป็นที่สบายนั้น หัวใจของอาวาสเป็นที่สบาย คือ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย เป็นระเบียบแต่การจะทำให้ได้มาตรฐานทั้ง 5 ประการนั้น ต้องแบ่งงานออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ดังนี้คือ การวางผัง การก่อสร้าง การบำรุงรักษา

4.1.3 การวางผังให้อาวาสเป็นที่สบาย

ในอดีตวัดที่มีการวางผังส่วนมากมักจะเป็นวัดหลวงที่ได้รับการวางผังเอาไว้ตั้งแต่แรกสร้างวัด ซึ่งทำให้พื้นที่ต่าง ๆ ถูกจัดเป็นสัดส่วนในการอยู่อาศัยขึ้นมา แต่ถ้าวัดไหนไม่ได้มีการวางผังเอาไว้ ก็จะเจอปัญหาว่า แม้วัดจะมีเนื้อที่กว้างแต่ใช้งานให้เป็นประโยชน์ไม่ค่อยจะได้ ยิ่งกว่านั้นยังเป็นบ่อเกิดให้มีการทะเลาะวิวาทระหว่างพระและญาติโยมที่อยู่ภูมิลำเนาต่างวัดอีกด้วย เพราะฉะนั้นเพื่อต่อการพัฒนารวมทั้งแก้ไขป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดตามมานี้ จึงต้องวางผังวัดกัน สำหรับเรื่องการวางผังวัดนั้น ควรแบ่งให้ได้เป็น 3 เขตใหญ่ด้วยกัน คือ

1) พุทธาวาส คือ เขตที่มีโบสถ์เป็นแกนกลาง โดยถือปฏิบัติเหมือนอย่างกับว่ามีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับอยู่ในเขตนี้กำหนดแยกออกมาอีกส่วนหนึ่งต่างหากอย่าให้ไปปนกับส่วนอื่น

2) ธรรมาวาส คือ บริเวณที่จะเล่าเรียนศึกษาธรรมะ เช่น บริเวณที่จะใช้เป็นโรงเรียนบาลี - นกธรรม แม้ที่สุดจะเป็นศาลาสำหรับสอนธรรมะให้แก่สาธุชนควรจัดให้อยู่ในเขตนี้ และต้องสร้างให้ลักษณะอาคารคูมึระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งต้องระวังอย่าให้เสียงในแต่ละหลังดังไปรบกวนกันเอง ระวังอย่าให้เสียงดังไปรบกวนในเขตพุทธาวาส

3) สังฆาวาส คือ เขตที่พระภิกษุอยู่ ต้องแยกออกมาให้ชัดเจน เพราะฉะนั้นในขั้นต้น วัดจึงควรแบ่งเขตออกมาให้ได้ 3 เขต คือ พุทธาวาส ธรรมาวาส สังฆาวาส ด้านการวางผังพื้นที่ก่อสร้างอาคารสถานที่ในเขตพุทธาวาส ธรรมาวาส สังฆาวาส ที่แบ่งไว้นั้น ถ้าวัดใหม่ที่ยังมีสิ่งปลูกสร้างอะไรมากก็ไม่ยาก สำหรับกุฏิที่ไม่เป็นระเบียบให้ปล่อยเอาไว้ก่อนอย่าไปรื้อ แต่อย่างไรการก่อสร้างกุฏิครั้งต่อไป ถ้าวัดมีพื้นที่เหลือบ้าง ค่อยขยับออกมาให้อยู่ในเขตสังฆาวาสที่กันเอาไว้สำหรับให้พระใช้พักอาศัย เป็นที่ปฏิบัติธรรม ส่วนกุฏิหลังเก่า

ก็ใช้กัน ไปก่อนค่อย ๆ จัดพื้นที่ปรับความเป็นอยู่ให้เป็นสัดส่วนที่เหมาะสมแก่พระสงฆ์ใช้ปฏิบัติธรรมต่อไป

4.1.4 การก่อสร้างให้อาวาสเป็นที่สบาย

ในการก่อสร้างอาคารแต่ละหลัง มีสิ่งที่น่าคิดอยู่หลายเรื่องแต่โดยภาพรวมแล้วก็จะมีเรื่องลักษณะรูปทรงของอาคารเป็นเรื่องแรก ในการก่อสร้างอาคารแต่ละหลังนั้น มีความจำเป็นจะต้องคำนึงถึง 3 เรื่องหลักต่อไปนี้ คือ

1) คำนึงถึงลักษณะการใช้งานในแต่ละเขตที่วางผังก็จะมีพื้นที่การใช้งานแตกต่างกันไป อาคารในแต่ละพื้นที่ก็จะมีลักษณะการใช้งานตามวัตถุประสงค์ของพื้นที่นั้น เช่น โบสถ์อยู่ในเขตพุทธาวาส อาคารเรียน ศาลาฟังธรรม โรงฉัน อยู่ในเขตธรรมวาส กุฏิที่พักอยู่ในเขตสังฆาวาส เพราะฉะนั้นจะใช้งานอะไรต้องคำนึงถึงลักษณะให้ดี จะใช้อาคารนั้นทำงานอะไรก็ออกแบบให้เหมาะแก่การทำงานนั้น ปัจจุบันนี้การใช้งานภายในวัดต่างจากเมื่อก่อนมีกิจกรรมหลาย ๆ อย่างได้เข้ามาอยู่ในวัด เช่น ห้องสมุดก็เข้ามา ข้าราชการมาขอใช้สถานที่กิจกรรมลูกเสือชาวบ้าน หรือมีการประชุมประชาชน ขณะเดียวกันวัดเองก็มีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นเยอะแยะ เพื่อให้เข้ากันได้กับสภาพสังคมปัจจุบัน เพราะฉะนั้นลักษณะการใช้งานของอาคารแต่ละหลัง จึงมีลักษณะเฉพาะเกิดขึ้นตามมาต้องเอาลักษณะการใช้งานเป็นตัวตั้งในการคิดส่วนว่ารูปแบบเป็นอย่างไรนั้น ค่อยมาหารือกันถ้าเริ่มต้นการคิดที่ตรงนี้จะทำให้การทำงานของวัดคล่องขึ้น

2) คำนึงถึงวัสดุที่ใช้ก่อสร้างในเรื่องวัสดุที่จะใช้ในการก่อสร้างนั้น โดยเฉพาะอาคารไหนมีความจำเป็นจะต้องใช้พื้นที่กว้างไม่ต้องมีเสากลางแล้ว จะต้องนำ โครงเหล็กเข้ามาใช้เพราะทำ การสร้างได้รวดเร็วและราคาถูกกว่า พยายามเอาไม้มาใช้ให้น้อยที่สุด เช่น ไม้เฉพาะส่วนที่เป็นกรอบหน้าต่าง เพราะตอนนี้ป่าไม้เมืองไทยเหลือน้อยเต็มที

3) คำนึงถึงเทคนิคที่ใช้ในการก่อสร้างเทคนิคที่ดีก็คือ ทำงานได้รวดเร็ว คุณภาพงานได้มาตรฐาน แข็งแรง ใช้งานได้นาน

4.1.5 การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ให้อาวาสเป็นที่สบาย

การบำรุงรักษาอาคารสถานที่และบริเวณรอบ ๆ วัด โบราณมีวลีอยู่คำหนึ่งว่า “การสร้างวัดว่ายากแล้ว แต่การดูแลรักษาวัดยากยิ่งกว่า” เพราะการลงมือหาทุนทรัพย์สร้างโบสถ์สร้างศาลานั้น ในหลาย ๆ แห่งกว่าจะได้โบสถ์มาหนึ่งหลังใช้เวลา 3 ปี 5 ปี แต่ต้องดูแลรักษาโบสถ์กันอีกห้าสิบปี เพราะฉะนั้นวลีที่ว่า “รักษาดีกว่าสร้าง” เป็นเรื่องน่าคิด การรักษาสम्บัติพระศาสนา จะต้องฝึกคนในวัดให้เป็นคนไม่ดูคายน้อยผ่านเวลาเดินผ่านอะไร

ต้องสังเกตความปกติของวัดไปสองข้างทาง ถ้าเห็นขยะต้องเก็บจะต้องฝึกทุกคนในวัดให้ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดทั้งวัด ช่วยกันสร้าง ช่วยกันซ่อมแซมทั้งหมดนี้ ก็เป็นเรื่องที่อยู่ในอวาสาเป็นที่สบายที่ใครทำตามหลักที่ว่านี้แล้ว สถานทีนั้นก็จะมีความสุขของอวาสาเป็นที่สบายเกิดขึ้นมา คือ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย และเป็นระเบียบนั่นเอง

4.1.6 เทคนิคการบริหารวัดให้อวาสาเป็นที่สบาย

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 ก : 8 - 9) ได้เสนอเทคนิคสำหรับการบริหารวัดให้อวาสาเป็นที่สบายเอาไว้ดังต่อไปนี้

ความร่วมมือภายในวัดเรื่องความร่วมมือภายในวัด ถ้าวัดขาดความร่วมมือแล้วก็หมดความเป็นวัด หมดเสน่ห์ที่จะดึงดูดคนเข้าวัด เพราะฉะนั้นวัดไหนขาดต้นไม้ที่เขียวชอุ่มวัดนั้นไม่น่าเข้า เพราะวัดที่เคยเป็นแหล่งร่วมมือ ถ้าต้นไม้กลับถูกตัดทิ้งไป วัดก็หมดความร่วมมือ เมื่อหมดความร่วมมือ วัดก็หมดเสน่ห์ เพราะเสน่ห์ของวัดอยู่ที่ความร่วมมือของต้นไม้ ถ้าวัดไหนตัดต้นไม้ให้วัดแห้งแล้ง ก็เป็นการฆ่าตัวเองบางท้องที่มีสาเหตุในการโค่นต้นไม้ คือ

1) ต้นไม้ยังทำให้ขายหน้าไม่ถนัด ก็เลยตัดต้นไม้ออก เมื่อคำนึงถึงประโยชน์ที่เสียไปอย่างนี้แล้วมีทางแก้อย่างเดียว คือ ลงมือสร้างความร่วมมือ ปลุกต้นไม้กันใหม่ แล้วเชิญญาติโยมมาร่วมกันปลูกด้วย ทั้งพระและโยมจะได้มีสถานที่ร่วมมือในวัดใช้ประโยชน์กันทั้งเรียนธรรมะ การปฏิบัติธรรม หรืออะไรก็ตามที่เป็นประโยชน์ต่อการทำความดีในท้องถิ่นของเรา ต้นไม้เป็นเสน่ห์ของวัด การปลูกก็ควรที่จะเลือกต้นไม้ที่ใบเป็นมันไม่ผลัดใบรวดเร็ว นอกจากนี้ ถ้าเป็นพวกไม้ผลจะไม่ค่อยดี เพราะพระจะต้องคอยมัวไปทะเลาะกับเด็กที่มาลักเก็บผลไม้ เสียเวลาปฏิบัติธรรม ถ้าพระตั้งใจปฏิบัติตามธรรมวินัยญาติโยมก็เอามาให้ฉันเอง

2) มีการก่อสร้างตึกแถวในวัด วัดไหนก็ตามถ้าพลาดไปสร้างตึกแถวในบริเวณวัด วัดนั้นยากที่จะเจอความสงบ ยากที่จะเติบโตต่อไปได้ เพราะพอพระเปิดกุฏิออกมาเจอความเป็นอยู่ของชาวบ้าน หรือ แค่วัดแบ่งเขตเอาไว้ให้ญาติโยมเช่าปลูกบ้านก็พอ ๆ กับมีตึกแถวในวัด เพราะนาน ๆ เข้าเขาเข้ามาอยู่จนแน่นวัด วัดจะหาสถานที่สงบเพื่อปฏิบัติธรรมไม่ได้เลย

4.1.7 ข้อคิดเรื่องความสะอาดของวัด

เรื่องความสะอาดเป็นมนต์ขลังอีกอย่างหนึ่งของวัด ที่ยังต้องทำการก่อสร้าง มีความจำเป็นต่อหาทุน ในการหาทุนมีเรื่องใหญ่คือความสะอาด ในเรื่องของความสะอาด สมมติว่าเขามาสร้างกุฏิไว้ให้ เขามาวัดที่ไรเห็นกุฏิรกทุกที่ เขามาครั้งไหนก็เจอรก ๆ อย่างนี้ วันหลังถ้าจำเป็นจะต้องได้กุฏิอีกสักหลังศาลาอีกสักหลังแล้วไปบอกญาติโยมเขา เขาจะว่าเอาได้ว่า ศาลาหลังเดียวยังไม่ปัญหากวาดแล้วยังจะมาเอาหลังที่สอง ถ้าวัดสะอาด บางทีญาติโยม

มาเห็นวัดสะอาดขนาดว่าตรงไหนก็นั่ง ๆ นอน ๆ ได้ เขาทำเต็มที่เลยนี่ คือความขลังของความสะอาด เพราะฉะนั้นความสะอาดเป็นทางมาของทุนในการสร้างวัด แม้ว่ายังเทศน์ไม่เก่งก็ตามยิ่งกว่านั้น สถานที่ที่ตัดสินความสะอาดของวัดเป็นเหมือนหัวใจความสะอาดของวัด คือห้องน้ำ เพราะเป็นคำแรกที่ประชาชนมาวัดแล้วเขาถามถึง ไม่ว่าจะวัดเล็กวัดใหญ่ ดังนั้นการทำให้สะอาด สร้างรั้วรั้น และแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนเรียบร้อยก็เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนได้เพราะฉะนั้น เรื่องนี้จึงขึ้นอยู่กับว่าวัดต้องฝึกคนในวัดให้มีสำนึกรับผิดชอบวัดร่วมกัน

4.1.8 เหตุที่ทำให้วัดตั้งอยู่ได้ไม่นาน

มีธรรมะอยู่ชุดหนึ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้เป็นหลักในการรักษาวัด คือ เหตุที่ทำให้วัดตั้งอยู่ได้ไม่นานมี 4 เหตุใหญ่ ๆ และเป็นเหตุที่เกิดจากความล้มเหลวของการขาดความรับผิดชอบในการดูแลรักษาวัด หรือเกียจกันดูแลรักษาทำความสะอาดวัด ได้แก่

1) ของหายไม่หาอย่าปล่อยให้เกิดภาวะแบบนี้ในวัด คือถ้าของวัดหายแล้วคนในวัดไม่ช่วยกันหาปล่อยเลยตามเลย แล้วคิดว่าเดี๋ยวโยมเขาก็เอามาถวายใหม่เอง ถ้าคิดอย่างนี้ “พัง” เพราะโยมเขาก็รู้จักเอือมเหมือนกัน แล้วในที่สุดของใหม่จะไม่มีมาให้ใช้ เพราะฉะนั้น การจะรักษาวัดให้ยืนยงต่อไปได้ คือ ต้องฝึกคนในวัดให้รู้จักหาของหาย

2) ของเสียไม่ซ่อม ยกตัวอย่าง ถ้าหลังคารั่ว แล้ววัดปล่อยให้รั่วต่อไปอีกไม่นานวัดก็ร้าง เพราะถ้าของไม่มีคนซ่อมก็บอกให้รู้ว่าคนในวัดได้เสียตามของไปด้วยแล้ว เมื่อหมดปัญญาซ่อมคน วัดนั้นก็เตรียมตัวร้าง เพราะฉะนั้นการจะรักษาวัดให้ยืนยงต่อไปได้ คือ ต้องฝึกคนในวัดให้รู้จักซ่อมของเสีย

3) ใช้จ่ายไม่รู้จักประมาณ ปัญหานี้คือใช้เงินไม่เป็น ของใช้ที่มีอยู่ในวัดนี้เป็นปัจจัยเงินทองที่ญาติโยมทำ บุญถวายวัดมาด้วยจิตศรัทธา เช่น เงินที่เขาถวายมาเพื่อใช้ในกิจการของพระศาสนา หากนำไปซื้อบุหรี่ยาสูบอย่างนี้ก็ถือเป็นความเสียหาย นี่เป็นอีกเหตุหนึ่งที่รักษาวัดไม่ได้ เพราะฉะนั้นการจะรักษาให้วัดยืนยงต่อไปได้ คือ ต้องฝึกคนในวัดให้รู้จักประมาณในการใช้ของ

4) ตั้งคนพาลเป็นหัวหน้า ในการจัดกิจกรรมของวัด มีบางอย่างที่พระภิกษุสามเณรทำไม่ได้ ก็ต้องอาศัยฆราวาสหรือญาติโยมที่มาปวารณาตัวให้ใช้เป็นกำลังเป็นธุระ แต่ถ้าไม่คัดคน ไปตั้งคนทุศีลเป็นแม่จ่านเข้า เขาก็เลยกลายเป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่อยู่ในวัด พระต้องเกรงด้วยพวกนี้ตั้งตัวเป็นใหญ่ทวาดใส่พระได้สบาย พวกนี้ถ้าไม่คัดเข้ามาทำงานให้ดี เขาจะกลายเป็นกลุ่มบุคคลทำลายสงฆ์ให้วอดวาย

เพราะฉะนั้น การจะรักษาวัดให้ยืนยงคงอยู่เป็นศรีแก่พระศาสนาต่อไปได้ คือ ต้องฝึกคนในวัดให้รู้จักคัดคนมาอยู่วัด รู้จักเลือกคนดีมาเป็นหัวหน้า

สรุปได้ว่า การบริหารวัดให้อาวาสเป็นที่สบาย เป็นการดำเนินกิจกรรมให้วัด มีหัวใจของอวาสเป็นที่สบาย มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัยและเป็นระเบียบ วางผังก่อสร้างอวาส โดยแบ่งออกเป็นเขตต่าง ๆ ชัดเจน ดำเนินการก่อสร้างอวาส โดยคำนึงถึงลักษณะการใช้งาน การใช้วัสดุก่อสร้าง และเทคนิคที่ใช้ในการก่อสร้าง มีบำรุงรักษาอาคารสถานที่ สร้างวัดให้มีความร่มรื่นและความสะอาด ฝึกคนในวัดให้มีสำนึกรับผิดชอบดูแลรักษาอาคารสถานที่ในวัด

4.2 การบริหารวัดให้อาหารเป็นที่สบาย

การบริหารวัดให้อาหารเป็นที่สบายนั้น ประกอบไปด้วย ความหมาย ของอาหารเป็นที่สบาย วิธีดำเนินการให้อาหารเป็นที่สบาย และเทคนิคบริหารวัดให้อาหารเป็นที่สบาย มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.2.1 ความหมายของอาหารเป็นที่สบาย

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 ก : 4) ได้ให้ความหมายของอาหารเป็นที่สบายว่า หมายถึง การจัดหาอาหารในวัดให้ลงตัวและรวมไปถึงงบประมาณการเงินที่จะใช้ในวัด ต้องให้ลงตัวด้วย

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2546 : 37) ได้ให้ความหมายของอาหารเป็นที่สบายว่า หมายถึง บริเวณที่สามารถจัดหาอาหารได้สะดวก เช่น อยู่ใกล้ตลาด หรือบริเวณที่มีการเกษตรกรรมสามารถผลิตอาหารได้เองอย่างพอเพียง และเป็นพื้นที่ที่สามารถประกอบธุรกิจ การงานหารายได้มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ดี

วัดพระธรรมกาย (2542 : 16) ได้ให้ความหมายของอาหารเป็นที่สบายว่า คือ การดูแลอาหารการกินของญาติโยมที่มาวัดให้ดี ภัตตาหารที่ญาติโยมนำมาถวายพระก็ดูแลให้ดี ให้ความเคารพในทานของญาติโยม ภาชนะของเขาที่ใส่ภัตตาหารมาก็ทำความสะอาด ล้างคั้นให้เรียบร้อย และรวมถึงการจัดระบบการบริหารการเงินให้รัดกุมด้วย

ทวิ ภูมรินทร์ (2545 : 26) ได้ให้ความหมายของอาหารเป็นที่สบายว่า หมายถึง บริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถจัดหาอาหารการกินได้สะดวก เช่น บริเวณที่มีการเกษตรกรรมและพาณิชยกรรม เป็นต้น

เทพพร มังธานี (2541 : 39) ได้กล่าวถึงอาหารเป็นที่สบายว่าหมายถึง สถานที่ที่สามารถจัดหาอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ไม่มีพิษมีภัย มีระบบเกษตรกรรมที่ดี สามารถผลิตอาหารได้อย่างพอเพียง ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของอาหาร

เป็นที่สบายได้ว่า หมายถึงการมีอาหารอย่างเพียงพอ สามารถจัดหาอาหารได้โดยสะดวก ถ้าเป็น การบริหารและจัดการวัด หมายถึง การมีโรงครัวในกรณีมางานวัดหรือมีพระภิกษุสามเณร มากและการบริหารและจัดการรายได้ของวัดให้มีความเหมาะสม รวมไปถึงการกระจายเอกลักษณ์ ให้แก่พระภิกษุสามเณรในวัด

4.2.2 วิธีดำเนินการให้อาหารเป็นที่สบาย

พระภควานาวิริยคุณ (2544 ก : 10 - 11) ได้อธิบายถึงวิธีดำเนินการให้อาหาร เป็นที่สบายไว้ในเรื่อง ปฏิรูปเทศ 4 สูตรสำเร็จการบริหารวัดว่า เรื่องอาหารเป็นที่สบายนั้น มีอยู่ 2 ประเด็นใหญ่ที่เจ้าอาวาสต้องทำให้ดี คือ

1) โรงครัวต้องมีหัวใจของโรงครัว

วัดในชนบทไม่มีปัญหาเหมือนวัดในกรุงเทพฯ เพราะมีพระที่อยู่ วัดในกรุงเทพฯ ต้องไปศึกษาต่อออกจากวัดไปตั้งแต่เช้า บางวัดก็ตั้งโรงครัวขึ้นมาเลี้ยงพระ เพื่อให้พระไปเรียนทันเวลาด้วย และเพื่อตั้งรับช่วงเช้าพรรษาที่จะมีพระใหม่มาบวชเรียน จำนวนมาก เพราะฉะนั้นที่ใดมีโรงครัวไม่ว่าจะเลี้ยงพระเลี้ยงคน ก็จำเป็นต้องมีหัวใจของ โรงครัว 5 ข้อ ไว้ใช้เป็นมาตรฐานในการทำให้อาหารเป็นที่สบาย คือ

1.1) ทันทเวลา

1.2) ปริมาณเพียงพอ

1.3) มีคุณค่าทางโภชนา

1.4) สะอาด

1.5) อร่อย

แต่หัวใจโรงครัวนี้ใช้กับโรงครัวเป็นหลัก แต่ว่าวัดในชนบทส่วนมาก แล้วพระมีจำนวนไม่มาก ตอนเช้าพระก็ออกบิณฑบาตพร้อมกันพอกลับวัด ถึงเวลานั้นก็ฉัน พร้อมกัน ก็เลยไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องการจัดหาอาหาร

4.2.3 การระดมทุนพัฒนาวัด

การระดมทุน เพื่อพัฒนาวัดก็จัดอยู่ในหัวข้ออาหารเป็นที่สบาย เช่นกัน การทำงานให้พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นั้น ต้องอาศัยศรัทธาของญาติโยมเป็นหลัก และทุนใน การทำงานก็มาจากศรัทธาของญาติโยมนี่เอง เพราะฉะนั้นถ้าพระสงฆ์ให้ธรรมะเป็นคุณแก่เขา ได้มากเท่าไร เมื่อถึงคราวระดมทุนพัฒนาวัด ลูกศิษย์ลูกหาเขาก็กลับมาช่วยกันเต็มที่ทุนใน การพัฒนาวัดมาจากการตั้งอยู่ในความดีของพระสงฆ์ คือ

1) การปฏิบัติตนให้ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยของพระสงฆ์

2) คำพูดที่เป็นวาจาสุภาษิต ที่พระเจ้าให้ธรรมทานแก่ญาติโยม จนกระทั่ง เขารู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักปิดนรก เปิดสวรรค์ สร้างหนทางไปนิพพานให้ตนเอง

นั่นหมายความว่า พระสงฆ์พูดอย่างไรทำอย่างนั้น ทำอย่างไร พูดอย่างนั้น เพราะคำพูดกับการกระทำตรงกันก็กลายเป็นฤทธิ์ของสัจจะ ทำให้ญาติโยมเกิดความศรัทธาใน สัจจะของพระสงฆ์ งานพัฒนาวัดก็เดินหน้าต่อไปได้ ทุนในการทำงานของพระสงฆ์ ก็อยู่ที่ตรง นี้เอง ความตั้งมั่นในพระธรรมวินัย และคำพูดที่เป็นวาจาสุภาษิต ทำให้มีทุนในการพัฒนาวัด เข้ามาก็มีด้วยกันอยู่ 2 ลักษณะ

ลักษณะที่ 1 มาจากลูกศิษย์ลูกหาที่พระสงฆ์อาศัยความเมตตาและความบริสุทธิ์ใจของตน ให้การอบรมเลี้ยงดู สั่งสอนจนกระทั่งเขารู้จักบาปบุญคุณโทษ กลับไปฝึกหัดขัดเกลาดตนเองให้เป็นคนดีของครอบครัวและสังคม มีความเคลื่อนไหวอะไร ในวัดก็ติดต่อกัน ถ้าได้ทราบข่าวว่าลูกศิษย์คนไหนตกทุกข์ได้ยาก ก็เขียนจดหมายไปปลอบใจ ไปให้แง่คิดกำลังใจ หรือถ้าคนไหนได้ดิบได้ดี ก็เขียนจดหมายไปอวยชัย ให้ขอเตือนสติเขาไป ด้วยว่าชีวิตของคนเรามันมีขึ้นได้ลงได้อย่าหลงระเริง คือทั้งอวยพรและเตือนสติ ครั้นถึงคราว ระดมทุนพัฒนาวัด ก็อาศัยจดหมายฉบับเดียวไปแจ้งข่าวว่าให้มาช่วยคราวนี้ จะสร้างศาลาให้ คนมาปฏิบัติธรรมเยอะ ๆ เขาก็ไม่เกียจเพราะมีการติดต่อกันอยู่เรื่อย ๆ

ลักษณะที่ 2 มาจากความสะอาด เราได้พูดถึงความสะอาดของสถานที่ กันไปมากกว่า วัดที่สะอาดทั่วทุกบริเวณ เลี้ยวทุนในการสร้างวัดก็จะมาญาติโยมเขาก็อยากจะทำ บุญเพราะฤทธิ์ความสะอาดของวัดแต่เรื่องความสะอาดนั้น มีข้อคิดอยู่ว่ายิ่งสะอาดทั้งข้างใน ข้างนอกยิ่งดี สะอาดข้างในคือศีลของพระสงฆ์ ถ้าอยากจะได้ทุนมาพัฒนาวัดให้จัดการศีลของ เราให้ดีนอกจากนี้ ยังมีสิ่งที่ยังมองข้ามไม่ได้ก็คือ การอบรมคนวัดให้มีศีลและมารยาทงาม ในการ หาทุนเข้าวัด นอกจากอบรมศีลของตนเองแล้วก็ต้องอบรมทั้งเด็กวัดและคนมาวัดให้มีศีล มีมารยาท ทุกคนเมื่อวัดได้ปัจจัยมาแล้ว ต้องรีบสร้างให้ญาติโยมทันที เพราะทางวัดบอกเขาว่าจะหาเงิน สร้างกุฏิ พอญาติโยมทำ บุญมาแล้วก็รีบลงมือสร้างเลย สร้างเสร็จแล้วใช้ประโยชน์ให้เต็มที่ รักษาความสะอาดให้ดี ทำให้น่านั่งน่านอน วันหลังมีความจำ เป็นจะต้องสร้างอะไร ญาติโยม บอกเองเลยว่า ความสะอาดจึงดึงดูดทุนในการทำงาน ด้านต่าง ๆ ของวัดอย่างนี้ สรุปลอาหารเป็นที่สบาย โดยสรุปแล้วอาหารเป็นที่สบายนี้มี 2 ประเด็นใหญ่ที่พระสงฆ์ต้องทำให้ดี ได้แก่

ประเด็นที่ 1 คือ โรงครัวที่ดีต้องมีหัวใจของโรงครัว 5 ข้อ ได้แก่
ทันเวลา ปริมาณพอเพียง สะอาด มีคุณค่าทางโภชนาการ และอร่อย

ประเด็นที่ 2 การระดมทุนพัฒนาวัด อยู่ที่เหตุ 2 ประการ คือ การปฏิบัติตนให้ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัย ของพระสงฆ์และคำพูดที่เป็นวาจาสุภาพิต ของพระสงฆ์ที่ให้ธรรมทานแก่ญาติโยม

4.3.3 เทคนิคการบริหารวัดให้อาหารเป็นที่สบาย

พระภิกษุภิกษุณี (2544 ก : 10) ได้เสนอเทคนิคการบริหารวัดให้อาหารเป็นที่สบายเอาไว้ ดังต่อไปนี้

1) การกินข้าวพร้อมกัน

โบราณบอกว่าบ้านไหนที่พ่อแม่ลูกกินข้าวไม่พร้อมกัน บ้านนั้น โกล่แตกแยกแล้ว วัดก็ทำนองเดียวกันกับบ้านใครที่เป็นเจ้าอาวาส อย่าขอมให้ลูกวัดแบ่งกันฉัน ขอให้ไปฉันรวมกัน เพราะวัดไหนที่ไม่ไปฉันรวมกันพียงแล้ววัดนั้นแตกแยกแล้วเจ้าอาวาสเริ่มไม่มีความสามารถในการปกครองแล้ว ลูกวัดจึงได้แตกแยกกันฉัน ถ้าพระทั้งวัดสามารถมาฉันพร้อมได้แล้ว ก็มีสิ่งที่จะต้องทำต่อไปอีก คือ ถ้าพระทั้งวัดฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ถ้าฉันเสร็จแล้วเจ้าอาวาสอย่าเพิ่งรีบลุก พร้อมใจกันให้พรให้เรียบร้อยเสียก่อนจึงค่อยลุก แล้วจะเชิญชวนญาติโยมที่มาวัดกินข้าวก็เชิญไป จากนั้นพอฉันเสร็จให้พรเสร็จเชิญญาติโยมทานข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ควรมีการประชุมย่อย แต่ละรูปรายงานกันว่า วันนี้จะทำ อะไร ใครจะไปเทศน์ที่ไหน ใครจะไปซ่อมแซมอะไร แล้วก็แยกย้ายกันไปทำงาน อย่างน้อยที่สุดก็ให้มีการประชุมหลังฉันเช้าทุกเช้าเป็นดีที่สุด แล้วจะรู้ว่าในวัดมีความเคลื่อนไหวอะไร ความสามาน สามัคคี ก็จะเกิดขึ้นบางครั้ง ถ้ามีสมาชิกรูปไหนเกิดมีงานล้นมือทำไม่ทัน ก็จะได้มีการช่วยย้ายถ่ายเทกำลังบางส่วนไปช่วยกันคนละไม้คนละมือ จะได้ไม่เหน็ดเหนื่อยมากนัก นี่เป็นกุศโลบายอันหนึ่งที่ทำให้ความแตกสามัคคีในวัดจะไม่เกิด อย่าประชุมกันตอนหัวควรประชุมกันตอนอิ้มใหม่ ๆ กำลังสบายอารมณ์คุยกันก็ง่าย แบ่งงานกันก็ง่ายมีความเข้าใจเห็นใจกันในวัด

2) ลากสักการะ

เรื่องลากสักการะเป็นสิ่งที่อย่าปล่อยให้ผ่านไป เพราะเป็นการขำให้เกิดความสามัคคียิ่งขึ้น นั่นคือเรื่องข้าวของทุกชิ้น ไม่ว่าจะเป็สบง จีวร สนุ่ หรืออะไรก็ตาม ไม่ว่าจะใครจะเป็นคนรับมา จะมีจำนวนมากน้อยขนาดไหน ให้จัดเข้ากองกลางเป็นสังฆภัณฑ์ของวัด ใครมีความจำเป็นต้องใช้ให้ไปเบิกเอาไปใช้ ส่วนปัจจัยที่โยมถวายมีทั้งส่วนที่ให่วัดและส่วนที่ไว้ไว้ใช้สอยส่วนตัว ส่วนที่โยมไว้ไว้ใช้สอยส่วนตัวให้อาเข้ากองกลางให้หมด แล้วเอาจำนวนพระที่มีทั้งวัดหารกันได้เท่าไรห้เอาเท่านั้น ทุกอย่างเข้ากองกลางหมดแล้วสบายถ้าทำอย่างที่ว่านี้ปัญหาเรื่องกระทบกระทั่งกัน เพราะลากสักการะจะไม่มี

สรุปได้ว่า การบริหารวัดให้อาหารเป็นที่สบาย เป็นการดำเนินกิจกรรมให้วัดมีหัวใจของโรงครัว มีความสะอาด อาหารมีคุณค่าทางโภชนาการ ปริมาณเพียงพอและทำทันเวลา มีทุนในการพัฒนาวัดที่มาจากที่ตั้งอยู่ในความดีของพระสงฆ์ในวัด ด้วยการตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยและการอบรมสั่งสอน อบรมคนในวัดให้มีศีลและมารยาทงามในการหาทุนเข้าวัด พระสงฆ์ในวัดมีการบิณฑบาต ถนอมอาหารพร้อมกัน และแบ่งปันลาภที่ได้มาอย่างเป็นธรรม

4.3 การบริหารวัดให้บุคคลเป็นที่สบาย

การบริหารวัดให้บุคคลเป็นที่สบายนั้น ประกอบไปด้วย ความหมายของบุคคลเป็นที่สบายวิธีดำเนินการให้บุคคลเป็นที่สบาย และเทคนิคการบริหารวัดให้บุคคลเป็นที่สบาย มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.3.1 ความหมายของบุคคลเป็นที่สบาย

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 : 4) ได้ให้ความหมายบุคคลเป็นที่สบายว่า หมายถึง ตั้งแต่เจ้าอาวาสลงมาจนกระทั่งสามเณร เด็กวัด รวมทั้งใครก็ตามที่มาอาศัยอยู่ในวัด ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลทั้งหมด และบุคคลเหล่านั้นต้องได้รับการอบรมจนกระทั่งอยู่ในเกณฑ์ดีและอยู่ในระเบียบวินัยที่ดี

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2546 : 37) ได้ให้ความหมายบุคคลเป็นที่สบายว่า หมายถึง บริเวณที่อยู่นั้นต้องไม่มีนักเลงอันธพาล โจรผู้ร้ายไม่ซุกซุ่ม คนส่วนใหญ่ในละแวกนั้น เป็นคนดีมีศีลธรรม มีวินัย ใฝ่หาความก้าวหน้า

วัดพระธรรมกาย (2542 : 16) ได้ให้ความหมายของบุคคลเป็นที่สบายว่า คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ศิษย์วัด จะต้องอบรมให้มีกิริยามารยาทเรียบร้อย สมเป็นคนวัด มีอัธยาศัยไมตรี ต้อนรับญาติโยม ที่มาวัดอย่างดีต้องรักษาศีลอย่างเคร่งครัด และหมั่นศึกษาธรรมะปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ ให้คนวัดเป็นแบบอย่างทางความประพฤติแก่ญาติโยมที่มาวัดได้

สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์ (2546 : 20) ได้กล่าวถึงบุคคลที่สบาย ซึ่งมีความหมายตรงกับบุคคลเป็นที่สบายตามหลักปฏิรูปเทศว่า หมายถึง ในบริเวณที่อยู่นั้น ไม่มีขโมย หรือคนไม่ดี มีแต่คนดี มีศีลธรรม รักความเจริญก้าวหน้า

ทวี ภูมรินทร์ (2545 : 26) ได้ให้ความหมายบุคคลเป็นที่สบายว่า หมายถึง ผู้ที่อยู่ในบริเวณนั้นประกอบด้วยนักปราชญ์ราชบัณฑิต คนดี มีศีลธรรมคุณธรรม มีวินัย ใฝ่หาความก้าวหน้า ปราศจากโจรผู้ร้าย แหล่งอบายมุขและนักเลงอันธพาล

เทพพร มังธานี (2541 : 39) ได้กล่าวถึงบุคคลเป็นที่สหายว่าหมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ในที่นั้นล้วนเป็นคนมีศีลธรรม รักความสงบ มีระเบียบวินัย เป็นกัลยาณมิตร

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของบุคคลเป็นที่สหายได้ว่า หมายถึงบุคคลต่างๆที่อยู่ รอบข้างเราเป็นคนดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย ถ้ากล่าวถึงการบริหารวัดแล้ว หมายถึง บุคลากร ของวัดจะต้องมีกิริยามารยาทเรียบร้อยสมเป็นคนวัด มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี ต้องรักษาศีลอย่าง เคร่งครัดและหมั่นศึกษาธรรมะปฏิบัติธรรมเป็นแบบอย่างแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้

4.3.2 วิธีดำเนินการให้บุคคลเป็นที่สหาย

พระภิกษุภิกษุคุณ (2544 ข : 4 - 8) ได้อธิบายถึงวิธีดำเนินการให้บุคคล เป็นที่สหายไว้ในเรื่อง ปฏิรูปเทศ 4 สูตรสำเร็จการบริหารวัด ว่าในวัดสามารถแบ่งบุคคลภายใน วัดและผู้ใกล้ชิดกันออกได้ 5 กลุ่มใหญ่ด้วยกันแล้วทั้ง 5 กลุ่มใหญ่นี้ มีผลต่อการเจริญขึ้น หรือเสื่อมลงของวัด เพราะถ้าทุกกลุ่มทุกคนช่วยกันพัฒนาวัด วัดก็จะเจริญไปเร็วและยิ่งถ้าทุก กลุ่มทุกคนในวัดมีความรู้ความสามารถด้วยแล้ว วัดก็เจริญขึ้นมาในระยะเวลารวดเร็วมากยิ่งขึ้น แต่ในเวลาเดียวกัน เพียงแค่รูปใดรูปหนึ่งเกะกะเกร ประพฤติตนเอง ไม่เหมาะสมก็ร้ายแรง พอที่จะทำให้วัดร้างได้เพราะฉะนั้น ในบุคคลทั้ง 5 กลุ่มต่อไปนี่เราจึงต้องพิจารณากันให้เข้าใจ ว่ามีบทบาทสำคัญต่อบุคคลเป็นที่สหายในวัดอย่างไร ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส พระลูกวัดสามเณร เด็กวัด และอุบาสกอุบาสิกา

4.3.3 การแบ่งกลุ่มคนในวัด

1) เจ้าอาวาส

เป็นผู้ปกครองวัดถ้าเป็นคนไร้ความสามารถหรือแลมเกะกะเกร เสียอีก ความหวังที่จะทำให้วัดเจริญนั้นก็หมดไปเสียแล้ว เพราะเจ้าอาวาสเป็นกลไกใหญ่ที่จะ ทำให้วัดเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ถ้ากลไกใหญ่พังวัดก็พังตาม ในอดีตบางท้องถิ่นที่ประชาชนได้รับการอบรมมาดีแล้วจากเจ้าอาวาส หลวงปู่ หลวงตาองค์ก่อน ๆ พอเจ้าอาวาสองค์ใหม่เกะกะเกร เขาร่วมกันไม่ตักบาตร ไม่หื้อไม่ฮื้อด้วยผลสุดท้ายเจ้าอาวาสก็ต้องยอมเขาเหมือนกัน ตรงนี้คือ ความสำคัญของเจ้าอาวาสที่มีต่อความเสื่อมและความเจริญของวัดยังมีข้อให้คิดอีกว่าในกลุ่ม ญาติโยมที่เขา มีกิริยามารยาทเขายังเห็นพระเกะกะเกรมากเท่าไร แทนที่เขาจะมาดำเนินทา พระ เขายังทำตัวให้เรียบร้อยหนักเข้าไปอีก พุดให้เพราะหนักเข้าไปอีกจะกราบจะไหว้ให้ เรียบร้อยหนักเข้าไปอีก โยมเขาคัดหลังเอาด้วยการทำอะไรให้เรียบร้อยน่ารักเกินกว่า พระจะทำได้ พระองค์นั้นรู้ตัวได้คิดก็กลับไปปรับปรุงแก้ไขได้ทันเวลา

2) กลุ่มพระลูกวัด

พระลูกวัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ พระประจำ และพระบวชชั่วคราว สำหรับพระประจำนั้น ส่วนมากจะรับหน้าที่อยู่ในคณะบริหารวัด ท่านเหล่านี้ไม่ว่าจะพรรษาเท่าไรก็ตาม ท่านถูกบังคับว่าจำเป็นต้องเป็นหลักเป็นฐานให้วัด ต้องเป็นผู้มีภูมิรู้ ภูมิธรรมพอที่จะเป็นที่เลื่อมใสพระชั่วคราวได้ ยิ่งกว่านั้นบางรูปอาจจะต้องเตรียมตัวไว้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสต่อไปด้วย ในด้านการบริหารวัดนี้เราต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างพระประจำ กับเจ้าอาวาส และถ้าลงมือทำงานเมื่อไร สิ่งที่จะต้องเจอก็คือทีมงานทุกคนมีความตั้งใจอยากให้งานออกมาดีเหมือนกัน แต่บางครั้งความเห็นไม่เหมือนกัน ถ้าไปเจอปัญหาอย่างนี้เข้าทุกรูปก็ต้องใจกว้างกันเข้าไว้ พูดยกันด้วยเหตุด้วยผลทั้งข้อดี ข้อเสียเสร็จแล้ว ก็สรุปเป็นมติที่ประชุมออกมาแล้วก็ให้ดำเนินการตามมติที่ประชุม แต่เรื่องนี้ถ้าฝึกรการทำงานร่วมกันมาไม่มีโอกาสทำให้เกิดปัญหาแตกกลุ่มกันรุนแรงในวัดได้ ปัญหาหนักก็จะตกเป็นของเจ้าอาวาส พระประจำ หรือพระมีอายุหนึ่งพรรษาขึ้นไปแล้ว เจ้าอาวาสจะต้องแบ่งการรับผิดชอบออกไปให้เรียบร้อย แบ่งให้พระลูกวัดช่วยกันรับผิดชอบ หมู่คณะบางคนอาจแย้งว่าได้แบ่งงานไปให้แล้ว แต่ลูกวัดไม่ยอมทำ ถ้าอย่างนั้นก็ต้องบอกต่อว่า เป็นเพราะไม่สอนให้ดีก่อนแล้วค่อยแบ่งงาน หรือว่าสอนงานให้แล้วแต่ไม่เอาเรื่องนี้ต้องแบ่งประเด็นคิด 2 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 เขาไม่รักจริงจัง ๆ เพราะสอนเท่าไร เขาก็ไม่เอา ความผิดก็ตกอยู่กับเจ้าอาวาส ที่ไปรับเข้ามาบวชได้อย่างไร การที่จะรับพระเข้ามาบวชหรือรับใครมาอยู่มาทำงานด้วย วัตถุประสงค์คือจะรับเขามาฝึกให้มีความรู้ ความสามารถและมีระเบียบวินัย ถ้าดูแล้วถ้าฝึกไม่ไหว อย่ารับเข้ามาสู่ปล่อยให้เขาไปหากคนที่ฝีมือเหนือกว่าเป็นคนฝึกจะดีกว่า เพราะฉะนั้นการรับคนเข้ามา อย่ารับเพราะความเกรงใจ อย่ากลัวว่าใครจะโกรธ ถ้าดูแล้วว่าฝึกไม่ไหวอย่ารับ ไม่ใช่รังเกียจ แต่ถ้ารับเข้ามาแล้ว เราฝึกเขาไม่ได้จะเสียหายหนักมากกว่านี้

ประเด็นที่ 2 เขาดีอยู่แล้ว แต่เจ้าอาวาสสอนไม่เป็นบางคนเขาดีอยู่แล้ว เพียงแค่ได้รับคำแนะนำนิด ๆ หน่อย ๆ เขาทำ ได้แล้ว แต่เจ้าอาวาส ไม่มีความสามารถในการฝึกคน เพราะฉะนั้นไม่ว่ารับเข้ามาฝึกก็รู้สึกว่างค์โน้นก็ไม่ดี องค์กรนั้นก็ไม่ได้ ถ้าเมื่อไหร่มองไปทั้งวัดแล้วไม่มีใครดีก็คงจะผิดไปตามธรรมเนียมของ ปู่ ย่า ตา ยาย ใครจะบวชในช่วงพรรษานี้ ซึ่งที่วัดจะเริ่มบวชพระประมาณช่วง เดือนมิถุนายน ถึงกรกฎาคม เขาจะมาอยู่วัดตั้งแต่เกี่ยวข้าวเสร็จ คือ ช่วงเดือนมกราคม เป็นต้นไป ธรรมเนียมนี้ดีมาก โบราณคิดเอาไว้เพื่อให้คนจะบวชมาเตรียมตัวบวช ตั้งแต่ให้เขามาหัดสวดมนต์หัดให้พรให้คล่องให้เขารู้จัก

ธรรมเนียมของวัดและที่สำคัญที่สุด เพื่อให้เจ้าอาวาสที่ปกครองวัดกับพระประจำ จะได้ช่วยกัน
 ดูว่าในบรรดาว่าที่พระจะบวชใหม่นี้ มีใครบ้างที่ควรจะได้รับมาบวช หรือมีใครบ้างที่เกรงเกินไป
 ไม่ควรจะได้รับมาบวช เรื่องการบวชจะได้ไม่พลาดไปรับเข้ามาแล้ว ถ้าใครเขาจะเคืองก็ไม่ว่า
 ดีกว่าหลงเข้ามาทำความลำบากให้แก่วัด เพราะฉะนั้นในการรับพระเข้ามาบวช ซึ่งก็จะมีบาง
 ส่วนที่กลายมาเป็นพระประจำในวันข้างหน้า พระทั้งวัดไม่เฉพาะเจ้าอาวาส ถ้ารักจะทำงานใหญ่
 โดยเฉพาะเรื่องการคัดคนเข้ามาอยู่ในวัดนี้สำคัญมาก ต้องเอาอุเบกขานำหน้า อย่าเอาเมตตานำหน้า

3) กลุ่มสามเณร

สามเณร แปลว่า เหล่ากอของสมณะพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้มี
 สามเณรเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา แต่เท่าที่สังเกตความเป็นมา ผู้นำของพระภิกษุในปัจจุบัน
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเถรสมาคม หรือพระที่เป็นครูบาอาจารย์ต่าง ๆ ส่วนมากแล้ว ตั้งแต่โบราณ
 มาท่านก็บวชมาตั้งแต่เป็นสามเณรสำหรับผู้บวชเพื่อเป็นสามเณรนั้น ก่อนจะรับเข้ามาถ้าดูว่า
 เด็กมีสติปัญญาเฉียบแหลม ก็รับว่าตัวมาบวชเป็นสามเณรก่อน แต่มีข้อแม้ว่าถ้าเอาลูกเขามาแล้ว
 พระสงฆ์ต้องฝึกให้ดี ถ้าไม่ฝึกให้ดี สามเณรนี้แหละจะทำเสกกับวัดเสียเอง เพราะฉะนั้น
 การรับสามเณรเข้ามาอยู่วัดก็ต้องคัดเลือกให้ดี สาเหตุที่ต้องคัดสามเณรด้วยทั้งนี้เพราะ

ประการที่ 1 คัดเลือกเพราะไม่แน่ใจว่า เด็กเกรงขนาดนั้น

ทางวัดจะฝึกไหวหรือไม่

ประการที่ 2 บางครั้งก็เพิ่งมาเป็นเจ้าอาวาส เป็นพระอาจารย์
 ใหม่ ๆ ไม่เคยฝึกสามเณรมาเหมือนกัน ถ้ารับเอาไว้ก็เอาแค่พอควรรับเอามาแล้วต้องฝึกเขาได้
 ถ้าไม่อย่างนั้นจะเข้าตำราที่เรียกว่าแก้ววัด ถ้าแก้ววัดแล้วจะแก้ยาก

4) กลุ่มเด็กวัด

สำหรับเด็กวัดนั้น ในสายตาชาวบ้านมีความรู้สึกไม่ค่อยดีเด็กวัด
 ที่ได้รับคำชมเชยว่าเรียบร้อยหายาก ในกรณีนี้ภาระหนักจะตกอยู่กับหลวงพ่อกับหลวงพี่แล้ว ถ้าจะรับเด็ก
 วัดก็ต้องอย่าให้มากนัก ถ้ารับมามากเดี๋ยวจะอบรมไม่ไหว แล้วจะยุ่งหนักเข้าไปอีกเป็นกลุ่มที่ 4
 เพราะฉะนั้น การคัดเด็กวัดเข้ามานี้ก็เป็นเรื่องใหญ่อีกเรื่องหนึ่ง ถ้าคุณภาพดีพอที่จะฝึกได้แล้ว
 ค่อยรับเอาไว้ สำหรับในชนบทบางที่วัดอยู่ในสภาพขาดคนคัดไม่ได้ก็จำเป็นต้องรับก็รับไว้
 แต่มีข้อแม้ว่าถ้ารับเด็กวัดเข้ามาเป็นลูกศิษย์แล้ว ตั้งแต่การกินการอยู่ทางวัดต้องดูแลให้
 อย่าน้ำร้อน น้ำหนาว การแต่งกายอย่าให้ดูมอซอ ฝึกเขาให้มีระเบียบวินัย และ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 การศึกษาของเขา ทางวัดควรจะให้เรียนแล้วที่แน่ ๆ ถ้าเด็กวัดยังสวดมนต์ ทำวัตรเช้า เย็น
 ยังไม่ได้ อย่าน่ารับเรียกว่าเด็กวัด ฝึกให้สวดมนต์ทำวัตรสวดมนต์เย็นให้ได้ก่อน อารามนาสิล 5

ศีล 8 ให้ได้ก่อน แล้วนั่นจะเป็นการแสดงแววออกมาว่าใครมีแววจะให้ทางวัดฝึกได้ แล้วค่อยรับเข้ามา ถ้าทำอย่างนี้ก็เป็นการบังคับพ่อแม่เขาด้วยว่าจะต้องชวนขวายนดูแลลูกพอสมควร ไม่ใช่ตัดหางไล่ส่งปล่อยวัด เพราะฉะนั้นเราลองทดสอบเสียก่อนในขั้นต้น ใครพอมีแววแล้ว จึงค่อยรับมาเป็นเด็กวัด แล้วยังมีแววว่าเราจะฝึกให้เขาได้ก็สามารถเติบโตมาเป็นกำลังพระพุทธศาสนาต่อไปข้างหน้าได้อีกด้วย ถ้าเราทำกันอย่างนี้วัดก็จะมีคนอีกกลุ่มหนึ่งช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่วัด

5) อุบาสก อุบาสิกา

สำหรับอุบาสกอุบาสิกาเนี่ย แท้จริงแล้วก็คือ คนวัด ถ้าแบ่งแล้วก็มี 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งมาวัดเป็นประจำ ทำหน้าที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงด้านต่าง ๆ ในการจัดงานของวัด กลุ่มที่สองมาวัดบ้างไม่มาวัดบ้าง กลุ่มที่ว่ามีส่วนสำคัญอยู่มากที่จะทำให้วัดเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ถ้าเขามาวัดแล้วมาตั้งใจรักษาศีล 5 ศีล 8 ตั้งใจนั่งสมาธิ ศึกษาธรรมะ ก็เขาแรงในการฝึกหัดขัดเกลา

โดยสรุปแล้วในเรื่องบุคคลเป็นที่เสวยเนี่ย เราแบ่งกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับวัดอยู่ 5 กลุ่ม ตั้งแต่เจ้าอาวาส พระลูกวัด สามเณร เด็กวัด อุบาสก - อุบาสิกา

4.3. 4 การพัฒนาบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในวัด

การพัฒนาบุคลากรกลุ่มต่าง ๆ ในวัดแบ่งเป็น 2 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

1) ให้การศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า หน้าทีของผู้เข้ามาบวชจะต้องศึกษา 3 เรื่อง เรียกว่าไตรสิกขา คือ ศึกษาเรื่องศีล สมาธิ ปัญญาในการศึกษานี้ วัดบางแห่งยังขาดความพร้อมไม่สามารถตั้งเป็นโรงเรียนได้ เจ้าอาวาสชวนขวายนเพิ่มขึ้น ตกเย็นก็สอนหนังสือกันไปตามประสาทนรักการศึกษา ไม่ว่าจะหลักสูตรนักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก หรือหลักสูตรธรรมะอะไรก็ตาม ถ้าเจ้าอาวาสเกี่ยวข้องกันไปแล้ว และเขาตั้งใจเขาก็จะเก่งเองขอให้เราตั้งใจสอนไปเรื่อย ๆ ดีกว่าปล่อยกันอยู่ตามเวรตามกรรม อยู่ได้ก็อยู่ อยู่ไม่ได้ก็สึกไป ถ้าอย่างนั้นก็ไม่ว่าจะรับมาบวชทำไม เพราะเมื่อรับเขามาบวชแล้วต้องให้การศึกษาอบรม ถ้าทางวัดให้การศึกษาอบรมไม่ได้ อย่าไปรับเข้ามา นอกจากทางวัด จะต้องให้การศึกษาภาคปริยัติแล้ว ภาคปฏิบัติก็ต้องให้การศึกษาด้วย ส่วนหลักสูตรในภาคปฏิบัติ นั้น สิ่งที่ยังมองข้ามไม่ได้ คือ ธรรมเนียมที่พระอุปัชฌาย์ ให้ในวันบวชว่า เกสา (ผม) โลมา (ขน) นขา (เล็บ) ทันตา (ฟัน) ตะโจ (หนัง) ใครท่องเข้าไปก็รักษาใจ ไม่ให้กำกำริบ เป้าหมายของการบวช คือหวังจะไปนิพพานกรรมฐานเบื้องต้นก็ทำให้ไปนิพพานได้ เพราะฉะนั้นเรียนปริยัติแล้ว ต้องลงมือปฏิบัติสมาธิเจริญปัญญาในเรื่องให้ศึกษานั้น เราต้องทำไม่ว่าจะเป็นพระบวชใหม่ สามเณร หรือแม้กระทั่งเด็กวัด พอตกเย็นก็รวมกันทั้งวัด สวดมนต์

ทำวัตรเย็น เสร็จแล้วก็มานั่งสมาธิทำ ภาวนากันไป ถ้าไม่รู้จะเอาอะไรก็ใช้กรรมฐานเบื้องต้นของพระอุปัชฌาย์ว่า เกสา โลมา นะขา ทันตา ตะโจ หรือ พุทโธ ก็ได้ วันละ 10 - 15 นาที แล้วพวกเด็กนี่จะไม่เกร วันข้างหน้าก็จะเป็นกำลังสำคัญของวัดต่อไป เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นพระลูกวัด สามเณร เด็กวัด อุบาสก - อุบาสิกา ก่อนจะไปทำอะไร จับมานั่งสมาธิก่อน แล้วค่อยปล่อยไปทำเสร็จแล้วเรียกมารวมกัน จับนั่งสมาธิอีกทีแล้วค่อยปล่อยไปทำอย่างอื่น ถ้าทำอย่างนั้นคนของเราจะมีคุณภาพเอง คราวนี้แม้ว่าทางวัดจะให้การศึกษทั้งปรีชาและปฏิบัติจริง ๆ ได้แล้วเจ้าอาวาสก็ต้องปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างด้วย ส่วนคนงานที่มาช่วยวัด ถ้ารักจะอยู่ด้วยกันต้องไม่กินเหล้า ไม่เล่นการพนัน แล้วยิ่งถ้าพบว่ามีเรื่องผู้สาวด้วยแล้ว ต้องรีบเอาออกไปจากวัดไม่อย่างนั้นวัดพัง สร้างมาเท่าไรรื้อก็ตามเดี๋ยววัดพังในพริบตา ถ้าทางวัดเลี้ยงพวกเสบ ๆ เอาไว้โดยสรุปแล้ว ถ้ารับคนเข้ามาแล้ว ต้องคัดคนเข้ามา ต้องดูว่าคนไหนพอมีแว่วว่าจะฝึกได้ พอคัดเข้ามาแล้วก็ต้องให้การศึกษทั้งปรีชาและปฏิบัติ รวมทั้งตัวเจ้าอาวาสเองก็ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้เขาดูด้วย

2) การอบรมมารยาทให้สมกับเป็นคนวัด

เรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็พระภิกษุ สามเณร เด็กวัด อุบาสก - อุบาสิกา เมื่อเราได้ให้การศึกษตามหลักสูตรแล้วยังไม่พอต้องอบรมมารยาทต่าง ๆ ให้เขาด้วยอบรมมารยาทต่าง ๆ ให้แล้วยังไม่พอตามไปฝึกงานให้ด้วย เจ้าอาวาสไม่ทำให้เขาถูกรับรองเลยถ้าพระภิกษุสามเณรก็ไม่ทำ

สรุปบุคคลเป็นที่สบาย คือ ต้องคัดคนเข้ามาทุกระดับ ตั้งแต่พระสังฆาธิการ พระลูกวัด สามเณร เด็กวัด อุบาสก อุบาสิกา หลักการคัดคน คือ เอาอุเบกขานำหน้าและ รับเข้ามาแล้วต้องเอามาฝึกต่อ หลักการฝึกคนคือเอามาติดตามหน้า เรื่องที่ฝึกมี 2 เรื่องใหญ่ คือ ให้การศึกษทั้งปรีชาและปฏิบัติแก่พระภิกษุและสามเณรที่เข้ามาบวช ฝึกให้เป็นพหูสูตร คือ ฝึกให้มีความรู้ ฝึกให้มีศิลปะ คือ ฝึกให้มีความสามารถ ฝึกให้มีวินัย คือ ฝึกให้ใช้ความรู้ความสามารถไปในทางที่ดี และอบรมมารยาทให้สมกับเป็นคนวัด

4.3.5 เทคนิคการบริหารวัดให้บุคคลเป็นที่สบาย

มีเทคนิคบางประการสำหรับการบริหารวัดให้บุคคลเป็นที่สบาย ได้มีผู้นำเสนอแนวทางเอาไว้ ดังต่อไปนี้

พระภควานาวิริยคุณ (2544 ข : 8) ได้เสนอเคล็ดลับการรักษาสาสนัมภครช่วยงานวัด เป็นเคล็ดลับที่จะทำให้อูกศิษย์ของเราช่วยงานได้ทน คือ

- 1) ต้องเลี้ยงเขาให้อิ่ม

ทางวัดต้องคำนึงว่าคนที่มาช่วยงานวัดนั้น เขาเสียงาน ทั้งอาชีพมาช่วยเรา เพราะฉะนั้นไม่ต้องให้เขาควักเงินออกไปซื้อข้าวกินอีก ทางวัดอยากจะให้ เขาช่วยทำอะไรก็บอกเขา แล้วทางวัดก็เลี้ยงข้าวปลาอาหารให้อิ่ม

2) ต้องให้เขานอนให้อิ่ม

เรื่องของที่นอนไม่ต้องถึงกับที่นอนหมอนมุ้งอย่างพิเศษ เอาแบบพอประมาณเท่าที่จำเป็น ทางวัดก็จัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย พอถึงเวลานอนให้นอนพร้อมกัน ถึงเวลาตื่นให้ตื่นพร้อมกัน ถ้าไม่อย่างนั้นคนหนึ่งนอนอีกคนคุยผลสุดท้ายนอนไม่หลับกันทั้งคืน พอผ่านไปคืนสองคืนเท่านั้นวันหลังไม่มาอีกแล้ว

พระมหาสถาพร ญาณวฑฺฒ โท (2546 : 8 - 9) ได้เสนอหลักการสร้าง บุคลากรและพลังมวลชนของวัด โดยเป็นการสร้างจุดแข็งให้เกิดขึ้นแก่วัดและองค์กรสงฆ์ ดังนี้

1. ถ้าอยากมีลูกศิษย์เป็นนายตำรวจ ก็ต้องสนับสนุนส่งเสริม ให้ทุนการศึกษา แก่บุตรหลานของชาวบ้านที่เรียนดี ความประพฤติดี แต่มีทุนทรัพย์น้อยให้ เข้าเรียนสายตำรวจ หรือ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ เมื่อจบการศึกษาจะช่วยผลักดันให้เขาได้เข้าสู่สาย งานที่เล่าเรียนมา

2. ถ้าอยากมีลูกศิษย์เป็นทหาร ก็ต้องสนับสนุนส่งเสริมให้ ทุนการศึกษา แก่บุตรหลานของชาวบ้านที่เรียนดี ความประพฤติดี แต่มีทุนทรัพย์น้อยให้เข้า เรียนสายทหาร หรือ โรงเรียนนายร้อย จปร. เป็นต้น เมื่อจบการศึกษาจะช่วยผลักดันให้เขาได้ เข้าสู่สายงานที่เล่าเรียนมา

3. ถ้าอยากมีลูกศิษย์เป็นหมอ แพทย์ และพยาบาล ก็ต้อง สนับสนุนส่งเสริมให้ทุนการศึกษา แก่บุตรหลานของชาวบ้านที่เรียนดี ความประพฤติดี แต่มี ทุนทรัพย์น้อย ให้เข้าเรียนสายหมอ แพทย์ และพยาบาล เมื่อจบการศึกษาจะช่วยผลักดันให้เขา ได้เข้าสู่สายงานที่เล่าเรียนมา

4. ถ้าอยากมีลูกศิษย์เป็นนักธุรกิจ ก็ต้องสนับสนุนส่งเสริม ให้ทุนการศึกษา แก่บุตรหลานของชาวบ้านที่เรียนดี ความประพฤติดี แต่มีทุนทรัพย์น้อยให้ เข้าเรียนสายธุรกิจ บัญชี ธนาคาร การตลาด เป็นต้น เมื่อจบการศึกษาจะช่วยผลักดันให้เขาได้ เข้าสู่สายงานที่เล่าเรียนมา

5. ถ้าอยากมีลูกศิษย์เป็นนักวิชาการ ก็ต้องสนับสนุนส่งเสริม ให้ทุนการศึกษา แก่บุตรหลานของชาวบ้านที่เรียนดี ความประพฤติดี แต่มีทุนทรัพย์น้อย

ให้เข้าเรียนสายนักวิชาการ ครูอาจารย์ นักกฎหมาย เป็นต้น เมื่อจบการศึกษาก็ช่วยผลักดันให้เขาได้เข้าสู่สายงานที่เล่าเรียนมา

6. ถ้ามีพระภิกษุสามเณรบุตรหลานชาวบ้าน ใครมีฝีมือมีความถนัดด้านใด ช่างไฟฟ้า ช่างไม้ ช่างปูน ช่างอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ วิศวกร สถาปัตย์ นักเขียน ต้องส่งเสริมให้เขาได้พัฒนาจนกว่าจะประสบความสำเร็จในอาชีพนั้น ๆ บุคคลเหล่านี้เมื่อเขาจบการศึกษาและมีงานทำ หรือประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ที่นี้สิ่งที่ตอบแทนจะกลับมา พวกเขาจะเป็นพลังมวลชน เป็นบริวารที่สำคัญอย่างยิ่งขององค์กรสงฆ์ หรือของเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ที่จะเข้ามาช่วยงานวัด เมื่อใดก็ตามที่วัดมีงาน เขาเหล่านี้จะช่วยเหลือแบ่งเบาภาระช่วยดำเนินการให้ทุกอย่าง และยังดึงเพื่อนร่วมงานมาร่วมเป็นฐานกำลังให้อีกส่วนหนึ่งด้วย

สรุปได้ว่า การบริหารวัดให้บุคคลเป็นที่สบาย เป็นการดำเนินกิจกรรมให้วัดมีการคัดเลือกบุคลากรเข้ามาสู่วัดในทุกระดับ มีการแบ่งหน้าที่ให้บุคลากรในวัดทุกคนได้ร่วมรับผิดชอบ ตลอดจนเอาใจใส่ดูแลเอาใจใส่ ในความเป็นอยู่ของทุกคนในวัดดำเนินการพัฒนาบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในวัดให้ได้รับการศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติอย่างเต็มที่ มีการอบรมมารยาทให้สมกับเป็นคนวัด และให้คนที่ช่วยงานวัดได้รับประทานอาหารและพักผ่อนอย่างเพียงพอ

4.4 การบริหารวัดให้ธรรมะเป็นที่สบาย

การบริหารวัดให้ธรรมะเป็นที่สบายนั้น ประกอบไปด้วย ความหมายของธรรมะเป็นที่สบายวิธีดำเนินการให้ธรรมะเป็นที่สบาย และเทคนิคบริหารวัดให้ธรรมะเป็นที่สบายมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.4.1 ความหมายของธรรมะเป็นที่สบาย

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 ข : 4) ได้ให้ความหมายธรรมะเป็นที่สบายว่า หมายถึง การเรียนการศึกษาของพระในวัด จนการสอนการเผยแผ่ธรรมะสู่ประชาชนพระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2546 : 37) ได้ให้ความหมายของธรรมะเป็นที่สบายว่า หมายถึง ความดีงาม ความเหมาะสมใน 2 ลักษณะคือ

- 1) ในทางโลก หมายถึง ในดินนั้นมีโรงเรียน สถานศึกษาสำหรับให้ความรู้ได้อย่างดี ตลอดจนมีหลักการปกครอง การบริหารราชการบ้านเมืองที่ดีอีกด้วย
- 2) ในทางธรรม หมายถึง ในดินนั้นมีพระภิกษุ หรือฆราวาสผู้รู้ธรรมเป็นบัณฑิต สามารถให้การอบรมสั่งสอนศีลธรรมได้อย่างดี หรือดินที่พระพุทธศาสนาแผ่ไปถึงสามารถให้ทาน รักษาศีล ฟังเทศน์ ทำ สมาธิภาวนาได้เป็นนิจ

วัดพระธรรมกาย (2542 : 16) ได้ให้ความหมายของธรรมะเป็นที่สบายว่า เมื่อประชาชนมาวัดแล้วอย่าให้กลับบ้านมือเปล่า จะต้องได้เรียนรู้ธรรมะ ได้ข้อคิดกลับไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตได้ วัดจะต้องมีการอบรมสอนประชาชน ทั้งการปฏิบัติเจริญสมาธิภาวนา และการเทศน์สอนหลักธรรมต่าง ๆ

สุชิราภรณ์ บริสุทธิ์ (2546 : 20) ได้กล่าวถึงลักษณะธรรมะเป็นที่สบาย ซึ่งตรงกับธรรมะเป็นที่สบายตามหลักปฏิรูปเทศว่า หมายถึง มีผู้รู้เป็นบัณฑิตสามารถอบรมสั่งสอน ด้านศีลธรรมได้เป็นอย่างดี เช่น จัดให้มีการฟังธรรม รักษาศีล

ทวี ภูมรินทร์ (2545 : 26) ได้ให้ความหมายของอาหารเป็นที่สบายว่า หมายถึง อยู่ในบริเวณที่ไม่ไกลจากวัดและสถานศึกษา มีโอกาสได้ทำ บุญทำ ทาน ฟังธรรม ฟีกสมาธิ และศึกษาวิชาการต่าง ๆ ได้สะดวก

เทพพร มังธานี (2541 : 39) ได้กล่าวถึงธรรมะเป็นที่สบายว่าหมายถึงสถานที่ที่มีการประกาศเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีการให้ทานรักษาศีล และเจริญภาวนาอยู่เป็นประจำ ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของธรรมะเป็นที่สบายได้ว่า หมายถึงมีการศึกษาที่ดี มีหลักธรรมคำ สอนทางพระพุทธศาสนา อยู่ในถิ่นที่มีคนดี มีโอกาสในการทำ บุญทำ ทาน ฟังธรรม และฝึกสมาธิ ถ้าเป็นการบริหารวัด หมายถึง การศึกษาของพระเณรในวัด และการอบรมเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน

4.4.2 วิธีดำเนินการให้ธรรมะเป็นที่สบาย

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 ข : 10 - 11) ได้อธิบายถึงวิธีดำเนินการให้ธรรมะ เป็นที่สบายไว้ในเรื่องปฏิรูปเทศ 4 สูตรสำเร็จการบริหารวัดว่า กว่าจะได้อาวาสเป็นที่สบาย อาหารเป็นที่สบาย บุคคลเป็นที่สบายนั้น ต้องมีพื้นฐานสำคัญ คือ ธรรมะเป็นที่สบายก่อน แต่ว่าการที่ยกธรรมะเป็นที่สบายเป็นข้อสุดท้าย เพราะว่าการให้ทำความเข้าใจจากง่ายไปหายาก โดยความมุ่งหมายของการพัฒนาวัดนั้น เราหมายถึงการมุ่งนำ ธรรมะไปใช้ ได้แก่ การเข้าใจพระธรรมคำ สอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมคำ สั่งสอน

1) การเข้าใจในพระธรรมคำ สอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในการเข้าใจธรรมะนั้น ยังแบ่งออกเป็นสองเรื่อง คือ ภาคปริยัติ (ทฤษฎี) และภาคปฏิบัติ ซึ่งผลที่ออกมาเรียกว่า ปฏิเวธ หัวใจของการเป็นพหูสูต หรือการเข้าใจพระธรรมคำสอนในภาคปริยัตินั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักไว้ว่า

1.1) ตั้งใจฟัง (และอ่าน)

1.2) ตั้งใจจำ

1.3) ตั้งใจท่องให้ขึ้นใจ

1.4) หมั่นทบทวนให้คล่องปาก

1.5) หมั่นไตร่ตรองให้แตกฉานเพื่อขยายความให้ได้

ถ้าทำ 5 ข้อนี้ ครอบสม่าเสมอจะเป็นพหูสูตร เป็นธรรมะที่สบายในภาคปริยัติ ในการทำธรรมะเป็นที่สบายในเชิงปฏิบัติ ขอรบายง่าย ๆ ในขณะที่ทางวัดยังหาครูบาอาจารย์ ซึ่งมีความชำนาญด้านการปฏิบัติไม่ได้ ทางวัดก็สามารถปฏิบัติกันง่าย ๆ ตามที่พระอุปัชฌาย์ ให้มาตั้งแต่วันบวช นั่นคือ ธรรมเนียมขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เกสา (ผม) โลมา (ขน) นะขา (เล็บ) ทันดา (ฟัน) ตะโจ (หนัง) เป็นบทฝึกสมาธิ ปฏิบัติภาวนาเรื่อยไป ถ้าปฏิบัติธรรมะเป็นที่สบายในเชิงปฏิบัติอย่างนี้เป็นประจำ ไม่ช้าก็จะสอนญาติโยมที่ไปวัด ได้ก็เป็นอันว่าสามารถสร้างธรรมะให้เป็นที่สบายในแง่ทั้งการศึกษา แก่ตัวเองและแก่ประชาชนแล้ว

2. การเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอน

เมื่อเข้าใจธรรมในภาคปริยัติและปฏิบัติแล้ว ก็จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจในเรื่องการเผยแพร่ธรรมะกันต่อการเทศน์อย่างนี้กว่าจบแล้วจะได้ประโยชน์แก่คนฟังเต็มที่ ดังนั้น ก่อนจะเลิกเทศน์ หรือก่อนจะเริ่มเทศน์ควรให้โยมนั่งสมาธิสักสิบห้านาทีก่อน แล้วโยมจะจำ ได้ อีกสิบปีก็ยังจำได้ แล้วถ้าเขาปฏิบัติเขาก็จะดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ตามสมควรแก่การปฏิบัติ อย่างนี้ถึงจะเป็นการเทศน์ที่ครบถ้วนทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติ แล้วเขาก็จะไปปฏิบัติของเขาเองในวันหนึ่ง พระพุทธศาสนาก็จะเจริญวันเจริญคืนในเรื่องการเผยแผ่ นี้ยังมีข้อที่ควรระวังอยู่ด้วย คือ หลักของการเทศน์สอนนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งให้ตั้งจิตเมตตาสอน ให้ลุ่มลึกไปตามลำดับ แต่มีเรื่องที่ยากให้นำไปคิดอีก คือ เหตุที่จะทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการเทศน์สอน เช่น ถ้าในวัดเกิดมีพระบางรูป เวลา มีประชาชนมาฟังเทศน์หรือนั่งทำ ภาวนาด้วยเป็นจำนวนมากพระท่านรู้สึกกระปี้กระเปร่า ตั้งใจเทศน์ ตั้งใจนำ นั่งสมาธิเลยทีเดียวนั้น ต่อมา มีญาติโยมมาฟังเทศน์น้อย เสียงพระอาจารย์ชกก่อน แล้วถ้าวันนี้โยมมาฟังเหลือห้าคนเท่านั้น พาลไม่เทศน์ตั้งยกเลิกไปเลย อย่างนี้ผิดมารยาท หลวงพ่อวัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี) ท่านสอนให้จับแ่งคิดตลอด คนมามากก็ดี มาปานกลางก็ดี มาน้อยก็ดี ต้องตั้งใจเทศน์เสมอ พอฝึกตัวเองอย่างนี้ในการเทศน์สอนผลที่ตามมาก็คือ

2.1) ใจผู้เทศน์จะเบิกบานตลอดเวลาไม่ว่าคนจะมาฟังเทศน์มากหรือน้อย

2.2) ถึงเวลาผู้เทศน์ก็มานั่งประจำที่ โยมก็จะทยอยกันมาตาม

ลำดับ โยมก็จะเกิดความมั่นใจว่าแม้มาแค่สองคน ท่านก็จะเทศน์ให้ฟังมากขึ้นเป็นสิบยี่สิบ

ท่านก็เทศน์ให้ฟัง หรือถ้าไม่มีเลยท่านก็นั่งเป็นประธานอยู่บนศาลาโยมมาที่ไรก็ยอมเจอท่าน
รู้สึกอบอุนใจทุกที

3. เทคนิคการบริหารวัดให้ธรรมะเป็นที่สบาย

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 ข : 10 - 11) ได้กล่าวถึงเทคนิคการบริหารวัด
ให้ธรรมะเป็นที่สบายไปปฏิบัติ ดังนี้

3.1) การนำหลักธรรมไปใช้ปกครองหมู่คณะ

หลาย ๆ วัดที่มีพระเปรียญสูง ๆ จำนวนมาก พระนักธรรม
ตรี โท เอก เป็นจำนวนมาก แล้วก็ช่วยกันเผยแผ่พระธรรมคำ สอนอย่างดี แต่ว่าพระในวัดไม่
ค่อยถูกกัน แสดงว่าการนำหลักธรรมที่ใช้ในการปกครองวัดนั้น ยังทำไม่เป็นความรู้นั้น มีอยู่แต่
ยังเอามาใช้ไม่ได้ ถ้านำมาใช้ได้พระในวัดต้องถูกกันทั้งวัด เมื่อพระสงฆ์มาอยู่รวมกันต้องช่วยกัน
สร้างความเจริญให้แก่วัด ถ้าวัดไหนมีความแตกแยกภายในวัด ก็แสดงว่าหลักธรรมที่ใช้ใน
การปกครองวัดนั้นใช้ไม่ได้ ความแตกแยกภายในวัดความจริงสาเหตุก็เรื่องไม่มากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงสั่งสอนไว้ว่า ที่ไหนอยู่เป็นสุข ที่นั่นต้องทักขุสัมมอกัน และวินัยหรือศีลสัมมอกัน ถ้าทักขุ
ความเห็นไม่ลงรอยกัน เดียวก็แตกเป็นก๊กเป็นเหล่า ที่ได้มีการแตกออกกันก็แสดงว่า

ประเภทที่ 1 ความเข้าใจในธรรมไม่เท่ากันเลยแตกกัน
เพราะว่าไม่ได้ลงมือทำ ภavana แก่ด้วยการลงมือทำ ภavana แล้วจะหาย เพราะใจจะค่อย ๆ ละเอียดอ่อน
แล้วจะค่อย ๆ เข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง แล้วก็จะทำให้ทักขุสัมมอกันได้

ประเภทที่ 2 ศีลไม่สัมมอกันเลยแตกกัน เพราะว่าที่ไหน
ก็ตามลองไม่ได้ฝึกเรื่องของมารยาท ถ้าเป็นพระก็เป็นเรื่องการฝึกเสขิวัตรมาอย่างเต็มที่ ถ้าไม่
ฝึกมารยาท เดียวก็แตกกัน เช่น ถ้าจะทำให้หมู่คณะแตกกันก็แค่กินข้าวไม่พร้อมกันเดี๋ยวก็แตกกัน
กวาดวัดไม่พร้อมกันเดี๋ยวก็แตกกัน ถ้าจะพูดให้ใกล้ตัวมากกว่านั้น ถ้าคนหนึ่งกินข้าวแล้วเสียด
เดี๋ยวตั้ง คนอื่นรู้สึกเหมือนกินข้าวกับหมู แค่นี้ก็แตกกันแล้ว

3.2) การหาแบบเรียนที่ดี

วงการสงฆ์มีหลักสูตรมีแบบเรียนอยู่แล้ว ที่เห็นอยู่ก็คือ
หนังสือนวโกวาท เป็นหนังสือที่รวบรวมหัวข้อธรรมเอาไว้ แต่ว่าไม่ได้ขยายความหัวข้อธรรม
เอาไว้ลึกซึ้ง เพราะฉะนั้นบางที่อ่านแล้วหลาย ๆ เรื่องก็ยังไม่เข้าใจ ต้องไปหาหนังสือมาอ่าน
ขยายความนั้น ก็ออกมาเพียงเล็กน้อย เพราะฉะนั้นการจะเอาธรรมะไปใช้ในแนวปฏิบัติในชีวิต
ประจำ วันจึงยังทำได้จำกัด แต่ก็ยังนับว่าโชคดีที่ ยังมีอยู่อีกเล่มหนึ่งที่อยากจะแนะนำ ไม่ว่าจะใคร
เป็นพระเก่า พระใหม่ สามเณร ที่สอบได้นักธรรมตรี โท เอก หรือเรียนบาลีมาก็ประโยชน์

แล้วก็ตาม รวมทั้งเด็กวัด อุบาสก อุบาสิกา ที่ร่ำเรียนเขียนอ่านจนจบปริญญาตรี โท เอก มาแล้ว ก็ตาม ช่วยหยิบหนังสือเล่มนี้มาอ่าน ชื่อหนังสือว่า “แนวสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมตรี” เป็นของ พ.อ.ปิ่น มุกทุกันต์ ซึ่งเอาแนวโวภาวทมาขยายความได้ละเอียด ถี่ถ้วนและเหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย อีกเล่มหนึ่งเป็นผลงานของ พ.อ.ปิ่น มุกทุกันต์ เช่นกันชื่อว่า “คำ บรรยายพุทธ ศาสตร์ ฉบับทดลอง 25 พุทธศตวรรษ” และเป็นชุดที่อยู่ในหลวงโปรดพระราชทานสรรเสริญว่าดีมาก เพราะเหมาะกับทั้งพระภิกษุ สามเณร ประชาชน ใช้ได้ง่าย ๆ แบบชาวบ้าน อ่านเข้าใจง่าย

3.3) การเข้าใจพระธรรมในภาคปฏิบัติ

ธรรมะเป็นที่สบายในเชิงภาคปฏิบัติ นั้น ถ้าวัดไหนไม่มีการสอนประชาชน แต่สอนตัวเองถ้าอย่างนั้นก็ยังพอรอดตัวอยู่ เพราะตัวเองก็ได้ปฏิบัติแต่ถ้า วัดไหนสอนก็ไม่ได้สอน ถ้าอย่างนั้นก็พลาดไป เพราะจะไม่มีทางเลยที่จะทำความรู้ดิบ ๆ ใ้ เป็นความรู้สุก ๆ ใ้ เพราะฉะนั้นตัวเองก็แย่ ญาติโยมที่ถวายอาหารให้ฉันทุก ๆ วันก็จะไม่ได้อะไร แล้วเขาก็จะเบื่อพระกัน แล้วในที่สุดเขาก็จะไม่บารุงพระ ไม่บารุงวัดแล้วก็กลายเป็นว่า พระสงฆ์นั่นเองเป็นต้นเหตุให้วัดล้มละลายเป็นวัดร้างไป พระศาสนาต้องเสื่อมโทรม

สรุปได้ว่า การบริหารวัดให้ธรรมะเป็นที่สบาย เป็นการดำ เนินกิจกรรมให้วัดมีการเผยแผ่พระธรรมคำ สั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดำเนินการให้บุคคลในวัดมีความเข้าใจ ธรรมะทั้งในภาคปริยัติและปฏิบัติ เผยแผ่ธรรมะตามหลักพุทธวิธี หาแบบเรียนที่ดีมาใช้ในการเรียนการสอน และนำธรรมะไปใช้ปกครองหมู่คณะภายในวัด

5. ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิรูปเทศกับการกิจของวัด

จากการศึกษาเอกสาร ในเรื่องภารกิจของวัด 6 ประการ และปฏิรูปเทศ ผู้วิจัย จึงประมวล และสรุปความสัมพันธ์ระหว่างปฏิรูปเทศกับการกิจของวัดให้เห็นถึงความเชื่อมโยงความครอบคลุม และความเกี่ยวเนื่องกัน ดังต่อไปนี้ ปฏิรูปเทศ หมายถึง ถิ่นที่เหมาะสม หรือสถานที่ที่มีความเหมาะสม ถ้าเป็นวัด หมายถึง วัดที่มีความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับวัด มีข้อธรรมะอยู่ 4 ประการ ได้แก่ อาวาสเป็นที่สบาย อาหารเป็นที่สบาย บุคคลเป็นที่สบาย และธรรมะเป็นที่สบายการปฏิบัติ ตามหลักปฏิรูปเทศนั้น มีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ กล่าวคือ เมื่อยังเล็กอยู่ คนที่ต้องการความก้าวหน้า ในชีวิตต้องเลือกอยู่ในสถานที่ ที่เหมาะสมเมื่อ โตแล้วต้องสามารถพัฒนาที่อยู่ให้เหมาะสม เป็นไปตามหลักปฏิรูปเทศ เมื่อกล่าวถึงวัดในขณะที่ยังเป็นเด็กเป็นสามเณร หรือเป็นพระภิกษุ ผู้บวชใหม่ มีความจำเป็นต้องศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ต้องเลือกอยู่ในวัดที่เป็นปฏิรูปเทศ เสียก่อน เมื่อเป็นพระเก่าหรือเป็นผู้บริหารวัด โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นเจ้าอาวาส มีหน้าที่ต้องบริหาร วัดให้ เป็นไปตามหลักปฏิรูปเทศ ทำวัดให้มีอาวาสเป็นที่สบาย อาหารเป็นที่สบาย บุคคลเป็นที่สบาย

และธรรมะเป็นที่สบายภารกิจของวัดนั้น หมายถึง งานของวัดหรือบทบาทที่วัดจะต้องกระทำ มีอยู่ด้วยกัน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านการปกครอง ซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ. ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ. ศ.2535 มาตรา 15 โดยกำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมงานทั้ง 6 ด้านของ คณะสงฆ์นี้ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และปัจจุบันทาง คณะสงฆ์ได้ใช้งานทั้ง 6 ด้านนี้เป็น กรอบในการเสนอผลงานของพระสังฆาธิการเพื่อขอรับพระราชทานสมณศักดิ์ ซึ่งงานทั้ง 6 ด้านนี้เป็นบทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่ได้มีมาตั้งแต่อดีตในการมีส่วนร่วมและช่วยพัฒนา สังคม นอกจากนี้ยังสามารถแยกภารกิจของวัดที่กล่าวมานี้ได้เป็น 2 ประเภทคือ ภารกิจหลัก ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการปกครอง และภารกิจรอง ได้แก่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์หลักปฏิรูปเทศน์ เป็นหลักธรรม ในทางพระพุทธศาสนาที่สร้างความเหมาะสมให้เกิดขึ้นแก่วัด ทำให้วัดมีความเหมาะสม น่าเข้า น่าสนใจ มีความสงบร่มรื่น เพราะในปัจจุบันวัดขาดความเหมาะสม ไม่มีความน่าเข้า ขาดความ ร่มรื่น ขาดความน่าสนใจ มีความสกปรกและรกรุงรัง ขาดการเอาใจใส่ในการดูแลรักษาความ สะอาดทางตา คือ ความสะอาดด้านอาคารสถานที่ ความสะอาดทางด้านความประพฤติ คือ กิริยามารยาทของผู้อาศัยอยู่ในวัด และความสะอาดทางธรรม คือการอบรมสั่งสอนธรรมะแก่ บุคคลทั่วไป การนำหลักปฏิรูปเทศน์มาใช้ในการบริหารวัดนั้น จะทำให้วัดมีความเหมาะสมและ สะอาดทุกด้าน และครอบคลุมกับภารกิจของวัดตามที่ได้กำหนดเอาไว้ทุกประการ ดังมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

5.1 ด้านอवासเป็นที่สบาย เป็นการบริหารวัดให้อวาส ที่อยู่และอาคารสถานที่ ในวัดมีความเหมาะสม โดยมีหัวใจคือ สะอาด สงบ ร่มรื่น เป็นสัดส่วน และปลอดภัยมีวิธี ปฏิบัติ คือ การวางแผน การก่อสร้าง และการดูแลรักษา ครอบคลุมภารกิจของวัดด้านการสาธารณูป การที่เน้นการดูแลรักษา การก่อสร้างอาคารสถานที่

5.2 ด้านอาหารเป็นที่สบาย เป็นการบริหารวัดให้อาหารและทุนของวัด ตลอดจนถึง เอกถาของบุคลากรในวัดมีความเหมาะสม หัวใจของโรงครัว คือ ทันเวลา ปริมาณพอเพียง มีคุณค่าทางโภชนา สะอาดและอร่อย การระดมทุนพัฒนาวัดโดยอาศัยการปฏิบัติตนให้ดี และเทศน์สั่งสอนญาติโยม ของพระสงฆ์และการกระจายรายได้แก่บุคลากรในวัดใน ส่วนของเอกถาที่เหมาะสม ในด้านอาหารเป็นที่สบายนี้ไม่ครอบคลุม โดยตรงต่อภารกิจของวัด แต่มีผลทำให้การดำเนินภารกิจของวัดประสบความสำเร็จ เพราะเป็นกำลังใจแก่ผู้ทำงาน

และมีส่วนเกี่ยวข้องในการกิจหลักของวัด เพราะมีอาหารเป็นที่สบาย ทั้งอาหารคือข้าวและ
 เอกกลาก ทำให้การกิจของวัดเป็นไปด้วยความราบรื่น ทุนทรัพย์เพื่อพัฒนาวัดสำหรับวัดที่มี
 มากยังนำไปช่วยพัฒนาสังคมในส่วนของการศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์ อันเป็น
 การกิจรองของวัดอีกด้วย

5.3 ด้านบุคคลเป็นที่สบาย เป็นการบริหารวัดให้มีบุคลากรที่มีคุณภาพ ตั้งแต่
 การคัดเลือกบุคคลเข้ามาสู่วัด ที่ต้องใช้อุเบกขานำหน้า เมตตาตามหลัง และพัฒนาบุคลากร
 ของวัดด้วยการให้การศึกษาปริยัติและปฏิบัติ รวมไปถึงการอบรมมารยาทให้สมกับเป็นคนวัด
 เมื่อทำได้เช่นนี้ วัดก็จะมีบุคคลเป็นที่สบาย บุคลากรของวัดเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารวัด
 ด้านอวาสาเป็นที่สบายนี้ครอบคลุม โดยตรงกับภารกิจของวัดด้านการปกครอง และแฝงด้วย
 ภารกิจอื่น ๆ ทั้งหมด เพราะต้องอาศัยบุคลากรในวัดเป็นผู้ปฏิบัติ ทั้งภารกิจหลักและภารกิจรอง

5.4 ด้านธรรมะเป็นที่สบาย เป็นการบริหารวัดให้มีความเหมาะสมในด้านการศึกษา
 เล่าเรียน การเผยแผ่ธรรมะ รวมไปถึงการนำ ธรรมะไปปกครองหมู่คณะหรือใช้ธรรมะในการบริหาร
 วัด ในด้านธรรมะ เป็นที่สบายนี้ครอบคลุมภารกิจของวัดในด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา
 สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และสนับสนุนด้านการปกครองด้วย

สรุปได้ว่าถ้าวัดดำเนินการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศทั้ง 4 ประการนี้แล้วสามารถ
 ครอบคลุมภารกิจของวัดทั้ง 6 ประการตามที่คณะสงฆ์กำหนดขึ้น และการบริหารวัดตามหลัก
 ปฏิรูปเทศ เป็นการประยุกต์เอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารวัด ซึ่งวัด
 แต่ละวัดสามารถปฏิบัติได้โดยตรงตามความพร้อมและศักยภาพของแต่ละวัด ต่างจากภารกิจ
 ของวัด 6 ประการ ที่บางด้านเป็นการรับนโยบายมาจากเบื้องบน โดยเฉพาะงานด้านการเผยแผ่
 ทำให้งานเหล่านี้ ไม่ประสบความสำเร็จในทางปฏิบัติ ในขณะเดียวกันได้มีบางวัดนำเอาหลัก
 ปฏิรูปเทศไปเป็นแนวทางในการบริหารวัด ทำให้วัดประสบความสำเร็จในการพัฒนาและครอบคลุม
 ภารกิจของวัดทั้ง 6 ประการอย่างครบถ้วน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัด
 หนองคาย ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้งในส่วนของการบริหารวัด รูปแบบการบริหาร
 วัดที่เหมาะสมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

พระครูสุนันทกิจโกศล (สุวัฒน์ สุวฑฺฒโน, 2553) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของเจ้าอาวาส
 ต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในอำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัย พบว่า

ระดับบทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.97 ตามลำดับ ค่าเฉลี่ย คือ ด้านศาสนบุคคล / บุคลากร 4.07 ด้านศาสนพิธี / กิจกรรม 4.04 ด้านศาสนวัตถุ / สถานที่ 3.80

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในเขตอำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพ อาชีพ ต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ในอำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

แนวทางการบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน คือ 1) ด้านศาสนพิธี / กิจกรรม ได้แก่ ควรปรับปรุงรูปแบบการประกอบศาสนพิธี และส่งเสริมประชาชน ให้เข้าร่วมในกิจกรรมทางพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา 2) ด้านศาสนบุคคล / บุคลากร ได้แก่ ควรคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาบวช และส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรอบรมสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน 3) ด้านศาสนวัตถุ / สถานที่ ได้แก่ ควรบูรณะและปฏิสังขรณ์ ศาสนสถานภายในวัดให้มีความเรียบร้อยสวยงาม สงบร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมหรือนั่งสมาธิ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปปฏิบัติในการบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน คือ 1) ควรมีการปรับปรุงรูปแบบของการประกอบศาสนพิธีให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น 2) ควรคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาบวชเรียนให้รอบคอบกว่านี้ และส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรอบรมสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนอย่างเป็นประจำ 3) ควรมีการบูรณะและปฏิสังขรณ์ ศาสนสถานภายในวัดให้มีความเรียบร้อยสวยงาม 4) ควรส่งเสริมและชักชวนให้ชาวชุมชน ได้เข้าร่วมในกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา และพัฒนาวัดให้ดูสะอาด 5) ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมของวัดให้มีความสงบร่มรื่นเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมหรือนั่งสมาธิ และนำตัวอย่างไปใช้กับชุมชน

พระครูปทุมเขตวิกรม (2555) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างใน อำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์และประชาชน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างใน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ผลการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างใน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ไม่มีความสัมพันธ์กันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ทั้งพระสงฆ์และประชาชน สามารถสรุปได้ดังนี้ พระสังฆาธิการส่วนมากไม่มีการวางกฎระเบียบที่แน่นอนสำหรับการปฏิบัติของผู้ที่อยู่ในปกครอง พระสังฆาธิการ ไม่มีมาตรการรองรับความผิดในเรื่องบทธงโทษ ขาดการวางแผนในเรื่องแผนปฏิบัติงานประจำปีขาดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในเรื่องตัวบุคลากรผู้สอนผู้ถ่ายทอดความรู้ บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนธรรมและบาลียังใช้หลักการสอนแบบเดิม ๆ ยังขาดการสร้างแรงจูงใจ สำหรับทั้งผู้ที่เรียนและผู้ที่สอบได้เปรียญธรรม และขาดเงินงบประมาณสนับสนุนการเรียนในการศึกษาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

พระครูพิศาลถิรธรรม (2553) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณร ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสพการณ์ ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดีการบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการ การสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายที่ว่า การปกครองการดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้น ๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมายในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัด

ของเจ้าอาวาสบางส่วนไม่มีการประชุม ปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัด
 อย่างเป็นรูปธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงาน
 ระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน และเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกต้องงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพ

แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรมีการประชุมพระภิกษุ สามเณร ภายในวัด
 เนือง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัด ส่งเสริมให้
 เจ้าอาวาส เปิดรับความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการนำเอา เทคโนโลยี
 สมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน

พระครูปลัดวันชาติ ยอดดำเนิน (2553) ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของประชาชน
 ต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม
 ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 76.52 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 53.03 มีระดับการศึกษา
 ปวส. / ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 50.00 มีอาชีพรับราชการ / รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 28.03
 ประชาชนมีความพึงพอใจ ต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่
 ในระดับมาก

เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเปรียบเทียบ
 ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ ตามหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่า
 ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการให้บริการ
 ของวัดนครสวรรค์โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ ควรมีการพัฒนาด้านการบริการอย่างมีประสิทธิภาพให้ดียิ่งขึ้น
 ควรส่งเสริมการให้มีการบริการที่จะสามารถนำมา ซึ่งความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ ให้เกิดความ
 ประทับใจ ในการรับบริการทุกครั้งกับผู้รับบริการและผู้ให้มี สิ่งที่สำคัญก็คือ ควรยึดหลัก
 สังคหวัตถุ 4 ในการให้บริการควรสงเคราะห์ประชาชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันและ
 ไม่เลือกปฏิบัติ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ ของวัดนครสวรรค์ควรคำนึงถึงหลักธรรม หลักสังคหวัตถุ 4
 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้การบริการแก่ประชาชน

พระเทพรัตนสุธี (2553) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้าน
 การปกครองของจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้มีมา ตั้งแต่
 สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครอง
 คณะสงฆ์โดยธรรมมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหาร
 กิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นไปตามกฎ
 มหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 ข้อที่ 5 ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นฐระหน้าที่

เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี 6 ฝ่าย คือ 1) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของ จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจ พระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางการปกครองแนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธี หรือแบบอย่างสุขภาพสังคม บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต และบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01158

พระณปวร โทวาท (2553) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ผลการเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่เกี่ยวกับการใช้บริการ พบว่า ประชาชนมีทัศนคติแตกต่างกันตามเพศและรายได้เฉลี่ยต่อเดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ส่วนประชาชนที่มีอายุสถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์การใช้บริการระยะเวลาที่เจ็บป่วย สิทธิการรักษาพยาบาล และการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสาธารณสุขต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานีอนามัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน

พระชนดล นาคพิพัฒน์ (2551) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหาร

กิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษาการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของ พระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง พระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติ ตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่ พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณร ดำเนินกิจกรรม บางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ

พระมหาปริวัฒน์ กุลนิวัต (2552) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พบว่า พระภิกษุมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในด้านหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลัก ธรรมาภิบาล จำแนกตามสถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา สายสามัญ วุฒิทางการศึกษา แขนกธรรม และวุฒิการศึกษาแผนกเปรียญธรรม พบว่า พระภิกษุที่มีอายุและวุฒิการศึกษา สามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกัน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนพระภิกษุที่มี สถานภาพ พรรษา วุฒิทางการศึกษาแผนก ธรรม และวุฒิการศึกษาแผนกเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัด ตามหลักธรรมาภิบาล ไม่แตกต่างกัน

พระฉัฐพล ปราบพินาศ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้ พรหมวิหาร 4 ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัด โดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ตามความคิดเห็น ของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลมีความ คิดเห็นแตกต่างกัน ตามพรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษา

นักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงาน วัดตามหลักพรหมวิหาร 4 ของพระสงฆ์
ในวัดเขตนบุรี ไม่แตกต่างกัน

พระมหามณเฑียร ชัยเกลี้ยง (2552) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทพระสังฆาธิการใน
การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว
พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา อยู่ในระดับปานกลาง
ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่น ๆ
อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการ ที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนพระสังฆาธิการที่มี
ตำแหน่ง วุฒิต่างกัน วุฒิต่างการศึกษาสายสามัญ วุฒิต่างการศึกษาทางธรรม และวุฒิต่างการศึกษาทาง
เปรียบเทียบธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน

พระเสถียร ประทุมวงศ์ (2553) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับ
การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตตลิ่งชันกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย
พบว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในการบริหารวัดในตลิ่งชันกรุงเทพมหานคร ทั้ง 5 ด้าน คือ
ด้านการบริหารจัดการ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านบุคลิกภาพด้านความรู้ความสามารถ และด้านวิสัยทัศน์
โดยรวมอยู่ในระดับมาก

การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าอาวาส ในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม
หลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความสัมพันธ์
ระหว่างภาวะผู้นำกับการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า โดยรวม ภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์
เชิงบวกในระดับสูงกับการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล ของเจ้าอาวาสในเขตตลิ่งชัน
กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01132

พระมหาอนันต์ นรมาตร์ (2552) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในเขตจังหวัดชุมพร กับการประยุกต์ใช้หลักกติกุอปรินายิยธรรม ๗ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการ
ในจังหวัดชุมพร โดยส่วนมากแล้วได้นำหลักกติกุอปรินายิยธรรม ๗ ไปใช้ในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ โดยพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพร ได้ดำเนินการประชุมพระภิกษุ
สามเณรในพื้นที่เขตปกครองเป็นประจำ และยังมีการประชุมร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์

กับผู้นำชุมชน พร้อมกันนี้ยังมีการประเมินผล ให้ความสำคัญกับการประชุม โดยสละเวลามาเข้าร่วมประชุม มีการวางกฎระเบียบให้แก่คณะสงฆ์ด้วยการณรงค้ำให้วัดเป็นสถานที่ปลอดบุหรี่ มีการยกย่อง พระมหาเถระผู้ทำคุณงามความดีและเชิดชูให้เป็นเกียรติประวัติ ทำความเข้าใจในการบริหารงานตามจารีตประเพณีพุทธศาสนา มีการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยให้ความรู้ถึงประโยชน์ของธรรมชาติ ทั้งนี้ยังส่งเสริมการปรับภูมิทัศน์ภายในอาวาสในเขตปกครองให้เป็นลานธรรม เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านธรรมะ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรม และส่งผลให้เกิดทัศนคติใหม่ ๆ ในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาการเปรียบเทียบเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักกติกุอบริหานิยธรรม 7 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพร จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่าตำแหน่งพระสังฆาธิการ วุฒิกการศึกษาทางธรรม วุฒิกการศึกษาทางเปรียญธรรมและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการนั้น มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนอายุ พรรษา วุฒิกการศึกษาสามัญ ไม่พบความแตกต่าง พระครูสังฆรักษ์กฤษณ์กฤษณ์ตภณ สุขเมโธ (2551) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.45 และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปการมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 และ 3.54 ตามลำดับ ส่วนด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสบางส่วน ไม่มีการประชุม ปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน และเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกต้องกับงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพ แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรมีการประชุมพระภิกษุ สามเณรภายในวัด เนือง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัดส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเปิดรับความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน

พระครูวิชานกิจโกศล (โสภณ สารโท. 2554) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของ พระสังฆาธิการ ในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัย พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีทั้ง 2 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี ในด้านการจัดการปกครองภายในวัด และการจัดกิจกรรม เพื่อชุมชนอยู่ในระดับมาก

บทบาทของพระสังฆาธิการ ในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลโดยรวม กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษา เปรียบชวกรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน

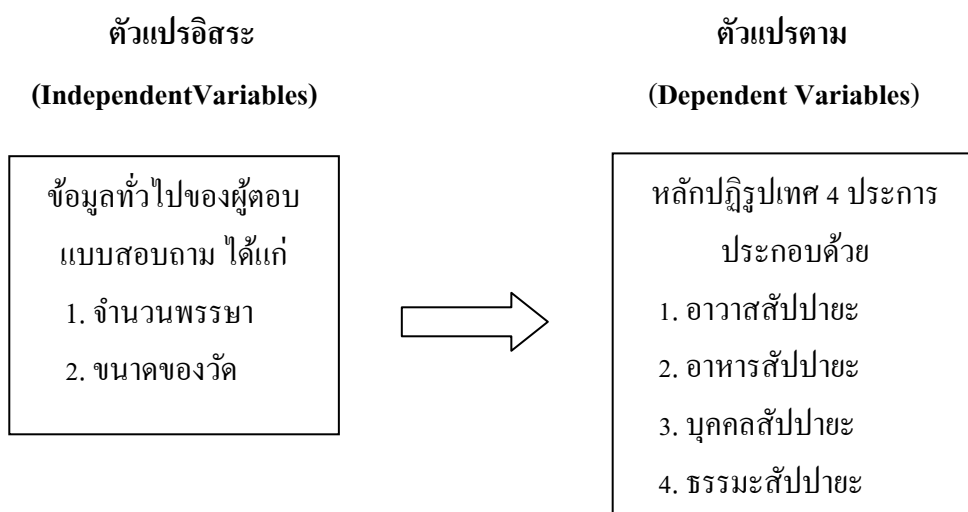
ปัญหาส่วนใหญ่ของพระสังฆาธิการ ในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี คือ เจ้าอาวาสรุ่นใหม่ยังขาดประสบการณ์ในการพัฒนาวัดและขาดบุคลากร ที่มีความสามารถในการพัฒนาวัด ตลอดจนไม่มีหน่วยงานที่รองรับการทำงาน อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น พระสังฆาธิการของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ และส่งเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่การปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีหน่วยงานที่รองรับอย่างเป็นรูปธรรม โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจารวัตร ตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า การบริหารวัดเพื่อให้มีความเจริญก้าวหน้าบรรลุภารกิจของวัดนั้น ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองควบคุมดูแลในการทำให้วัดสามารถปฏิบัติตามภารกิจได้อย่างครบถ้วน ทั้งด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ด้วย ดังนั้นเจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล มีความรู้

ความสามารถที่เหมาะสมกับตำแหน่ง สามารถนำพาวัดไปสู่ความสำเร็จได้ เพราะสังคมโลก ในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การบริหารและการจัดการวัดจึงจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทที่เหมาะสมครบถ้วน ทั้งบทบาทต่อตนเองในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถ บทบาทต่อคณะสงฆ์ และวัดในการอบรม ปกครอง ดูแลพระภิกษุ สามเณรในสังกัด ดูแลและพัฒนาวัดในงาน ด้านต่าง ๆ ซึ่งจากการศึกษาหลักปฏิรูปประเทศดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะพบว่า การปฏิบัติตามหลักปฏิรูปประเทศสามารถครอบคลุมภารกิจ 6 ด้านของภารกิจวัดได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้เอกสารและงานวิจัย ที่กล่าวมาแล้วเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ในเรื่องพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากแนวคิดหลักการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศ 4 ตามแนวคิดของพระภิกษุญาณวชิรญาณ (พระธรรมเทศนาพระภิกษุญาณวชิรญาณ (เผด็จ ทัตตชีโว). 2544 : 8 - 9) อันเป็นหลักธรรมที่สำคัญในการบริหารวัดให้เหมาะสมแก่การสร้างและอบรมพุทธบริษัท ให้เป็นคนดีของสังคม ประกอบไปด้วย โดยการนำเอาหลักปฏิรูปประเทศ 4 ประการ ประกอบด้วย อาวาสสี่ปายะ อาหารสี่ปายะ บุคคลสี่ปายะ และธรรมะสี่ปายะ จึงนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระลูกวัดในเขตการปกครอง คณะสงฆ์อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 352 รูป (ที่มา : สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะ จังหวัดหนองคาย. 2557)

2. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระลูกวัดในเขตการปกครอง คณะสงฆ์อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 185 รูป ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่ม ตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ (Krejcie and Morgan. 1970 : 267)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ลักษณะเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางโดยการแบ่งออก 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ พระลูกวัดในเขตการปกครอง คณะสงฆ์อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เป็นแบบสอบถามรายการ (Check Lists) จำนวน 2 ข้อ ได้แก่ จำนวนพรรษา และขนาดของวัด

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ 4 ประการ ได้แก่ ด้านอวาสสัปปายะ ด้านอาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ และด้านธรรมะสัปปายะ จำนวน 40 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 4 ด้าน

2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ทำการวิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ

2.1 ผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคายและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบการสร้างเครื่องมือ

2.2 กำหนดกรอบโครงสร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.3 จัดทำแบบสอบถามฉบับร่างตามกรอบแนวคิด และขอบเขตที่กำหนด

2.4 นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ แล้วเสนอที่ปรึกษา ตรวจสอบความเหมาะสมเบื้องต้นและปรับปรุงแก้ไข

2.5 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อ 2.4 เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบโครงสร้าง รูปแบบ ความตรงเชิงเนื้อหา และความเหมาะสมในการคำนวณค่าทางสถิติ ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ โดยให้ระดับความเห็นในแบบสอบถามแต่ละข้อด้านการวิจัย จำนวน 3 ท่าน ดังนี้

1. นางสุภารัตน์ รัตนแสงสี ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ วุฒิกการศึกษา ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา
2. นายสมชัย น้อยบรรเทา ตำแหน่งข้าราชการบำนาญ อดีตผู้อำนวยการกลุ่ม อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 1 (นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ) วุฒิกการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต (เทคโนโลยีทางการศึกษา) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล

3. พระมหาศรัทธ์ สิริคุตโต ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดจำปาทอง จังหวัดหนองคาย วุฒิกการศึกษา ป.ธ.4 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

โดยการให้คะแนนข้อคำถามแต่ละข้อของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าที่เป็นไปได้ 3 ค่า ดังนี้ ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสามารถใช้วัดตัวแปรที่ศึกษาได้

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นสามารถใช้วัดตัวแปรที่ศึกษาได้หรือไม่

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อความไม่สามารถใช้วัดตัวแปรที่ศึกษาได้

2.6 นำผลการพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน โดยเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ที่มีค่า IOC ตั้งแต่ .67 ขึ้นไป

2.7 นำแบบสอบถามที่ได้ตามข้อ 2.6 ไปทดลองใช้ (Try – Out) พระลูกวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแล้ว นำแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ โดยใช้สัมประสิทธิ์ (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 99) มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.22 ถึง 0.95 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.98

2.8 สร้างประเด็นคำถามเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย และข้อเสนอแนะ

2.9 นำประเด็นคำถามเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไข และให้ข้อเสนอแนะ

2.10 ปรับปรุงแก้ไขประเด็นคำถามที่คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เสนอแนะ

2.11 เลือกประเด็นคำถามที่เหมาะสมเพื่อดำเนินการแบบสอบถาม

2.12 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอนหนังสือรับรองจากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ถึงเจ้าคณะอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพระลูกวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

2. นำหนังสือรับรองและแนะนำตัวผู้วิจัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลไปยังเจ้าคณะอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

3. ผู้วิจัยแนะนำตัวเอง พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แจกแบบสอบถามและอธิบายเพิ่มเติมในที่ที่ไม่เข้าใจด้วยตนเอง

4. ผู้วิจัยติดตามขอรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเองทั้งหมดจำนวน 185 ฉบับ แล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับ
2. ตรวจสอบให้คะแนนแบบสอบถามทั้งหมดตามเกณฑ์การให้คะแนนที่กำหนดไว้
3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ มีขั้นตอน ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยใช้ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำมาเปรียบเทียบเกณฑ์ค่าเฉลี่ย แบบมาตราจัดอันดับ (Rating Scale) ดังรูปต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 100)

4.51 – 5.00	หมายถึง	ระดับการบริหารอยู่ระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง	ระดับการบริหารอยู่ระดับมาก
2.51 – 3.50	หมายถึง	ระดับการบริหารอยู่ระดับปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	ระดับการบริหารอยู่ระดับน้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	ระดับการบริหารอยู่ระดับน้อยที่สุด

3.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามพรรษาของเจ้าอาวาส และขนาดของวัด โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One - Way ANOVA) และเมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำ การเปรียบเทียบเป็นรายคู่โดยวิธีการของ (Scheffe) (ชูศรีวงศ์รัตน์. 2544 : 248 - 249)

3.4 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยวิธีการจัดกลุ่มประเด็นสำคัญแล้วนำเสนอเชิงพรรณนาด้วยค่าความถี่

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติไว้ ดังนี้

1. สถิติที่ใช้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1.1 วิเคราะห์หาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Index of Item Objective Congruence) ซึ่งสูตรของ IOC มีดังนี้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2553 : 213)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง (Index Objective Congruence)
 $\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

1.2 การหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ โดยการหาค่าสหสัมพันธ์ของคะแนนข้อคำถามนั้น กับคะแนนรวมของข้อคำถามทั้งหมดที่ไม่รวมข้อนั้น ด้วยวิธี (Item – Total Correlation)

$$r_{XY} = \frac{n\sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{[n\sum X^2 - (\sum X)^2][n\sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

เมื่อ r_{XY} แทน อำนาจจำแนก
 $\sum X$ แทน คะแนนรวมทั้งหมดของแต่ละคน
 $\sum Y$ แทน คะแนนข้อที่....
 N แทน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

1.3 การหาค่าความเชื่อมั่นหรือความเชื่อถือของแบบสอบถามเป็นรายข้อ และรายด้านทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ (Alpha – Coefficient) ตามวิธีของ (Cronbach)

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ α แทน ความเชื่อมั่น
 K แทน จำนวนข้อ
 S_i แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
 S_t แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวม

2. สถิติพื้นฐาน

ผู้วิจัยได้นำสถิติพื้นฐานมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยมีสูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2535)

2.1 ร้อยละ (Percentage)

สูตร

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ P แทน ร้อยละ

F แทน ความถี่

N แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด

2.2 ค่าเฉลี่ย (Mean)

สูตร

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum fx$ แทน ผลรวมทั้งหมดของความถี่คูณค่าเฉลี่ย

N แทน ผลรวมทั้งหมดของความถี่ คือข้อมูลทั้งหมด

2.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) มีสูตรดังนี้

สูตร

$$S.D = \frac{\sum (X - \bar{X})^2}{N-1}$$

เมื่อ	S.D	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	X	แทน	คะแนนแต่ละตัว
	\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย
	N	แทน	จำนวนคะแนนในกลุ่ม
	Σ	แทน	ผลรวม

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน F – test (One Way ANOVA)

$$\text{เมื่อ } F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

F	แทน	ค่าความแจกแจง F
MS_b	แทน	ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
MS_w	แทน	ความแปรปรวนภายในกลุ่ม

เมื่อพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ตามวิธีการของ (Scheffe Method) มีสูตร ดังนี้

$$CV_d = \sqrt{(K-1) (F^*) (MS_{\text{Within}}) (2/n)}$$

เมื่อ	K	แทน	จำนวนกลุ่มในกลุ่มตัวอย่าง
	F*	แทน	ค่า F ที่เปิดจากตารางความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
	MS_{within}	แทน	ค่า (Mean Square Within Group)
	n	แทน	จำนวนตัวอย่าง ทั้งหมด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำมาเสนอข้อมูลด้วยตาราง ประกอบการอธิบายตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับขั้นในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแปลความหมายมี ดังนี้

n	แทน	จำนวนหน่วยตัวอย่าง
\bar{X}	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ย
S.D.	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
F	แทน	สถิติทดสอบที่ใช้ในการพิจารณา (F – Distribution)
Df	แทน	ระดับความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
SS	แทน	ผลรวมของค่าเฉลี่ยของคะแนนเบี่ยงเบน (Sum of Squares)
MS	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ย ของคะแนนเบี่ยงเบน (Mean of Squares)
P	แทน	ค่าความน่าจะเป็น
*	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ลำดับขั้นในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส
ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส
ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา และขนาดของวัด

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ
ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ
ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ผลปรากฏ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามผลปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
1. จำนวนพรรษา		
1.1 น้อย (0 - 4 พรรษา)	83	44.9
1.2 กลาง (5 - 9 พรรษา)	81	43.8
1.3 มาก (10 พรรษา ขึ้นไป)	21	11.4
รวม	185	100
2. ขนาดของวัด		
2.1 เล็ก (มีพระสงฆ์ 1 - 9 รูป)	111	60.0
2.2 กลาง (มีพระสงฆ์ 10 - 19 รูป)	50	27.0
2.3 ใหญ่ (มีพระสงฆ์ 20 รูป ขึ้นไป)	24	13.0
รวม	185	100

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 185 รูป พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นพระที่จำพรรษาอยู่ที่วัดขนาดเล็ก จำนวน 111 รูป คิดเป็นร้อยละ 60 มีพรรษาระดับน้อย (0 - 4 พรรษา) จำนวน 83 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.9

พระที่จำพรรษาอยู่ที่วัดขนาดกลาง จำนวน 50 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.0 มีพรรษาระดับกลาง (5 - 9 พรรษา) จำนวน 81 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.8 และพระที่จำพรรษาอยู่ที่วัดขนาดใหญ่ จำนวน 24 รูป คิดเป็นร้อยละ 13.0 มีพรรษาระดับมาก (10 พรรษา ขึ้นไป) จำนวน 21 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.4

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส
ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

2.1 ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส
ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของ
เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย	\bar{X}	S.D.	ระดับ การบริหาร
1. ด้านอวาสสัปปายะ	2.28	0.26	น้อย
2. ด้านอาหารสัปปายะ	2.82	0.47	ปานกลาง
3. ด้านบุคคลสัปปายะ	3.64	0.52	มาก
4. ด้านธรรมะสัปปายะ	2.67	0.49	ปานกลาง
รวม	2.85	0.25	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ
จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.85$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับ
ค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านบุคคลสัปปายะ ($\bar{X} = 3.64$)
อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านอาหารสัปปายะ ($\bar{X} = 2.82$) ด้านธรรมะสัปปายะ ($\bar{X} = 2.67$)
และระดับน้อย 1 ด้าน คือ ด้านอวาสสัปปายะ ($\bar{X} = 2.28$) ตามลำดับ

2.2 ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส
ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย รายด้านและจำแนกเป็นรายข้อ

2.2.1 ด้านอวาสสัปปายะ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของ
เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอวาสสัปปายะ จำแนกเป็นรายชื่อ

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขต อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอวาสสัปปายะ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การบริหาร
1. วัดมีการกำหนดเขตสังฆาวาสและเขตอื่น ๆ ให้มีความ สงบ พ้นจากความพลุกพล่านและเสียงรบกวน	2.48	0.79	น้อย
2. การวางผังของวัดคำนึงถึงความร่มรื่นในบริเวณวัด	2.66	0.52	ปานกลาง
3. วัดมีการวางผังก่อสร้างอาคารต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความ เป็นระเบียบ	2.51	0.61	ปานกลาง
4. การก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ในวัดได้โดยคำนึงถึงลักษณะ การใช้งานและถูกสุขลักษณะ	2.53	0.62	ปานกลาง
5. การสร้างอาคารต่าง ๆ ในวัดได้ใช้วัสดุที่ไม่ทำลาย และเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ	2.78	0.43	ปานกลาง
6. การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างโดยคำนึงถึงความปลอดภัย เป็นหลัก	1.29	0.59	น้อยที่สุด
7. การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่าง ๆ โดยได้ คำนึงถึงมาตรฐาน	2.67	0.49	ปานกลาง
8. การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ได้คำนึงถึง การใช้งานที่มั่นคงและถาวร	1.23	0.51	น้อยที่สุด
9. มีการทำความสะอาดวัดเป็นประจำ	2.74	0.48	ปานกลาง
10. วัดได้มีการมอบหมายให้บุคลากรในวัดช่วยกันดูแล รักษาความสะอาดภายในวัด	1.25	0.56	น้อยที่สุด

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอวาสสัปปายะ	\bar{X}	S.D.	ระดับการบริหาร
11. วัดได้มีการจัดหาและดูแลรักษาต้นไม้ในวัดเพื่อให้เกิดความร่มรื่น	2.53	0.57	ปานกลาง
12. วัดได้มีการดูแลซ่อมแซมเมื่อพบว่าสิ่งปลูกสร้างในวัดชำรุด	2.63	0.54	ปานกลาง
รวม	2.28	0.26	น้อย

จากตารางที่ 3 การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอวาสสัปปายะ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.28$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง 8 ข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ การสร้างอาคารต่าง ๆ ในวัดได้ใช้วัสดุที่ไม่ทำลาย และเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ ($\bar{X} = 2.78$) มีการทำความสะอาดวัดเป็นประจำ ($\bar{X} = 2.74$) การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่าง ๆ โดยได้คำนึงถึงมาตรฐาน ($\bar{X} = 2.67$) การวางผังของวัดคำนึงถึงความร่มรื่นในบริเวณวัด ($\bar{X} = 2.66$) วัดได้มีการดูแลซ่อมแซมเมื่อพบว่าสิ่งปลูกสร้างในวัดชำรุด ($\bar{X} = 2.63$) การก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ในวัดได้โดยคำนึงถึงลักษณะการใช้งานและถูกสุขลักษณะ ($\bar{X} = 2.53$) ตามลำดับ วัดมีการวางผังก่อสร้างอาคารต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเป็นระเบียบ ($\bar{X} = 2.51$) อยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ คือ วัดมีการกำหนดเขตสงฆ์ฆราวาสและเขตอื่น ๆ ให้มีความสงบ พ้นจากความพลุกพล่าน และเสียงรบกวน ($\bar{X} = 2.48$) และอยู่ในระดับน้อยที่สุด 3 ข้อ คือ การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้าง โดยคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก ($\bar{X} = 1.29$) วัดได้มีการมอบหมายให้บุคลากรในวัดช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในวัด ($\bar{X} = 1.25$) การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ได้คำนึงถึงการใช้งานที่มั่นคงและถาวร ($\bar{X} = 1.23$) ตามลำดับ

2.2.2 ด้านอาหารสัปปายะ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของ
เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอาหารสัปปายะ จำแนกเป็นรายชื่อ

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขต อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอาหารสัปปายะ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การบริหาร
1. วัดได้มีการจัดอบรมให้องค์ความรู้ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยี ที่เหมาะสมแก่บุคลากรภายในวัด / ชุมชน	2.96	0.83	ปานกลาง
2. วัดได้มีการจัดทำงบประมาณให้เหมาะสมกับกิจกรรม / โครงการการพัฒนาวัด / ชุมชน	2.95	0.68	ปานกลาง
3. วัดได้มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมเพียงพอต่อ การพัฒนาวัด / ชุมชน	2.91	0.74	ปานกลาง
4. วัดได้มีการจัดการ โครงสร้างภายในวัดให้เหมาะสม โดยมีการมอบหมายงานและผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน	1.31	0.65	น้อยที่สุด
5. วัดได้มีการสร้างความร่วมมือกับชาวบ้านในการบริหารวัด	3.69	0.95	มาก
6. วัดได้มีการหาทุนพัฒนาวัดที่เกิดจากความศรัทธาของ ประชาชน	1.25	0.59	น้อยที่สุด
7. การจัดหาทุนเพื่อพัฒนาวัด มีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ชัดเจน และเป็นประโยชน์	3.36	1.64	ปานกลาง
8. วัดได้แนะนำให้บุคคลที่มีหน้าที่หาทุนเข้าวัดดำเนินการด้วย ความมีศีลและมารยาทงาม	3.63	1.42	มาก
9. วัดได้วางระเบียบให้พระสงฆ์สามเณรในวัดบิณฑบาต พร้อมกัน	2.90	0.80	ปานกลาง
10. วัดได้มีการวางระเบียบให้พระสงฆ์สามเณรในวัดฉัน ภัตตาหารพร้อมกัน	2.86	0.79	ปานกลาง
11. วัดได้จัดสรรปัจจัยไทยธรรมให้แก่พระภิกษุสามเณร ในวัดอย่างยุติธรรม	3.03	0.82	ปานกลาง

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขต อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอาหารสัปปายะ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การบริหาร
12. วัดได้มีการดูแลพระภิกษุสามเณรในวัดไปรับ กิจนิมนต์อย่างทั่วถึง	3.02	0.80	ปานกลาง
รวม	2.82	0.47	ปานกลาง

จากตารางที่ 4 การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอาหารสัปปายะ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.82$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ วัดได้มีการสร้างความร่วมมือกับชาวบ้านในการบริหารวัด ($\bar{X} = 3.69$) วัดได้แนะนำให้บุคคลที่มีหน้าที่หาทุนเข้าวัดดำเนินการด้วยความมีศีลและมารยาทงาม ($\bar{X} = 3.63$) อยู่ในระดับปานกลาง 8 ข้อ ดังนี้ การจัดหาทุนเพื่อพัฒนาวัด มีวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ ($\bar{X} = 3.36$) วัดได้จัดสรรปัจจัยไทยธรรมให้แก่พระภิกษุสามเณรในวัดอย่างยุติธรรม ($\bar{X} = 3.03$) วัดได้มีการดูแลพระภิกษุสามเณรในวัดไปรับกิจนิมนต์อย่างทั่วถึง ($\bar{X} = 3.02$) วัดได้มีการจัดอบรมในห้องความรู้ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยี ที่เหมาะสมแก่บุคลากรภายในวัด / ชุมชน ($\bar{X} = 2.96$) วัดได้มีการจัดทำงบประมาณให้เหมาะสมกับกิจกรรม / โครงการการพัฒนาวัด / ชุมชน ($\bar{X} = 2.95$) วัดได้มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมเพียงพอต่อการพัฒนาวัด / ชุมชน ($\bar{X} = 2.91$) วัดได้วางระเบียบให้พระสงฆ์สามเณรในวัดบิณฑบาต พร้อมกัน ($\bar{X} = 2.90$) วัดได้มีการวางระเบียบให้พระสงฆ์สามเณรในวัดฉันภัตตาหารพร้อมกัน ($\bar{X} = 2.86$) และอยู่ในระดับน้อยที่สุด 2 ข้อ ดังนี้ วัดได้มีการจัดการโครงสร้างภายในวัดให้เหมาะสมโดยมีการมอบหมายงานและผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน ($\bar{X} = 1.31$) วัดได้มีการหาทุนพัฒนาวัดที่เกิดจากความศรัทธาของประชาชน ($\bar{X} = 1.25$) ตามลำดับ

2.2.3 ด้านบุคคลสัปปายะ

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของ
เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านบุคคลสัปปายะ จำแนกเป็นรายชื่อ

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขต อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านบุคคลสัปปายะ	\bar{X}	S.D.	ระดับ การบริหาร
1. วัดได้มีการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่จะเข้ามาอยู่ในวัด	3.76	0.86	มาก
2. วัดได้มีการแบ่งภารกิจการงานหน้าที่ให้บุคคลในวัดได้ร่วม รับผิดชอบงานอย่างชัดเจน	3.63	0.94	มาก
3. วัดได้มีการดูแลเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของทุกคนในวัด	3.65	0.94	มาก
4. วัดได้มีการสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในวัดให้ ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย	3.65	0.92	มาก
5. วัดได้มีการสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในวัด ให้ได้รับการศึกษาวิชาการทั่วไป	3.65	0.91	มาก
6. วัดได้มีการฝึกพระภิกษุสามเณรให้ทำงานต่าง ๆ ในวัด	3.66	0.90	มาก
7. วัดได้มีการจัดฝึกอบรมให้คนในวัดมีศีลธรรมและ มารยาทให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในสังคม	3.20	1.26	ปานกลาง
8. วัดได้มีการจัดหาคนเข้ามาดูแลและช่วยงานวัดให้ ได้รับประทานอาหาร และพักผ่อนอย่างเหมาะสม	3.92	0.89	มาก
รวม	3.64	0.52	มาก

จากตารางที่ 5 การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ
จังหวัดหนองคาย ด้านบุคคลสัปปายะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$) เมื่อจำแนกเป็น
รายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 7 ข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ วัดได้มีการจัดห
คนเข้ามาดูแลและช่วยงานวัดให้ได้รับประทานอาหาร และพักผ่อนอย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 3.92$)
วัดได้มีการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่จะเข้ามาอยู่ในวัด ($\bar{X} = 3.76$) วัดได้มีการฝึกพระภิกษ
สามเณรให้ทำงานต่าง ๆ ในวัด ($\bar{X} = 3.66$) วัดได้มีการดูแลเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของทุกคน

ในวัด วัดได้มีการสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในวัดให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย และวัดได้มีการสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในวัดให้ได้รับการศึกษาวิชาการทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.65$) ตามลำดับ วัดได้มีการแบ่งภารกิจหน้าที่ให้บุคคลในวัดได้ร่วมรับผิดชอบงานอย่างชัดเจน ($\bar{X} = 3.63$) และระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ วัดได้มีการจัดฝึกอบรมให้คนในวัดมีศีลธรรมและมารยาทให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในสังคม ($\bar{X} = 3.20$) ตามลำดับ

2.2.4 ด้านธรรมะสัปปายะ

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านธรรมะสัปปายะจำแนกเป็นรายชื่อ

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านธรรมะสัปปายะ	\bar{X}	S.D.	ระดับการบริหาร
1. วัดได้หาวิธีให้พระสงฆ์ในวัดเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	3.34	1.15	ปานกลาง
2. วัดได้มีวิธีการสั่งสอนหรือจัดให้มีการอบรมพระภิกษุสามเณรในวัดได้เข้าใจธรรมะภาคปฏิบัติมากยิ่งขึ้น	3.25	1.13	ปานกลาง
3. พระภิกษุสามเณรในวัดได้เผยแผ่ศาสนาให้แก่ฆราวาสให้เข้าใจธรรมะมากยิ่งขึ้น	3.63	0.83	มาก
4. วัดได้มีการจัดให้มีการเผยแผ่ธรรมะตามหลักพุทธวิธีแก่บุคคลในวัด	1.31	0.65	น้อยที่สุด
5. วัดได้มีการจัดให้มีการแสดงธรรมเป็นประจำในวันธรรมสวนะ	3.69	0.95	มาก
6. วัดได้มีการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้มาบำเพ็ญบุญในวันธรรมสวนะ	1.25	0.59	น้อยที่สุด
7. วัดมีการใช้สื่อหรือแบบเรียนที่ดีในการอบรมสั่งสอนและฝึกเผยแผ่แก่บุคคลในวัด	3.62	0.90	มาก
8. วัดได้ใช้หลักธรรมในการปกครองดูแลพระสงฆ์และบุคคลในวัด	1.28	0.66	น้อยที่สุด
รวม	2.67	0.49	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านธรรมะสัปบายะ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.67$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้ออยู่ในระดับมาก 3 ข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า ดังนี้ วัดได้มีการจัดให้มีการแสดงธรรมเป็นประจำในวันธรรมสวนะ ($\bar{X} = 3.69$) พระภิกษุสามเณรในวัดได้เผยแพร่ศาสนาให้แก่ฆราวาสให้เข้าใจธรรมะมากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 3.63$) วัดมีการใช้สื่อหรือแบบเรียนที่ดีในการอบรมสั่งสอนและฝึกเผยแพร่แก่บุคคลในวัด ($\bar{X} = 3.62$) อยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือ วัดได้หาวิธีให้พระสงฆ์ในวัดเผยแพร่พระธรรมคำสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ($\bar{X} = 3.34$) วัดได้มีวิธีการสั่งสอนหรือจัดให้มีการอบรมพระภิกษุสามเณรในวัดได้เข้าใจธรรมะภาคปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 3.25$) และอยู่ในระดับน้อยที่สุด 3 ข้อ วัดได้มีการจัดให้มีการเผยแพร่ธรรมะตามหลักพุทธวิธีแก่ บุคคลในวัด ($\bar{X} = 1.31$) วัดได้ใช้หลักธรรมในการปกครองดูแลพระสงฆ์และบุคคลในวัด ($\bar{X} = 1.28$) วัดได้มีการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้มาบำเพ็ญบุญในวันธรรมสวนะ ($\bar{X} = 1.25$) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา และขนาดของวัด

3.1 จำแนกตามจำนวนพรรษา

ตารางที่ 7 วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

(n = 185)

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อจังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	sig.
1. ด้านอาวาสสัปบายะ	ระหว่างกลุ่ม	0.19	2.00	0.10	1.48	0.23
	ภายในกลุ่ม	11.92	182.00	0.07		
	รวม	12.12	184.00			

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูป เทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอ ท่าบ่อจังหวัดหนองคาย จำแนก ตามจำนวนพรรษา	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	sig.
2. ด้านอาหารสัปปายะ	ระหว่างกลุ่ม	1.24	2.00	0.62	2.87	0.06
	ภายในกลุ่ม	39.38	182.00	0.22		
	รวม	40.62	184.00			
3. ด้านบุคคลสัปปายะ	ระหว่างกลุ่ม	0.20	2.00	0.10	0.37	0.69
	ภายในกลุ่ม	48.76	182.00	0.27		
	รวม	48.96	184.00			
4. ด้านธรรมะสัปปายะ	ระหว่างกลุ่ม	0.73	2.00	0.36	1.51	0.22
	ภายในกลุ่ม	43.94	182.00	0.24		
	รวม	44.67	184.00			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	0.06	2.00	0.03	0.50	0.61
	ภายในกลุ่ม	11.65	182.00	0.06		
	รวม	11.71	184.00			

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส
ในเขตอำเภอ ท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา พบว่า โดยรวมและทุกรายด้าน
แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 จำแนกตามขนาดของวัด

ตารางที่ 8 วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

(n = 185)

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	sig.
1. ด้านอวาสสัปปายะ	ระหว่างกลุ่ม	0.59	2.00	0.30	4.69	0.01*
	ภายในกลุ่ม	11.52	182.00	0.06		
	รวม	12.12	184.00			
2. ด้านอาหารสัปปายะ	ระหว่างกลุ่ม	6.35	2.00	3.17	16.85	0.00*
	ภายในกลุ่ม	34.28	182.00	0.19		
	รวม	40.62	184.00			
3. ด้านบุคคลสัปปายะ	ระหว่างกลุ่ม	0.39	2.00	0.19	0.72	0.49
	ภายในกลุ่ม	48.58	182.00	0.27		
	รวม	48.96	184.00			
4. ด้านธรรมะสัปปายะ	ระหว่างกลุ่ม	0.28	2.00	0.14	0.58	0.56
	ภายในกลุ่ม	44.39	182.00	0.24		
	รวม	44.67	184.00			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	0.80	2.00	0.40	6.72	0.00*
	ภายในกลุ่ม	10.91	182.00	0.06		
	รวม	11.71	184.00			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 8 วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านอวาสสัปปายะ และด้านอาหารสัปปายะ และ พบว่าไม่แตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านบุคคล สัปปายะ และด้านธรรมะสัปปายะ ดังนี้

เมื่อพบว่า การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ผู้วิจัยจึงทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้วยวิธีเชฟเฟ

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของ เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด ด้านอวาสสัปปายะ

ขนาดของวัด	ขนาดของวัด			
	\bar{X}	วัดขนาดเล็ก	วัดขนาดกลาง	วัดขนาดใหญ่
		2.30	2.30	2.13
วัดขนาดเล็ก	2.30	-	1.00	.01*
วัดขนาดกลาง	2.30		-	.03*
วัดขนาดใหญ่	2.13			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่การบริหารวัดตามหลัก ปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด ด้านอวาสสัปปายะ พบว่า

พระลูกวัดที่อาศัยอยู่ในวัดขนาดเล็ก มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลัก ปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย แตกต่างกับ พระลูกวัดที่อาศัยอยู่ ในวัดขนาดใหญ่

พระลูกวัดที่อาศัยอยู่ในวัดขนาดกลาง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารวัดตาม หลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย แตกต่างกับ พระลูกวัด ที่อาศัยอยู่ในวัดขนาดใหญ่

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของ
เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด ด้านอาหารสัปปะยะ

ขนาดของวัด	ขนาดของวัด			
	\bar{X}	วัดขนาดเล็ก	วัดขนาดกลาง	วัดขนาดใหญ่
		2.82	3.03	2.40
วัดขนาดเล็ก	2.82	-	0.02*	.00*
วัดขนาดกลาง	3.03		-	.00*
วัดขนาดใหญ่	2.40			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่การบริหารวัดตามหลัก
ปฏิรูปเทศของ เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด
ด้านอาหารสัปปะยะ พบว่า

พระลูกวัดที่อาศัยอยู่ในวัดขนาดเล็ก มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลัก
ปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย แตกต่างกับ พระลูกวัดที่อาศัย
อยู่ในวัดขนาดกลาง

พระลูกวัดที่อาศัยอยู่ในวัดขนาดเล็ก มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลัก
ปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย แตกต่างกับ พระลูกวัดที่อาศัย
อยู่ในวัดขนาดใหญ่

พระลูกวัดที่อาศัยอยู่ในวัดขนาดกลาง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารวัดตาม
หลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย แตกต่างกับ พระลูกวัด
ที่อาศัยอยู่ในวัดขนาดใหญ่

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้า
อาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ตารางที่ 11 ข้อเสนอแนะการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ
จังหวัดหนองคาย

ข้อเสนอแนะการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย	ความถี่
ด้านอาวาสตัปปายะ	
1. เจ้าอาวาสควรจัดเวรเพื่อทำความสะอาดวัดเป็นประจำ	12
2. เจ้าอาวาสควรใช้วัสดุที่อนุรักษ์ธรรมชาติในการสร้างอาคารต่าง ๆ	8
3. พระลูกวัดควรดูแล ซ่อมแซมเมื่อพบว่าสิ่งปลูกสร้างในวัดชำรุด หรือเสียหาย	6
4. เจ้าอาวาสควรจัดสถานที่ เขตสังฆาวาสและเขตอื่น ๆ ให้มีความสงบ ร่มรื่น พ้นจากความพลุกพล่านและเสียงรบกวน	3
ด้านอาหารตัปปายะ	
1. เจ้าอาวาสควรบริหารจัดการงบประมาณให้เป็นประโยชน์มากที่สุด	25
2. เจ้าอาวาสควรให้พระภิกษุสามเณรในวัดไปกิจนิมนต์อย่างทั่วถึง	18
3. เจ้าอาวาสควรจัดประชุมเพื่อขอความร่วมมือกับชาวบ้านในการบริหารวัด	8
4. เจ้าอาวาสควรมีความยุติธรรมในการจัดสรรไทยธรรมแก่พระภิกษุสามเณร	5
5. พระลูกวัดควรพัฒนาวัดโดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อวัด	3
ด้านบุคคลตัปปายะ	
1. วัดควรส่งเสริมให้มีกลุ่ม หรือเครือข่ายในการพัฒนาวัดเพื่อช่วยเหลือกัน อย่างเป็นทางการ	23
2. เจ้าอาวาสสนับสนุนพระภิกษุสามเณร ให้ได้รับการศึกษาวิชาการทั่วไป	11
3. เจ้าอาวาสควรสนับสนุนพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย	7
4. วัดควรเป็นสถานที่จัดอบรมให้คนในวัดมีศีลธรรมและมารยาท เป็นแบบอย่างที่ดี แก่คนในสังคม	5
5. วัดควรแบ่งหน้าที่ให้บุคคลในวัดได้ร่วมรับผิดชอบงาน	4
ด้านธรรมะตัปปายะ	
1. วัดควรมีพื้นที่ให้ชุมชนจัดกิจกรรมในด้านต่าง ๆ	24
2. วัดควรมีการใช้สื่อเพื่อให้บุคคลในวัดได้ซึมซับแบบเรียน และใช้ความรู้ใน แบบเรียนเผยแพร่แก่บุคคลในวัด	9

ข้อเสนอแนะการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย	ความถี่
ด้านธรรมะสัปปายะ	
3. วัดควรเป็นสถานที่จัดการเผยแผ่ธรรมะตามหลักพุทธศาสนา แก่บุคคลในวัด	8
4. วัดควรเป็นสถานที่จัดอบรมพระภิกษุสามเณรในวัดให้เข้าใจธรรมะภาคปฏิบัติ	6

จากตารางที่ 11 ข้อเสนอแนะการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย มีดังนี้

ด้านอาวาสสัปปายะ พบว่า การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เรียงลำดับจากค่าความถี่จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ เจ้าอาวาสควรจัดเวร เพื่อทำความสะอาดวัดเป็นประจำ (ค่าความถี่ = 12) รองลงมาคือ เจ้าอาวาสควรใช้วัสดุที่อนุรักษ์ธรรมชาติในการสร้างอาคารต่าง ๆ (ค่าความถี่ = 8) และ พระลูกวัดควรดูแลซ่อมแซม เมื่อพบว่าสิ่งปลูกสร้างในวัดชำรุด หรือเสียหาย (ค่าความถี่ = 6)

ด้านอาหารสัปปายะ พบว่า การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เรียงลำดับจากค่าความถี่จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ เจ้าอาวาสควรบริหารจัดการงบประมาณให้เป็นประโยชน์มากที่สุด (ค่าความถี่ = 25) รองลงมาคือ เจ้าอาวาสควรให้พระภิกษุสามเณรในวัดไปกิจนิมนต์อย่างทั่วถึง (ค่าความถี่ = 18) และ เจ้าอาวาสควรจัดประชุมเพื่อขอความร่วมมือกับชาวบ้านในการบริหารวัด (ค่าความถี่ = 8)

ด้านบุคคลสัปปายะ พบว่า การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เรียงลำดับจากค่าความถี่จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ วัดควรส่งเสริมให้มีกลุ่มหรือเครือข่ายในการพัฒนาวัดเพื่อช่วยเหลือกันอย่างเป็นทางการ (ค่าความถี่ = 23) รองลงมาคือ เจ้าอาวาสสนับสนุนพระภิกษุสามเณร ให้ได้รับการศึกษาวิชาการทั่วไป (ค่าความถี่ = 11) และ เจ้าอาวาสควรสนับสนุนพระภิกษุสามเณร ให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย (ค่าความถี่ = 7)

ด้านธรรมะสัปปายะ พบว่า การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เรียงลำดับจากค่าความถี่จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ วัดควรมีพื้นที่ให้ชุมชนจัดกิจกรรมในด้านต่าง ๆ (ค่าความถี่ = 24) รองลงมาวัดควรมีการใช้สื่อเพื่อให้บุคคลในวัดได้ซึมซับแบบเรียน และใช้ความรู้ในแบบเรียนเผยแผ่ แก่บุคคลในวัด (ค่าความถี่ = 9) และวัดควรเป็นสถานที่จัดการเผยแผ่ธรรมะตามหลักพุทธศาสนา แก่บุคคลในวัด (ค่าความถี่ = 8)

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ เพื่อเปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา และขนาดของวัด และศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในกลุ่มตัวอย่าง คือ พระลูกวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 185 รูป กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เกรงจีและมอร์แกน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำหรือผู้ใหญ่บ้านจำนวน 10 คน และเจ้าอาวาส จำนวน 10 รูป ตัวแปรอิสระ ได้แก่ พระลูกวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา และขนาดของวัด ตัวแปรตาม โดยการนำเอาหลักปฏิรูปเทศ 4 ประการ ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ และธรรมะสัปปายะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางโดยการแบ่งออก 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ 4 ประการ ตอนที่ 3 แบบสอบถามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามพรรษาของเจ้าอาวาส และขนาดของวัด โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One - Way ANOVA) และเมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการเปรียบเทียบเป็นรายคู่โดยวิธีการของ (Scheffe)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย

พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านบุคคลสัปปายะ อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านอาหารสัปปายะ ด้านธรรมะสัปปายะ และระดับน้อย 1 ด้าน คือ ด้านอวาาสสัปปายะ ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา พบว่า โดยรวมและทุกรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจำแนกตามขนาดของวัด พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านอวาาสสัปปายะ และด้านอาหารสัปปายะ และ พบว่าไม่แตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านบุคคลสัปปายะ และด้านธรรมะสัปปายะ

3. ข้อเสนอแนะการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย มีดังนี้

ด้านอวาาสสัปปายะ พบว่า การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เรียงลำดับจากค่าความถี่จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ เจ้าอาวาสควรจัดสรร เพื่อทำความสะอาดวัดเป็นประจำ รองลงมาคือ เจ้าอาวาสควรใช้วัสดุที่อนุรักษ์ธรรมชาติ ในการสร้างอาคารต่าง ๆ และ พระลูกวัดควรดูแล ซ่อมแซม เมื่อพบว่าสิ่งปลูกสร้างในวัดชำรุดหรือเสียหาย

ด้านอาหารสัปปายะ พบว่า การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เรียงลำดับจากค่าความถี่จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ เจ้าอาวาสควรบริหารจัดการงบประมาณให้เป็นประโยชน์มากที่สุด รองลงมาคือ เจ้าอาวาสควรให้พระภิกษุสามเณรในวัดไปกิจนิมนต์อย่างทั่วถึง และเจ้าอาวาสควรจัดประชุมเพื่อขอความร่วมมือกับชาวบ้านในการบริหารวัด

ด้านบุคคลสัปปายะ พบว่า การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เรียงลำดับจากค่าความถี่จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ วัดควรส่งเสริมให้มีกลุ่ม หรือเครือข่ายในการพัฒนาวัด เพื่อช่วยเหลือกันอย่างเป็นทางการ รองลงมาคือ เจ้าอาวาสสนับสนุนพระภิกษุสามเณร ให้ได้รับการศึกษาวิชาการทั่วไป และเจ้าอาวาสควรสนับสนุนพระภิกษุสามเณร ให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย

ด้านธรรมะสัปปายะ พบว่า การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เรียงลำดับจากค่าความถี่จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ วัดควรมีพื้นที่ให้ชุมชนจัดกิจกรรมในด้านต่าง ๆ รองลงมาวัดควรมีการใช้สื่อ เพื่อให้บุคคลในวัด

ได้ซึมซับแบบเรียน และใช้ความรู้ในแบบเรียนเผยแพร่แก่บุคคลในวัด และวัดควรเป็นสถานที่จัดการเผยแพร่ธรรมะตามหลักพุทธศาสนา แก่บุคคลในวัด

การอภิปรายผล

อภิปรายผลตามสมมติฐาน ข้อที่ 1 การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิจัย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารจัดการวัดด้านอาวาสเป็นที่สบายยังขาดประสิทธิภาพและไม่ดีเท่าที่ควร อันได้แก่ อาคารและสถานที่ขาดความปลอดภัย การเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ยังไม่มั่นคงถาวร รวมถึงการมอบหมายให้บุคลากรในวัดช่วยกันดูแลรักษา ยังไม่สามารถรักษาความสะอาดภายในวัดได้ดีเท่าที่ควร อีกทั้งยังค้นพบว่า ด้านธรรมะเป็นที่สบายยังไม่ดีอีกด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การวางแผนและการดำเนินการของวัด ยังไม่สามารถจัดให้มีการเผยแพร่ธรรมะตามหลักพุทธวิธีแก่บุคคลในวัดได้ตรงตามความต้องการเท่าที่ควร รวมถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้มาบำเพ็ญบุญในวันธรรมสวนะด้วยเช่นกัน จากที่กล่าวมาจึงส่งผลให้การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระชนดล นาคพิพัฒน์ (2551) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหามณเฑียร ชัยเกลี้ยง (2552) ได้ศึกษา เรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์กฤษณ์ภูตภณ สุขเมโธ (2553) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

อภิปรายผลตามสมมติฐาน ข้อที่ 2 พระลูกวัดที่มี จำนวนพรรษา และขนาดของวัด ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย แตกต่างกัน

1. จำแนกตามจำนวนพรรษา

ผลการวิจัย พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระลูกวัดมีความคิดเห็นว่า เจ้าอาวาสวัด มีการบริหารจัดการอันเกี่ยวกับ การคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่จะเข้ามาอยู่ในวัด ได้อย่างเท่าเทียม มีการแบ่งหน้าที่ให้บุคคลในวัดได้ร่วมรับผิดชอบงานอย่างชัดเจน สามารถจัดการดูแลเอาใจใส่ ความเป็นอยู่ของทุกคนในวัด ได้เป็นอย่างดี อันรวมทั้งมีการสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในวัด ให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัยได้อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งผลการวิจัยนั้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระชนคล นาคพิพัฒน์ (2551) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการ ที่มีจำนวนพรรษา ที่แตกต่างกัน มีบทบาท ในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน

2. จำแนกตามขนาดของวัด

ผลการวิจัย พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระลูกวัดมีความคิดเห็นที่ต่างกัน ในด้านอาหาร เป็นที่สบาย กล่าวคือ บางวัดนั้นขาดแนวทางการจัดอบรมหรือการใช้วัสดุอุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยี ที่เหมาะสม แก่บุคลากรภายในวัด / ชุมชน การมีงบประมาณที่ต่างกันไม่เหมาะสม กับกิจกรรม / โครงการการพัฒนาวัด / ชุมชน ซึ่งบางวัดมีการจัดวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาวัด / ชุมชน จึงทำให้พระลูกวัดมีความคิดเห็นต่อการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยนั้น สอดคล้อง กับผลงานวิจัยของ พระพิพัฒน์ภานุ บุญเทียน (2554 : 151) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบ ระดับพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา จำแนก ตามขนาดของวัด ผลการเปรียบเทียบระดับพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของ เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามขนาดของวัด ระหว่างเจ้าอาวาสที่อยู่วัดขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก โดยรวม พบว่าเจ้าอาวาสที่อยู่วัดขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก มีระดับพฤติกรรมการบริหาร วัดตามหลักปฏิรูปเทศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การเปรียบเทียบระดับ พฤติกรรมการบริหารตามพรรษาของเจ้าอาวาสที่อยู่วัดขนาดใหญ่และเจ้าอาวาสที่อยู่วัดขนาด เล็ก เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างกันของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านอาวาสเป็นที่สบาย ด้านอาหารเป็นที่สบาย และด้าน บุคคลเป็นที่สบาย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ควรปรับปรุงภูมิทัศน์และสถานที่ให้น่าอยู่มากยิ่งขึ้น โดยมอบหมายให้บุคลากรในวัดช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในวัด และจัดหาผู้ดูแลรักษาต้นไม้ในวัด เพื่อให้เกิดความร่มรื่น

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือวัด ควรจัดสรรงบประมาณและหาแนวทางในการพัฒนาอาคารหรือสถานที่ภายในวัด โดยคำนึงถึงการใช้งานและความมั่นคงถาวรของอาคารต่าง ๆ รวมทั้งมีแนวทางดูแลให้มีการซ่อมแซม เมื่อพบว่าสิ่งปลูกสร้างในวัดชำรุด

1.3 เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ควรจัดให้มีการเผยแพร่ธรรมะตามหลักพุทธวิธี แก่บุคคลในวัดอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ให้เกิดความสะอาดทุกสาย ตรงตามความต้องการแก่ผู้มาบำเพ็ญบุญ

1.4 เจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ควรพัฒนาแนวทางในการใช้สื่อหรือแบบเรียนที่ดีในการอบรมสั่งสอนและฝึกเผยแพร่แก่บุคคลในวัด โดยยึดการใช้หลักธรรมในการปกครองดูแลพระสงฆ์และบุคคลในวัด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ด้านอาวาสสัปปาย ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

2.2 เพื่อให้การศึกษารอบคอบครอบคลุมบุคคลทุกกลุ่มในวัด ควรศึกษาการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศจากผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อันได้แก่ รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพุทธศาสนิกชนที่มาบำเพ็ญบุญในวัด

2.3 ควรศึกษาหลักธรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากหลักปฏิรูปเทศ โดยยึดหลักการดำเนินงานของวัดในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ในการวัดการบริหารจัดการของวัด

สารบัญ

หัวเรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฌ
สารบัญตารางภาคผนวก	ฎ
สารบัญแผนภาพ	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
สมมติฐานการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเกี่ยวกับวัด	9
แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด	21
เจ้าอาวาสและอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส	34
การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ	51
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	80
กรอบแนวคิดในการวิจัย	89
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	90
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	90
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	90
การเก็บรวบรวมข้อมูล	92
การวิเคราะห์ข้อมูล	93

หัวเรื่อง	หน้า
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	93
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	97
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	97
ลำดับขั้นในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	97
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	98
บทที่ 5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	113
สรุปผลการวิจัย	113
การอภิปรายผล	115
ข้อเสนอแนะ	117
บรรณานุกรม	118
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	124
ภาคผนวก ข ผลการวิเคราะห์ค่า IOC ของเครื่องมือ	132
ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ	135
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์	139
ประวัติผู้วิจัย	143

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 98
2	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน 99
3	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอวาสัสปายะ จำแนกเป็นรายข้อ 100
4	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านอาหารสัปปายะ จำแนกเป็นรายข้อ 102
5	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านบุคคลสัปปายะ จำแนกเป็นรายข้อ 104
6	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ด้านธรรมะสัปปายะ จำแนกเป็นรายข้อ 105
7	วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอท่าบ่อจังหวัดหนองคาย จำแนกตามจำนวนพรรษา โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน 106
8	วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน 108
9	ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด ด้านอวาสัสปายะ 109

ตารางที่	หน้า
10 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าป่อ จังหวัดหนองคาย จำแนกตามขนาดของวัด ด้านอาหารสัปปะยะ	110
11 ข้อเสนอแนะการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส จำแนกตามขนาดของวัด ด้านอาหารสัปปะยะ	111

สารบัญตารางภาคผนวก

ตารางที่

หน้า

- 1 การหาผลรวมและค่า IOC ของความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย 133

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	89
------------------------------	----

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาส
ในเขตอำเภอท่าป่อ จังหวัดหนองคาย

พระมหาเจดีย์ว สณฺญโม (แก้วอินทร์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2559
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ พระมหาเฉลียว สบุญโม (แก้วอินทร์) แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ยูภาพร ยูภาส) (ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย)

..... กรรมการ
(ดร.สมศักดิ์ พรหมเดื่อ) (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์) (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรปวีณ์ ศรีประเสริฐ) (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร) (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

..... (รองศาสตราจารย์ ดร.ยูภาพร ยูภาส) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนิท ดีเมืองซ้าย)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ เดือน พ. ศ.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม